

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A.

S. D. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1935:55
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

MEJERISTADGA

SAMT

VISSA ANDRA ÅTGÄRDER TILL MEJERIHANTERINGENS BEFRÄMJANDE

Avgivet den 5 november 1935

av 1933 års mjölk- och mejeriutredning

STOCKHOLM
1935

Statens offentliga utredningar 1935

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag angående åtgärder för spannmålsodlingens stödjande. Marcus. 134 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag rörande lån och årliga bidrag av statsmedel för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer jämte därtill hörande utredningar. Beckman. 86*, 265 s. **S.**
3. Kortfattad framställning av organisationssakkunnigas betänkande med utredning och förslag rörande den samhälleliga hjälpverksamhetens organisation m. m. Beckman. 23 s. **S.**
4. Promemoria angående tillsynen över fastighetsregistreringen och fastighetsbildningen. Marcus. 70 s. **Ju.**
5. Förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. Norstedt. 79 s. **Ju.**
6. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Åtgärder mot arbetslöshet. Norstedt. x, 338, 32* s. **S.**
7. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 2. Broar. Hæggström. 130 s. **K.**
8. Betänkande med förslag angående åtgärder mot statsfientlig verksamhet. Idun. 406 s. **Ju.**
9. Betänkande med förslag till omorganisation av den högre skogsundervisningen. Peréus. 163 s. **Jo.**
10. Utredning och förslag angående rundradion i Sverige. Norstedt. 202 s. 13 kartor. **K.**
11. Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av en statsvetenskaplig examen. Marcus. 80 s. **E.**
12. Betänkande med förslag till förordning angående allmän automobiltrafik. Hæggström. 227 s. **K.**
13. Yttranden över preliminärt förslag till lagstiftning om avbrytande av havandeskap. Marcus. (4), 131, 68 s. **Ju.**
14. Lagberedningens förslag till lag om skuldebrev m. m. Norstedt. vj, 211 s. **Ju.**
15. Betänkande med förslag till lagstiftning om avbrytande av havandeskap. Marcus. 192 s. **Ju.**
16. Konjunktuppsvingets förlopp och orsaker 1932—1934. Hæggström. 106 s. **Fi.**
17. Yttrande och förslag rörande formulär för tjänstgöringsbetyg som av länsstyrelserna utfärdas. Beckman. 16 s. **S.**
18. Betänkande med förslag till lag om arbetsavtal. Idun. 220 s. **S.**
19. Kungl. medicinalstyrelsens utlåtande och förslag angående förebyggande mödra- och barnavård. Hæggström. 100 s. **S.**
20. Grunder för kollektiv och individuell pensionsförsäkring. Beckman. (2), 24 s. **H.**
21. Utredning angående införande av ett dagordningsinstitut m. m. Av H. Tingsten. Norstedt. 98 s. **Ju.**
22. Utredning och förslag rörande frågan om avgift för hemlån av böcker från bibliotek. Hæggström. 59 s. **E.**
23. Betänkande med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga m. m. Idun. 202 s. **K.**
24. Betänkande med förslag till ändrad organisation av den statliga verksamheten för bekämpande av olovlig införsel av spritdrycker m. m. Marcus. 193 s. **Fi.**
25. Förslag till nya avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom den allmänna civilförvaltningen. Marcus. 42 s. **Fi.**
26. Betänkande med förslag rörande det svenska naturskyddets organisation och statliga förvaltning. Av R. Sernander. Uppsala, Almqvist & Wiksell. 200 s. **E.**
27. Betänkande med förslag till ändring i vissa delar av upphandlingsförordningen. Marcus. 55 s. **Fi.**
28. Utredning med förslag om egnahemskonsulenter hos hushållningssällskapen. Lindström. 88 s. **Jo.**
29. Betänkande angående husdjursförsöksverksamhetens organisation. Marcus. 75 s. **Jo.**
30. Berättelse över statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1934. Marcus. 62 s. **Jo.**
31. Betänkande med förslag till lag om domkapitel m. m. Hæggström. 151 s. **E.**
32. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor m. m. Marcus. 132 s. **Jo.**
33. Kungl. medicinalstyrelsens utlåtande och förslag angående statsunderstödd dispensärverksamhet. Marcus. 54 s. **S.**
34. Betänkande med vissa synpunkter och förslag i fråga om den primära fastighetskrediten. Marcus. 92 s. **Jo.**
35. Betänkande och förslag rörande verksamheten vid skyddshemmen m. m. Förra delen. Skyddshemmens organisation m. m. Norstedt. 93 s. **S.**
36. Betänkande angående råvaruförsörjning, produktion och arbetarantal m. m. vid skogsindustrierna. Idun. 276 s. **S.**
37. 1934 års nämnd för städningsutredning. Förslag rörande allmänna grunder för ordnandet av städnings- och rengöringsarbetet inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm samt beräknandet av ersättning för nämnda arbete. Marcus. 39 s. **Fi.**
38. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 1. Inledande avdelning m. m. Beckman. vij, 301 s. **Fö.**
39. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 2. Armeorganisationen. Beckman. vij, 651 s. **Fö.**
40. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 3. Marinorganisationen. Beckman. iv, 203 s. **Fö.**
41. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 4. Flygvapnets organisation. Beckman. iv, 229 s. **Fö.**
42. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 5. Värnplikten m. m. Bilagor. Beckman. iv, 262 s. **Fö.**
43. Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 6. Särskilda yttranden. Beckman. (3), 426 s. **Fö.**
44. Betänkande med utredning och förslag angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m. Marcus. 405 s. **E.**
45. Utredning och förslag rörande läroböcker vid allmänna läroverk och folkskolor m. fl. undervisningsanstalter. Marcus. 162 s. 1 karta. **E.**
46. Betänkande angående folktandvård. Idun. 195 s. **S.**
47. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Marcus. 113 s. **Jo.**
48. Betänkande med förslag till lag om arbetstiden i jordbruk och trädgårdsskötsel (lantarbetstidslag) m. m. Idun. 140 s. **S.**
49. Betänkande med förslag rörande ändringar i vissa delar av hälsovårdsstadgan samt anordnande av förbättrad bostadsinspektion i städer och stadsliknande samhällen m. m. jämte därtill hörande utredningar. Beckman. 109*,132 s. **S.**
50. Promemoria angående avveckling av bestående fideikommiss. Marcus. iv, 60 s. **Ju.**
51. Den ekonomiska och sociala utvecklingen under år 1934. Av H. Butler. Beckman. 46 s. **S.**
52. Betänkande med undersökningar och förslag anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena. Lund, Ohlsson. xij, 415 s. **E.**
53. Betänkande angående behörighet att utföra elektriskt installationsarbete m. m. Hæggström. 188 s. **H.**
54. Bostadsproduktionssakkunnigas betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m. Beckman. 218 s. **S.**
55. Betänkande med förslag till mejeristadga samt vissa andra åtgärder till mejerihanteringens befrämjande. Marcus. 88 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1935:55
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

MEJERISTADGA

SAMT

VISSA ANDRA ÅTGÄRDER TILL MEJERIHANTERINGENS BEFRÄMJANDE

Avgivet den 5 november 1935

av 1933 års mjölk- och mejeriutredning

STOCKHOLM 1935
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
356216

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

1933 års mjölk- och mejeriutredning får härmed överlämna betänkande med förslag till mejeristadga samt vissa andra åtgärder till mejerihanteringens befrämjande. I betänkandet behandlas huvudsakligen följande frågor:

förslag till mejeristadga samt kontroll över dennas efterlevnad,
mejerihanteringens koncentration och rationalisering,
mejerikonsulentverksamheten,
svenska smörprovningarnas ställning och organisation.

Vid utarbetandet av förslag till mejeristadga har utredningen biträtts av extra fiskalen i Svea hovrätt L. P. O. Palmquist, som den 14 september 1934 förordnats att biträda härvid. Utredningen har efter erhållet medgivande under sommaren och hösten 1934 företagit resor i olika delar av landet för studerande av mejeriförhållandena.

Utredningen har avgivit betänkanden, den 17 juli 1934 angående kvalitetsbetalning av den till mejerierna levererade mjölken, den 27 december 1934 angående kontrollföreningsverksamheten och den 19 mars 1935 angående tilläggspris för mjölk från besättningar, som deltaga i den statligt understödda tuberkuloskampen, samt avser att senare i år avgiva betänkande med förslag om åtgärder för konsumtionsmjölkens förbättrande. Utredningen kommer framdeles även att behandla frågorna om den lägre mejeriundervisningen samt om ladugårdarnas förbättrande.

Stockholm den 5 november 1935.

B. v. STOCKENSTRÖM.

L. NANNESON. ABEL ANDERSSON. C. HENNING NILSSON.

J. BIRGER PLATON. A. R. T. SÖDERLUND.

Joel Axelsson.

Innehållsförteckning.

Sid.

Inledning 7

Kap. I. Mejeristadga 9

1. Inledning 9
2. Allmän motivering 9
   a. Brister inom den svenska mejerihanteringen 9
   b. In- och utländsk mejerilagstiftning 14
   c. Behovet av ökad lagstiftning 20
3. Förslag till mejeristadga och förordning om ändring av hälsovårdsstadgan 20
   a. Mejeristadga 20
   b. Förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 26
4. Speciell motivering 26
5. Kontrollen över mejeristadgans efterlevnad 37
   a. Kontrollens ställning i förhållande till mejerikonsulentverksamheten 37
   b. Kontrollens organisation och kostnader 39

Kap. II. Mejerihanteringens koncentration 41

1. Inledning 41
2. Sambandet mellan mejeriernas storlek och de tillverkade produkternas kvalitet 42
3. Sambandet mellan mejeriernas storlek och de uppnådda driftsekonomiska resultaten 45
4. Den pågående koncentrationen inom den svenska mejerihanteringen samt möjligheterna för en ytterligare centralisering 51
   a. Mejeristatistikens uppgifter rörande den pågående koncentrationen inom mejerihanteringen 51
   b. Mejerikonsulenternas uppgifter rörande koncentrationen inom mejerihanteringen 52
   c. Några sammanfattande synpunkter rörande koncentrationen inom mejerihanteringen 56
5. Åtgärder för koncentrationens befrämjande 57

Sid.

Kap. III. Mejerikonsulentverksamhetens organisation 61

1. Konsulentverksamheten före 1930 års omorganisation 61
2. Konsulentverksamheten efter 1930 års omorganisation 68
3. Den rådgivande verksamheten i övrigt efter år 1930 75
4. Utredningens förslag till den rådgivande verksamhetens ordnande 75

Kap. IV. Svenska smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter 81

1. Inledning 81
2. Svenska smörprovningarnas nuvarande organisation och arbetsuppgifter 81
3. Förslag till vissa ändringar i smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter 83

Inledning.

Den årligen i vårt land producerade mjölkmängden beräknas uppgå till omkring 4·5 millioner ton. Om man uppskattar den av jordbrukarna direkt eller i form av tillverkade produkter försålda delen av denna till $^2/_3$ av hela mängden, erhålles en försåld kvantitet av omkring 3·0 millioner ton. Enligt Sveriges officiella statistik motsvarade den under år 1933 vid landets mejerier invägda mängden mjölk och grädde i runt tal 2·2 millioner ton mjölk, varav omkring 1·6 millioner ton användes för produktberedning. Det är därför uppenbart, att mejerierna spela en mycket viktig roll vid den producerade mjölkens omsättning och förädling. Det värde, som tillföres jordbruket för den försålda mjölken, är på grund härav starkt beroende av det resultat, som i driftsekonomiskt avseende uppnås vid mejerierna.

Det ligger i sakens natur, att ett mejeri, som är illa uppfört, utrustat eller skött, endast på ett otillfredsställande sätt kan fylla sin uppgift. Resultatet av ett dylikt mejeris verksamhet kan nämligen endast bliva produkter av mindre god kvalitet, vilka måste avyttras till underpris. Härav blir i första hand följden den, att en alltför låg ersättning kommer att utgå till jordbrukarna för den levererade mjölken. Dessutom leder denna verksamhet till att mejeriprodukterna bland konsumenterna ej kunna vinna den uppskattning, som fallet skulle bliva, om dessa genomgående vore av förstklassig beskaffenhet. Till skada för jordbruket står därför ett sådant mejeri starkt hindrande i vägen, när det gäller att inom folkhushållet få mejeriprodukterna använda i den utsträckning, som ur näringsfysiologisk synpunkt vore önskvärd.

Inom vårt land finnes alltjämt ett antal mejerier av här nämnd beskaffenhet. Det är givetvis ett viktigt intresse, att häruti en ändring kan komma till stånd. Detta synes dock ej inom en näraliggande framtid bliva möjligt, om verksamheten skall regleras enbart av näringslivets egna krafter. Liksom fallet är i flera europeiska länder, synes det därför vara nödvändigt, att lagstiftningen tages till hjälp i denna strävan, varvid vissa minimikrav böra uppställas i fråga om mejeriernas beskaffenhet, utrustning och skötsel. Av denna anledning framlägges i det följande ett förslag till mejeristadga jämte förslag till kontroll över dennas efterlevnad.

Dessutom är det ett viktigt produktionsekonomiskt intresse, att mejerierna erhålla den storlek, som i varje särskilt fall kan anses som den ur olika synpunkter lämpligaste. Frågan härom är dock föga utredd, och ett klarläg-

gande av den roll, mejeristorleken spelar för mejeriernas produktionsresultat, är därför behövlig. Resultatet av en undersökning härom framlägges i det följande, varvid samtidigt de vägar anvisas, på vilka det enligt utredningens mening kan bliva möjligt att nå fram till den för landets olika delar mest ändamålsenliga mejeristorleken.

Av vikt är likaledes, att mejerihanteringens utövare kunna följa med den utveckling, som försiggår på mejeriteknikens område, och att de även i övrigt kunna anpassa produktionen efter tidens ändrade krav. Härvid har den konsulterande verksamheten en betydelsefull uppgift att fylla. Det är därför av stort intresse, att de för denna verksamhet anställda mejerikonsulenterna erhålla en sådan ställning, att deras arbetskraft kan utnyttjas på bästa möjliga sätt. Med hänsyn till de ändrade förhållanden inom svensk mejerihantering, som inträtt i och med tillkomsten av en riksorganisation på detta område, har det ansetts behövligt att upptaga konsulentverksamheten till omprövning. Härav föranlett förslag till ändring framlägges likaledes i det följande.

Slutligen har även svenska smörprovningarnas ställning och organisation gjorts till föremål för överväganden. Denna institution utövar en kontrollerande verksamhet, som för den vid mejerierna bedrivna smörproduktionen och dennas avsättning är synnerligen betydelsefull. Det är därför viktigt, att detta kontrollorgans ställning och organisation möjliggör den frihet och rörelseförmåga, som är en nödvändig förutsättning för uppgiftens fullgörande på ett ändamålsenligt sätt. Även av här berörda överväganden föranlett förslag framlägges i det följande betänkandet.

Kap. I. Mejeristadga.

1. Inledning.

I uttalandet till statsrådsprotokollet den 1 december 1933, då beslut fattades om tillkallande av utredningsmän i och för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande mejerihanteringen och mjölkproduktionen, anförde *statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet* att för genomförandet av möjligast snabba och effektiva åtgärder säkerligen torde erfordras såväl påtryckning genom vissa tvångsföreskrifter som understödjande och rådgivande verksamhet. I förra avseendet torde enligt statsrådets uttalande en mejeristadga, innefattande bland annat minimibestämmelser rörande mejeriernas tekniska utrustning och driftspersonalens kompetens, vara ett nödvändigt medel.

Utredningen, som under sitt arbete kommit till den uppfattningen, att behov av en mejeristadga förefinnes, har i det följande dels lämnat en allmän motivering härför, dels också framlagt förslag till dylik stadga såväl som speciell motivering för däri ingående bestämmelser. Därjämte framlägges ett härav föranlett förslag till ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919. Slutligen har även förslag till kontroll över mejeristadgans efterlevnad framlagts.

2. Allmän motivering.

a. Brister inom den svenska mejerihanteringen.

Under senare år hava genom statsmakterna flera åtgärder vidtagits för att åstadkomma förbättring av mejeriernas beskaffenhet och utrustning. Jämväl genom enskilda initiativ har åtskilligt företagits i enahanda syfte. Svenska smörprovningarna ha genom sin verksamhet lämnat viss garanti för att runmärkesberättigade mejerier hållits i relativt tillfredsställande skick. Allvarligare anmärkningar torde sålunda icke kunna framställas mot beskaffenheten hos ett avsevärt antal mejerier.

För att bedöma mejeriernas nuvarande allmänna beskaffenhet och skötsel kan viss ledning vinnas genom studium av rapporter, som avgivits till svenska smörprovningarna av dess inspektör och vissa mejerikonsulenter och som avse olika mejeriers förutsättningar att tillverka runmärkt smör. Dessa rapporter beröra emellertid endast sådana mejerier, som äga rätt eller sökt tillstånd att använda runmärket, eller omkring en tredjedel av hela antalet

mejerier. Ett studium av detta material visar, att åtskilliga mejerier, som sökt men icke erhållit rätt att föra runmärket, äro dåligt beskaffade och utrustade. Någon allsidig bild av de svenska mejeriernas beskaffenhet och utrustning erhålles dock ej härav.

För att erhålla en allmän uppfattning om förhållandena inom mejerihanteringen har utredningen företagit studieresor i olika delar av landet. Resorna planlades så, att utredningen skulle bliva i tillfälle besöka äldre och nyare mejerier av olika produktionsriktning och storlek. Sålunda besöktes vissa delar av Södermanland, Västergötland, Halland, Skåne, Småland, Öland, Östergötland, Jämtland, Medelpad, Ångermanland och Västerbotten. I samband med resorna och under arbetet i övrigt har utredningen genom överläggningar med mejerikonsulenter och andra mejerimän erhållit del av dessas uppfattning rörande mejeriernas tillstånd. Utredningen har härigenom kommit till den uppfattningen, att allvarliga brister föreligga beträffande olika förhållanden vid ett stort antal mejerier.

Redan vid valet av plats för mejerierna har ej sällan lämnats obeaktat, att i dessa behandlas produkter, vilka äro i hög grad känsliga för yttre faktorer. Särskilt mjölk och grädde upptaga lätt lukt, som jämväl kan övergå å därav beredda produkter. Därest dessa utsättas för förorening genom damm och därmed åtföljande mikroorganismer, förorsakas lätt infektion, som väsentligt kan försämra produkternas kvalitet. På grund av att mejerierna för ernående av tillfredsställande ventilation samt för in- och utlämning av mjölk måste stå i direkt förbindelse med ytterluften, uppstå stora svårigheter att skydda ett olämpligt beläget mejeri från menlig inverkan i nu nämnda hänseenden. Trots detta äro mejerierna ofta belägna intill starkt trafikerade vägar och järnvägar eller i nära grannskap av industrianläggningar, från vilka besvärande lukt eller rök sprides. Härjämte finnas mejerier, som ligga alltför nära husdjursstallar, öppna gödselstäder och avträden, varifrån de utsättas ej allenast för lukt utan jämväl för flugor och andra insekter.

Även med avseende å beskaffenheten av mejeriernas tillfarts- och utfartsvägar samt området intill mejerierna brister det mångenstädes betänkligt. Vägarna, som endast undantagsvis äro stensatta eller behandlade med dammbindande medel, bliva ofta samlingsplatser för orenlighet av olika slag. Området intill mejerilokalerna hålles i många fall icke i önskvärt hygieniskt skick. Framför mejeriernas mottagning bildas ej sällan håligheter i marken, i vilka spillning, mjölkrester m. m. samlas och varifrån bakterier och besvärande lukt lätt spridas.

Vid ett flertal mejerier har lastbrygga eller plattform anlagts för transportflaskornas placering före intagandet i mejeriet. Dessa anordningar äro ofta utförda av olämpligt material och så beskaffade, att de genomsläppa spillmjölk och sköljvatten.

De mest framträdande olägenheterna bestå emellertid däri, att ett flertal mejerier inretts och utrustats på ett ur driftssynpunkt mindre ändamålsenligt sätt. Många mejerier hava uppförts så, att direkt förbindelse med bo-

stad eller därtill hörande trappuppgång förekommer. Utrymmena i mejerierna äro ofta alltför sparsamt tilltagna, varför maskiner och apparater uppställts på olämpligt sätt och andra olägenheter uppstått.

Av särskilt stor betydelse för en rationell mejeridrift är, att lokalerna kunna ventileras på ett tillfredsställande sätt. I vissa lokaler, såsom mejerisal, ysteri och smörrum, uppstå nämligen stora mängder ånga framför allt från pastör samt mjölk- och gräddkylare ävensom vid apparaternas rengöring. Är ventilationen bristfällig, såsom fallet ofta är i mejerierna, kondenseras fuktighet å väggar och tak, varigenom utvecklingen av mikroorganismer gynnas. Genom dessa uppstår risk för infektion av produkterna, vilkas kvalitet på så sätt kan nedsättas. En mer eller mindre kraftig mögelvegetation påträffas ofta i sådana mejerier. Av samma anledning är luften i en del lokaler unken eller förskämd.

Golven i de mejerilokaler, där mjölk och grädde behandlas, bearbetas och förvaras eller smör lagras, äro ofta av mindre lämpligt material, vilket är föga motståndskraftigt mot mjölksyra samt mindre slitstarkt. I vissa fall är i dessa lokaler golvet av kalkstens- eller granitplattor, vilka fogats med cement. I dylika golv åstadkommas lätt genom mjölksyrans frätande inverkan i förening med slitning håligheter eller springor, där spillmjölk och sköljvatten samlas och inträngа i golvunderlaget. Mångenstädes påträffas jämväl mejerigolv med lösa eller spruckna plattor. Vidare äro golven ej sällan lagda med otillfredsställande fall till avlopp. Genom dessa förhållanden försvåras rengöringen och uppkomma jäsningar, som förskämma luften och skapa risk för infektion av produkterna.

Särskilt äro golven, där de icke äro belagda med järnplattor, bristfälliga i den del av mejerisalen, varest mjölk mottages. Här utsättas nämligen golven för särskilt stark slitning genom bland annat mjölkflaskornas in- och uttagande.

Väggar och tak i mejerilokalerna äro ofta av för ändamålet olämpligt material, enär detta saknar erforderlig motståndskraft mot fukt och mikroorganismer. Materialets yta är jämväl stundom sådan, att effektiv rengöring mer eller mindre försvåras.

Förvaring av smör kräver låg temperatur, varför särskilda rum härför böra finnas. I ett icke ringa antal mejerier med smörtillverkning saknas dock sådana rum. Där kylrum finnas, hava dessa ofta icke tillräckligt isolerats för möjliggörande av erforderligt låg temperatur. Ej sällan äro även själva kylningsanordningarna — i synnerhet vid kylning med is — bristfälliga.

I mejerier, där även tillverkning av ost förekommer, beaktas ofta ej, att ostlagerlokalerna skola hållas väl avskilda från övriga utrymmen. Brister det härutinnan, uppkommer lätt mögelinfektion i mjölk, grädde och beredda produkter. Särskilt inverkar detta menligt å smörets kvalitet. Mångenstädes äro ostlagerlokalerna olämpligt belägna och synnerligen bristfälliga jämväl därutinnan, att möjligheter för erforderlig ventilation och för reglering av den för ostmognaden viktiga temperaturen saknas. Härigenom försvåras i hög grad framställningen av förstklassiga produkter.

Särskilt sådana mejerier, som äro utrustade för kylning med is, hava ofta otillfredsställande anordningar för bland annat gräddens kylning. I mejerier, som tillverka syrat smör, kan sålunda möjlighet att i nödig omfattning reglera gräddens temperatur under syrningen saknas. Stundom inträffar även, att tillgången på is är otillfredsställande eller att is helt och hållet saknas. Där grädde och pastöriserad mjölk försäljas, saknas ofta erforderliga kylningsanordningar för varornas nedkylning och förvaring före försäljningen.

Ångpannor äro i ett icke ringa antal fall uppställda i mejerisalen, vilket kan medföra flera olägenheter. Under eldning och sotning komma sålunda aska och sotpartiklar ut i lokalen, vilka sedan kunna falla ned i apparater och produkter. Bränslet, som åtminstone delvis måste förvaras i närhet av eldstaden, sprider damm och nedsmutsar lokalen.

Vid många mejerier är avloppet ordnat på bristfälligt sätt. Hela avloppsanordningen utgöres stundom endast av ett rör nedtill i en av lokalernas väggar, vilket har till följd, att kloaklukt obehindrat kan inträngа i mejerilokalerna. Även där golvbrunnar finnas, saknas ej sällan vattenlås. Ofta beaktas ej heller, att avloppsledningarna icke få utmynna alltför nära mejeriet i öppna diken, som sakna tillräckligt vattenflöde. Detta medför uppkomsten av samlingar, innehållande ruttnande mjölkrester, vilka sprida en besvärande lukt i den närmaste omgivningen.

Mycket ofta förekommer, att maskiner och mejeriapparater av järn eller metall, t. ex. pastörer, regenerativ, syrvannor, syreväckarekärl, mjölkkar, ostvannor samt rörledningar, i de delar, som komma i beröring med mjölk och grädde, äro bristfälligt förtenta. På grund av att mjölk och grädde hava förmåga att lösa koppar och järn, kan genom nämnda brist allvarlig skada å produkterna uppstå, i det exempelvis smöret erhåller metallsmak eller andra svåra fel. Stundom äro vissa apparater monterade så olämpligt, att produkterna utsättas för oljestänk och andra föroreningar från axelledningar, remskivor och drivremmar. Kärl, vari mjölk eller grädde transporteras, äro ofta deformerade och bristfälligt förtenta, vilket försvårar renhållningen och bidrager till uppkomsten av fel hos mjölk och produkter.

Vid åtskilliga mejerier underlåtes att ägna vattnets beskaffenhet nödig uppmärksamhet. Sedan länge är bekant, att infektionssjukdomar kunna spridas därigenom, att för rengöring använts vatten, som varit förorenat med smittämnen. Att under sådana förhållanden för rengöring av mejerilokaler, apparater och rörledningar använda vatten från sjöar, åar och bäckar, i vilka kloakledningar mynna, kan betecknas som oförsvarligt. Utan att vara smittofarligt kan vatten emellertid innehålla mikroorganismer, vilka synnerligen menligt inverka å produkternas kvalitet och hållbarhet. Speciellt skadas smöret lätt genom sköljning med sådant vatten. Även vatten, som i och för sig kan vara tjänligt som dricksvatten, lämpar sig ingalunda alltid till mejerivatten. För smörberedning får exempelvis icke, såsom ofta är fallet, användas vatten med för hög järnhalt. Ett från början felfritt vatten är ofta, då det användes, av otjänlig beskaffenhet på grund av olämplig förvaring i me-

jeriet. Ej sällan förekommer nämligen, att vattnet förvaras i cisterner eller liknande behållare, vilka äro rostiga, oskyddade för damm och andra föroreningar samt dåligt rengjorda. Brunnarna, varifrån vattnet hämtas, äro ofta ej skyddade mot förorening genom kloakvatten, ytvatten, löv och dylikt.

Ett ej sällan förekommande förfaringssätt är att för kylning av grädde, som skall användas till smörberedning, ävensom för kylning av smörets sköljvatten begagna is, hämtad från sjöar, dammar och åar, varvid isen lägges direkt i grädden eller sköljvattnet. Att produkterna genom sådana åtgärder ofta infekteras eller eljest skadas inses lätt.

På grund av vissa tidigare berörda egenskaper hos mjölken och mejeriprodukterna — exempelvis deras förmåga att lätt upptaga luktämnen och att utgöra näring för bakterier — måste renhållningen vid mejerierna ägnas särskild omsorg. Apparater och rörledningar, som komma i beröring med mejeriprodukterna, måste hållas omsorgsfullt rengjorda. I detta hänseende brister det å många håll åtskilligt, och vissa mycket vanliga produktfel härröra från otillfredsställande rengöring. Härtill kommer, att maskiner, apparater och rörledningar ävensom annan inredning utan hänsyn till befintligt utrymme monterats på sådant sätt, att rengöring försvåras eller delvis omöjliggöres.

Stundom inträffar, att mejerier användas för så främmande ändamål som slakt, kokning av kreatursfoder och tvättning av kläder. I vissa mejerilokaler, framför allt kylrum, förvaras mycket ofta matvaror, och ej sällan påträffas där luktande vätskor eller andra ämnen. Förråd av drittlar, smörpapper och smörsalt förvaras ibland i ostlagerlokalerna eller eljest på sådant sätt, att mögelinfektion lätt inträffar.

Mjölkleverantörer och hos dessa anställda personer lämnas vid många mejerier tillträde till samtliga lokaler. Härigenom indragas givetvis lätt smuts och damm, varigenom produkterna utsättas för onödig infektionsrisk. I sådana mejerier, där avsevärd detaljförsäljning äger rum, inträffar icke sällan, att den del av mejeriet, vilken användes som försäljningslokal, ej på tillfredsställande sätt är avskild från de egentliga mejerilokalerna.

På många håll vidtagas inga som helst eller endast ineffektiva åtgärder för att förhindra flugor och andra insekter samt råttor och möss att inträngа i mejeriet.

För framställande av goda produkter vid ett mejeri är det icke tillräckligt att förfoga över ändamålsenligt byggda och utrustade lokaler. En lika viktig förutsättning är, att mejeriet drives av kunnig och skicklig personal. I detta avseeende brister det mångenstädes betänkligt.

Kontrollen över mejeripersonalens hälsotillstånd torde på många håll vara bristfällig. Att allvarlig risk för smitta genom mejeriprodukter föreligger, om mejeripersonalen är bärare av sjukdomsalstrande bakterier, är uppenbart.

Jämväl i fråga om den personliga hygienen brister det i många mejerier. Under arbetet användas sålunda ofta smutsiga kläder, varigenom fara för

infektion av produkterna föreligger. Särskild arbetsdräkt jämte huvudbonad kommer långt ifrån i alla mejerier till användning. Tvättställ saknas synnerligen ofta, och ej sällan förekommer, att kläder och andra persedlar förvaras i själva mejerilokalerna.

Den nu lämnade redogörelsen över förekommande missförhållanden vid mejerierna får ingalunda tolkas så, att välskötta mejerier endast skulle påträffas mera undantagsvis. Såsom utredningen redan förut framhållit, hava framför allt de sista årens framsteg å mejerihanteringens område medfört, att ett stort antal mejerier numera äro ändamålsenligt inredda och väl skötta. Samtliga angivna missförhållanden förekomma givetvis ej heller vid ett och samma företag, och många av bristerna synas endast undantagsvis förekomma. Emellertid torde mejerihygienen vara så viktig, att den ej å något håll får eftersättas. På grund härav har utredningen genom den lämnade redogörelsen velat påvisa föreliggande och för utredningen kända missförhållanden. Redogörelsen torde ävenledes kunna tjäna som ledning för vidtagandet av åtgärder, som anses påkallade för att i framtiden i görligaste mån motverka bristande mejerihygien.

b. In- och utländsk mejerilagstiftning.

Svensk lagstiftning har endast i ringa utsträckning berört mejeriet, dess inredning och utrustning. De viktigaste bestämmelserna härom återfinnas i hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919, 11 och 46 §§. Dessa lagrum, av vilka det förstnämnda avser stad och vissa liknande samhällen samt det sistnämnda landsbygd, äro till sitt innehåll i det närmaste likalydande.

Här stadgas följande: »Lägenhet, där födoämne eller dryckesvara till försäljning beredes, så ock lägenhet, där kött, charkuterivaror, färsk fisk, mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror försäljas eller till försäljning förvaras, må ej läggas på mindre avstånd än sex meter från avträde och urinkur eller från stall, fähus och svinhus eller därtill hörande gödselbehållare.

Sådan lägenhet skall vara tillräckligt rymlig och ljus samt försedd med erforderliga anordningar för luftväxling ävensom hava lätt tillgång till vatten. Golv, väggar och tak ävensom bord, hyllor och annan inredning skola vara så beskaffade, att de med lätthet kunna rengöras. Lägenheten må icke stå i förbindelse med bostad och ej heller i övrigt vara så förbunden med annan lokal, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma.»

Härutöver gäller för slakteri, charkuteri och mejeri, att golv däri skall vara av sten, betong eller annat lika tjänligt ämne samt försett med avlopp för spillvatten. I städer och liknande samhällen må sådan lägenhet icke tagas i bruk, förrän hälsovårdsnämnden lämnat sitt tillstånd därtill.

Samtliga här omnämnda lägenheter ävensom där använda redskap, förvaringskärl och andra tillbehör skola hållas rena och i gott stånd. Sådan lägenhet får endast användas till det ändamål, för vilket den är avsedd. Ej

må där förvaras ämne, som kan meddela varorna främmande lukt eller smak eller på annat sätt göra dem otjänliga till förtäring. Vid förvaring, transport och uppläggning eller annan hantering av vara, som är avsedd att försäljas såsom födoämne, skola sådana försiktighetsmått iakttagas, att varan icke förorenas.

I 12 och 47 §§ hälsovårdsstadgan föreskrives, att var och en, som sysslar med beredning av födoämne eller dryckesvara för försäljning eller hanterar kött, charkuterivaror, färsk fisk, mjölk, mejeriprodukter, bröd eller konditorivaror, som avses till försäljning, skall under arbetet iakttaga noggrann renlighet.

Genom sistnämnda lagrum är vidare stadgat: »Förekommer beträffande person, som nyss nämnts, skälig anledning antaga, att han är behäftad med sjukdom eller smitta, varav menlig inverkan på den av honom bearbetade eller hanterade varans beskaffenhet kan uppstå, är han skyldig att efter anmodan av hälsovårdsnämnden på hälsovårdsområdets bekostnad undergå läkarundersökning. Finnes han vid läkarundersökningen vara behäftad med sjukdom eller smitta, som nu är sagd, må nämnden förbjuda, att han deltager i eller användes till arbete, varom här är fråga.»

Övervakandet av hälsovårdsstadgans efterlevnad tillkommer i första hand hälsovårdsnämnderna. Då i dessa nämnder i allmänhet ej tillräcklig sakkunskap å mejeriområdet finnes företrädd, blir tillsynen över mejerierna ofta bristfällig. Åtskilliga av hälsovårdsstadgans nu angivna föreskrifter äro, såsom av den föregående framställningen närmare framgår, på många håll helt eftersatta. Föreskrifterna, som icke äro utformade med speciell tanke på mejeriernas beskaffenhet och behov, hava jämväl avfattats i så allmänna ordalag, att bestämmelser rörande viktiga detaljer saknas.

Vid sidan av hälsovårdsstadgans föreskrifter, vilka avse samtliga mejeriföretag, finnas bestämmelser, som allenast beröra mejerier, vilka erhållit rätt att föra runmärket. Såsom förut omtalats, stå dessa mejerier under kontroll av svenska smörprovningarna.

Lantbruksstyrelsen har i kungörelse den 11 maj 1935 (nr 3) lämnat särskilda föreskrifter för begagnande av runmärket. Av dessa föreskrifter må här omnämnas, att mejeriet skall äga för framställning av smör fullgoda lokaler och ändamålsenlig utrustning, omfattande bland annat anordningar för pastörisering och avkylning, samt tillgång till fullgott vatten.

Smörprovningarna utföra genom sina tjänstemän och mejerikonsulenterna bland annat inspektioner av de runmärkesberättigade mejerierna. Under dessa inspektioner efterses, att lokalerna och deras inredning befinna sig i ett ändamålsenligt skick. Mejerier, som icke ställa sig smörprovningarnas anvisningar till efterrättelse, kunna fråntagas rätten till runmärke. Smörprovningarna hava sålunda befogenhet att tillse, att i smörprovningarna deltagande mejerier drivas utan svårare anmärkningar. Denna kontroll försvåras emellertid i hög grad därav, att de kontrollerande tjänstemännen vid påtalande av brister icke kunna hänvisa till närmare föreskrifter i gällande författningar.

Vid en översikt av lagrum, som beröra mejerihanteringen, må vidare omnämnas lagen den 6 juni 1925 angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m., genom vilken för undvikande av vissa smittosamma sjukdomars spridande bland kreatur meddelats ordningsföreskrifter rörande mejerierna. I denna lag meddelas sålunda förbud — med undantag för fem angivna län — för den, som driver mejerirörelse, att från mejeriet till kreatursföda försälja eller eljest för dylikt ändamål till annan utlämna mjölk eller kärnmjölk eller, efter Konungens förordnande, vassle, som icke uppvärmts till minst 80 grader Celsius. Vidare stadgas i denna lag, att den, som driver rörelse som nu sagts, är pliktig tillse, att vid separering av mjölken uppkommande slam, som avsätter sig å centrifugens inre väggar och delar, dagligen vid centrifugens rengöring avlägsnas och brännes.

I 3 § Kungl. förordningen angående kontroll å tillverkningen av samt handeln med margarin, margarinost, fettemulsion och konstister m. m. den 30 juni 1932 stadgas förbud att inom samma byggnad tillverka såväl margarin, margarinost eller fettemulsion som, till avsalu, smör eller ost.

Slutligen kan omnämnas, att i instruktionerna för hälsovårdsmyndigheter givits vissa bemyndiganden, vilka jämväl hava intresse för mejerierna. Sålunda åligger det medicinalstyrelsen att vid erhållen kännedom om uraktlåtenhet av hälsovårdsnämnd att ställa sig till efterrättelse vad enligt gällande författningar i avseende å hälso- och sjukvård är för hälsovårdsnämnd föreskrivet sådant hos vederbörande länsstyrelse anmäla. Enligt allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 åligger det förste provinsialläkare att till medicinalstyrelsen anmäla underlåtenhet av hälsovårdsnämnd, som nu berörts, samt att med oavlåtlig uppmärksamhet vaka över iakttagandet av de för allmänna hälso- och sjukvården meddelade föreskrifterna och jämväl i övrigt ägna tillsyn åt hälsovårdsförhållandena i allmänhet, särskilt å platser med större sammanträngd befolkning. I sistnämnda instruktion föreskrives jämväl, att provinsialläkare har att ägna tillsyn åt efterlevnaden av de för allmänna hälso- och sjukvården meddelade föreskrifterna. Jämlikt allmän veterinärinstruktion den 17 november 1933 har länsveterinär att på anmodan av hälsovårdsnämnd eller polismyndighet ej mindre verkställa undersökning av levande eller döda djur, kött och därav beredda födoämnen ävensom mjölk samt häröver avgiva intyg än ock öva tillsyn däröver, att farkoster, vagnar och andra fordon, som begagnats till transport av husdjur, kött m. m., bliva på ändamålsenligt sätt rengjorda och vid behov smittrenade. Ifrågavarande befattningshavare hava emellertid erhållit sådana arbetsuppgifter i övrigt, att de knappast kunna tänkas mera avsevärt ägna mejeriernas tillstånd uppmärksamhet.

I åtskilliga europeiska länder hava under senare åren mejeriernas beskaffenhet och inredning genom lagstiftning gjorts till föremål för ingående behandling. Hithörande bestämmelser återfinnas i vissa länder i speciella mejeristadgor, i andra länder i fullständiga mjölklagar och i ett fall i författning, som ingående reglerar livsmedelstillverkning och livsmedelshandel.

I *Danmark* regleras vissa förhållanden vid mejerierna genom »Regulativ

af 19. Januar 1928 vedrørende Renlighed paa Mejerierne». I denna författning meddelas detaljerade föreskrifter om mejeriernas golv, väggar och tak samt avlopp. Vidare stadgas bland annat, att lokalerna skola hållas noggrant rena och väl ventilerade. Ångmaskiner och liknande anordningar skola uppställas i särskilda, väl ventilerade rum. Mejerierna få icke användas såsom bostad eller natthärbärge. Därest de stå i förbindelse med lägenheter, vilka användas för dylika ändamål, måste de vara åtskilda genom tättslutande dörr, som hålles stängd. Tobaksrökning och spottning äro förbjudna i mejeri. Särskilda åtgärder skola vidtagas för att hålla lokalerna fria från lukt, som kan skada produkterna. Stall, avträden och gödselstäder skola ligga på lämpligt avstånd från mejeribyggnad. Hundar, kattor och fjäderfän få icke förekomma i mejeri. Därest person, som är anställd vid mejeri eller gård, varifrån mjölk levereras till mejeri, eller som bebor en till mejeri angränsande lägenhet, visar symptom till smittosam sjukdom av sådan art, att risk föreligger, att smitta genom mjölk kan överföras till människor — varvid särskilt anföras tyfoidfeber, paratyfus, paradysenteri eller med dessa besläktad sjukdom, difteri, scharlakansfeber, smittosamt hjärn- och ryggmärgslidande, akut barnförlamning, tuberkulos, syfilis och svårartad halsfluss — skall läkare omedelbart tillkallas. Läkaren har därefter att företaga åtgärder för att hindra smittans spridande. I mejeri få icke användas personer, som äro bärare av förenämnda sjukdomars smittämnen, som lida av utbredda eller smittosamma hudsjukdomar, som hava större orena sår, som hava händer eller ansikte förbundna eller som haft beröring med smittosamt sjuka personer. Under arbetet skall personalen bära särskild tvättbar arbetsdräkt, vilken bör hållas ren. Omklädning och förvaring av kläder må icke äga rum i sal, där mjölk hanteras. Särskilda tvättanordningar för personalen skola finnas.

I *Finland* ha särskilda författningar utfärdats rörande exporten av smör. I övrigt saknas allmänna lagbestämmelser såväl beträffande handeln med mejeriprodukter inom landet som rörande mejeriernas beskaffenhet och utrustning. Lokala hälsovårdsföreskrifter lämna vissa regler för livsmedelsförsäljningen, och i andelsmejeriernas stadgar ävensom i instruktioner för tjänstemän vid sådana mejerier återfinnas detaljerade bestämmelser rörande skötseln av mejerierna. Av obetingat största betydelse för mejerihanteringens goda tillstånd i detta land är emellertid förekomsten av starka mejeriorganisationer, vilka genom egna konsulenter och andra tjänstemän övervaka mejeriernas skötsel samt kontrollera produkternas kvalitet.

I *Estland* har lagstiftningen huvudsakligen inriktats på erhållandet av goda exportprodukter. Detaljerade föreskrifter finnas rörande registrering av mejerier, vilka ämna exportera smör. Genom mejeriorganisationer och statliga organ är sörjt för en fullständig kontroll över produkter och mejerier. Beskaffenheten och utrustningen av mejerier, som exportera smör, äro reglerade genom detaljerade föreskrifter. Särskilt anmärkningsvärt torde vara, att genom lag den 19 maj 1931 rörande ordnandet av mejeriväsendet skapats planmässighet inom mejerihanteringen så till vida, att mejerier icke

få inrättas, med mindre en under jordbruksministeriet ställd kommitté efter behovsprövning därtill lämnat sitt medgivande.

Den 24 december 1934 utfärdades i *Lettland* författningar rörande mjölkhushållningen och kontrollen över handeln med mejeriprodukter. Genom dessa bestämmelser, som komplettera tidigare föreskrifter av den 15 februari 1933 beträffande mejeriernas sanitära förhållanden, har all kontroll över tillverkning och försäljning av mejeriprodukter koncentrerats i lantbruksministeriet. Igångsättandet av olika företag för mjölkhantering är därigenom beroende av ministeriets tillstånd. Ministeriet har därjämte befogenhet att stänga och omgruppera desamma samt reglera deras verksamhetsområden. Det ankommer slutligen på ministeriet att öva kontroll över tillverkningen samt koncentrera all avsättning av mejeriprodukter i en under statlig kontroll stående centralorganisation, tillsvidare för omhänderhavandet av exporten men i framtiden även för försäljningen inom landet.

I *Tyskland* antogs den 31 juli 1930 en särskild mjölklag. Jämte en förordning av den 15 maj 1931 i anledning av mjölklagens ikraftträdande innehåller lagen detaljerade bestämmelser för mjölkens produktion, behandling och distribution. Stadganden ingå här jämväl rörande lokaler, i vilka mjölk förvaras, bearbetas, saluhålles och distribueras. Dessa lokaler skola vara ljusa, lätta att upplysa, luftiga, försedda med kylanordningar, rena och fria från lukt, som kan övergå på mjölken, från ohyra och i möjligaste grad även från insekter. Golvet skall vara tätt och väggarna till en höjd av 1·5 m tvättbara. Lokalerna få ej brukas som bostads-, sov- eller sjukrum, och de få ej stå i omedelbar förbindelse med avträden. Husdjur få ej hållas i dessa lokaler. Föremål, vilka äro avsedda att komma i beröring med mjölk, skola vara lätta att rengöra och få ej avgiva för mjölken främmande ämnen. Vidare är om sådana föremål stadgat, att de efter rengöring skola luftas samt att kärl av trä ej få användas.

Även i *Holland* regleras hithörande frågor genom en fullständig mjölklag. Denna lag, som utfärdades 1929, stadgar bland annat, att lokaler, som användas till förvaring eller behandling av mjölk, skola kunna hållas rena och skyddade mot smuts. Sådana lokaler få ej utgöras av öppna rum åt gata eller av rum, som användas till bonings-, sov- eller sjukrum, kök, korridor, vestibul, portal eller hall, eller av sådana rum, som ej från nu nämnda utrymmen äro skilda genom tät vägg. Lokalerna få ej stå i direkt förbindelse med avträde, urinkur eller gödselstad. Väggarna skola vara vitmålade eller klädda med stenplattor eller ämnen, som tåla tvättning med såp- eller sodavatten. Taket bör vara tätt och golvet hårt och jämnt, så att det lätt kan spolas rent. Rum, vilka icke uteslutande användas för kylning av mjölk eller förvaring av kyld mjölk, skola stå i direkt förbindelse med ytterluften eller kunna upplysas av dagsljus. Samtliga lokaler få ej användas för andra ändamål än mjölkens och mjölkprodukternas behandling. Djur få ej hållas inom någon del av byggnad, däri dylik lokal är inredd. Luktande ämnen få ej förvaras inom lokalerna. För rum, som användas för pastörisering och sterilisering av mjölk, gälla särskilda, strängare bestämmelser, och vissa föreskrifter fin-

nas beträffande apparater, vilka skola användas för pastörisering och sterilisering.

Motsvarande lagbestämmelser i *Schweiz* återfinnas i »Verordnung betreffend den Verkehr mit Lebensmitteln und Gebrauchsgegenständen», utfärdad den 23 februari 1926. Författningen, vilken i överensstämmelse med sitt namn reglerar handeln med icke blott livsmedel utan jämväl vissa andra varor, innehåller allmänna bestämmelser samt särskilda föreskrifter för olika slag av varor, däribland mjölk, ost och smör. Bland de allmänna bestämmelserna ingå föreskrifter om att kärl, maskiner och emballage, vilka komma i beröring med livsmedel, skola vara rena och i gott skick. Lokaler, som användas för framställning, förvaring och försäljning av livsmedel, måste hava ändamålsenlig storlek, inredning, belysning och ventilation, varjämte god ordning och renhållning skall tillämpas. Vid förvaring, transport och annan hantering av mjölk måste största noggrannhet och renlighet iakttagas.

Englands lagstiftning på hithörande område giver ingående föreskrifter rörande olika kvalitetsklasser av mjölk ävensom beträffande hygienen vid ladugårdar samt mjölkningens utförande, mjölkens fortsatta behandling och villkoren för dess försäljning. Bestämmelserna synas närmast åsyfta att giva garanti för en fullgod konsumtionsmjölk.

Den mest detaljerade mejeriförfattningen finnes i *Irländska fristaten* i »Dairy produced Act» av år 1924. Denna författning berör mjölkproduktionen samt tillverkningen, försäljningen och exporten av mejeriprodukter. Den omfattar fem delar: 1) lokalernas beskaffenhet, ordning och renlighet; 2) smörexport; 3) registrering av mejerier; 4) smörmärke och 5) allmänna föreskrifter. Mejeri, som framställer produkter för avsalu, måste äga för ändamålet lämpliga lokaler och apparater, vilka skola hållas i gott skick och noggrant rena. Försumlighet i fråga om renlighet bestraffas med höga böter. Export av smör må endast äga rum från registrerade företag. För registrering fordras bland annat, att mejeriets omgivning hålles i rent och snyggt skick samt väl dränerad, att lokalernas ljusförhållanden och utrymmen äro goda, att ventilationen genom lufttrummor och ventiler är tillfredsställande ordnad samt att den dagligen tillverkade smörkvantiteten uppgår till minst 56 pund (omkring 25 kg). Vidare måste exportsmöret vara tillverkat av grädde, som härrör från registrerat mejeri eller skumningsstation. Mejeriföreståndaren, smörtillverkaren och den, som undersöker mjölkens fetthalt, skola besitta vissa kvalifikationer och vara godkända av jordbruksdepartementet. Härjämte finnas detaljerade föreskrifter rörande smörsaltets finhet och renhet, låd- och drittelämnenas mått, pergamentpapperets minimivikt och behandling samt drittelspikarnas storlek och antal. Vid exporten av smör undersökes vid kontrollstationen i Dublin smörets smak, utseende och vikt, förekomsten av mögel samt emballagets beskaffenhet. För kontrollen är väl sörjt genom 2 överinspektörer och 18 underinspektörer, vilka lyda direkt under jordbruksdepartementet och förestå var sitt distrikt. Varje underinspektör har 30 à 35 mejerier att tillse. Välskötta mejerier skola

inspekteras omkring var sjätte vecka samt sämre hållna mejerier med cirka tre veckors mellanrum.

c. Behovet av utökad lagstiftning.

Av den ovan lämnade redogörelsen för utländska lagföreskrifter på mejerihanteringens område framgår, att dessa i flertalet fall äro betydligt mera genomgripande än motsvarande bestämmelser i vårt land. Att vissa bristfälligheter vidlåda vår livsmedelslagstiftning i allmänhet har även tidigare beaktats. En synnerligen omfattande utredning för åstadkommande av en enhetlig sådan lagstiftning har nämligen verkställts av en i maj 1916 tillsatt kommitté, benämnd livsmedelslagstiftningskommittén, vilken i slutet av år 1921 avgivit betänkande med förslag till livsmedelslag m. m.

Kommitténs förslag upptager dels tre centrala författningar, innehållande straffbestämmelser, allmänna föreskrifter rörande livsmedel och dess framställning samt kontrollåtgärder, dels ock ett antal kungörelser, avsedda att reglera handeln med olika livsmedel. I dessa kungörelser behandlas bland annat mjölk och grädde, smör och margarin samt ost och margarinost. Föreslagna bestämmelser avse att angiva vissa minimifordringar å salufördа produkter samt att i hygieniskt och andra avseenden reglera produktionen, förvaringen och hanteringen av livsmedel. Utredningen kommer i det följande att något beröra vissa detaljer i förslagen. Ehuru betänkandet vad dess sakliga innehåll beträffar mottogs gynnsamt, har detta ännu ej föranlett statsmakterna att vidtaga lagstiftningsåtgärder på området.

Av det föregående torde framgå, att vissa skärpta föreskrifter rörande mejerihanteringen äro erforderliga. Inför frågan, huru omfattande dessa bestämmelser lämpligen böra göras, har det visserligen synts utredningen, att en fullständig lagstiftning berörande såväl mejerihanteringen som handeln med mjölk och mejeriprodukter vore bäst ägnad att åstadkomma önskade resultat. Utformandet av ett dylikt mera omfattande förslag torde emellertid ligga utanför utredningens uppdrag. Utredningen har därför stannat vid att utarbeta och framlägga följande förslag till mejeristadga jämte därav föranledda formella ändringar av hälsovårdsstadgan.

3. Förslag till mejeristadga och förordning om ändring av hälsovårdsstadgan.

a. Mejeristadga.

Härigenom förordnas som följer:

Inledande bestämmelse.

1 §.

Med mejeri i denna stadga förstås varje lägenhet jämte därtill hörande lokaler, där mjölk eller grädde från två eller flera producenter eller ock till en myckenhet, som i medeltal för tre månader uppgår till minst 3 000 kilogram

mjölk eller motsvarande mängd grädde för månad, beredes till produkter, avsedda för försäljning, eller undergår annan yrkesmässig maskinell behandling.

Om mejeri och dess inredning.

2 §.

Mejeri skall vara så beläget, att driften icke menligt påverkas av lukt, rök, damm eller liknande olägenheter. I intet fall får mejeri ligga närmare husdjursstall, rastgård, gödselstad eller annat upplag för spillning samt avträde och urinkur än femton meter.

Mejeri får ej stå i direkt förbindelse med bostad eller därtill hörande utrymmen och ej heller i sådan förbindelse med annan lokal, att sanitära olägenheter därav kunna uppkomma.

3 §.

1 mom. Mejeri skall vara tillräckligt rymligt samt försett med erforderliga anordningar för luftväxling och belysning. Golv, väggar och tak skola vara så beskaffade, att de med lätthet kunna hållas rena.

2 mom. I rum, där mjölk och grädde förvaras, behandlas eller bearbetas, skall golvet vara slätt och helt samt genom beläggning med tjänligt material göras ogenomträngligt för vatten och i möjligaste mån motståndskraftigt mot mjölksyra. Sådant golv skall vara lagt med fall till avlopp, vilket utgöres av lämpligt antal golvbrunnar, försedda med vattenlås. Väggarna skola vara beklädda med plattor eller annat hårt, hållfast och tvättbart material till en höjd av minst 1·5 meter. I den mån väggar och tak ej äro beklädda med dylikt material, skola de vara oljemålade eller kalkstrukna.

3 mom. Golv i de delar av mejeri, varest mjölk och grädde mottagas eller utlämnas, samt lastbrygga, där sådan finnes, skola vara belagda med järnplattor eller annat lämpligt, hållfast och slitstarkt ämne.

4 mom. I rum, som användes för lagring av smör, skola golv, väggar och tak vara av enahanda beskaffenhet, som i 2 mom. sägs. Sådant rum må dock sakna avlopp.

5 mom. Skall ost lagras i mejeri, skall därför finnas särskild lokal av lämplig beskaffenhet och belägenhet samt med ändamålsenlig inredning.

6 mom. Därest mjölk, grädde eller mejeriprodukter i större omfattning försäljas vid mejeri till andra än mjölkleverantörer eller återförsäljare i och för deras rörelse, skall denna försäljning äga rum i särskild lokal.

7 mom. I rum, där mjölk, grädde eller mejeriprodukter förvaras, skola finnas härför ändamålsenliga kylningsanordningar.

8 mom. Mejeri skall vara utrustat med för personalen avsedda tvättställ. Annat avträde än vattenklosett må ej förekomma inom mejeri; direkt förbindelse mellan rum, där mjölk, grädde eller mejeriprodukter förvaras, behandlas eller bearbetas, och vattenklosett må dock ej finnas.

9 mom. Ångpanna, ångmaskin och annan kraftmaskin, som finnas i

mejeri, skola vara så uppställda och anordnade, att menlig inverkan på mejeridriften i möjligaste mån undvikes.

10 mom. Avlopp från mejeri skall i sluten ledning dragas till sådant avstånd från mejeriet och i övrigt anordnas på sådant sätt, att driften i mejeriet icke ofördelaktigt påverkas.

4 §.

Väg, gata eller gård, som är belägen intill mejeri, skall vara av sådan beskaffenhet eller behandlad med sådant ämne, att damm därifrån icke kan inträngа i mejeriet.

Å plats utanför mejeri, där mjölk eller grädde mottages eller utlämnas, skall marken på ett område, som åt alla håll sträcker sig minst 3 meter från lastbrygga, där sådan finnes, eller eljest från ingången till mejeriet, vara belagd med hårt material och hava sådan lutning, att fuktighet lätt avrinner.

5 §.

Bord, hyllor och annan inredning i mejeri skola vara så beskaffade, att de med lätthet kunna rengöras.

Kärl, redskap, maskiner och förpackningsmaterial, vilka användas i mejeri, skola vara av sådant ämne och av sådan beskaffenhet, att skada å mjölk, grädde och mejeriprodukter i möjligaste mån undvikes.

Om vatten.

6 §.

Mejeri skall hava god tillgång till vatten.

Vatten, som användes vid beredning av mejeriprodukter eller till sköljning av kärl, redskap, rörledningar eller maskiner, vilka kunna komma i direkt beröring med mjölk, grädde eller mejeriprodukter, skall vara av härför lämplig beskaffenhet.

Is, som användes vid tillverkning av mejeriprodukter och därvid kan komma i beröring med dessa, skall hava erhållits av sådant vatten, som i andra stycket sägs.

Lantbruksstyrelsen äger utfärda de närmare föreskrifter angående beskaffenheten hos i andra stycket omförmält vatten, vilka kunna befinnas erforderliga.

Om ordning i mejeri.

7 §.

Mejeri jämte tillhörande inventarier skola hållas i rent och gott skick samt vara väl underhållna.

Rum, där mjölk och grädde förvaras, behandlas eller bearbetas, ävensom kärl, redskap, rörledningar och maskiner i de delar, som komma i direkt beröring med mjölk, grädde eller mejeriprodukter, skola minst en gång dagligen underkastas noggrann och ändamålsenlig rengöring.

8 §.

Mejeri ävensom där befintliga kärl, redskap, rörledningar och maskiner få endast användas till det ändamål, för vilket de äro avsedda.

I mejeri få utom mjölk, grädde och mejeriprodukter allenast förvaras för driften erforderliga föremål och förnödenheter. Förråd skola hållas väl avskilda från rum, där mjölk, grädde eller mejeriprodukter förvaras eller behandlas.

Tobaksrökning eller spottning får ej förekomma i mejeri.

9 §.

Utan tillstånd av föreståndare för mejeri äger allenast den, som är anställd vid mejeriet eller på grund av tjänst eller uppdrag har ärende där, tillträde till annat rum än som i 3 § 6 mom. omtalas. Den, som avlämnar mjölk eller grädde vid mejeriet, må dock därvid utan sådant tillstånd endast uppehålla sig i den del av mejeriet, som användes för mottagning eller utlämning av mjölk, grädde eller mejeriprodukter.

Djur må ej förekomma i mejeri. Särskilda anordningar för utestängande av råttor och insekter skola, då så är erforderligt, vidtagas.

Om mejeripersonal.

10 §.

I mejeri anställd personal skall hava undergått ändamålsenlig utbildning.

Efter tid, som Konungen bestämmer, må såsom föreståndare för mejeri allenast den tjänstgöra, som genomgått statens mejeriskola eller, på sätt Konungen föreskriver, eljest visat sig äga erforderlig kompetens.

11 §.

I mejeri får icke sysselsättas person, vilken må antagas vara behäftad med sjukdom eller smitta, som genom mjölk, grädde eller mejeriprodukter kan överföras å människor. Den, som har att hantera mjölk, grädde eller mejeriprodukter, må icke vara behäftad med bölder, variga sår eller utslag eller hava händer eller ansikte förbundna.

Den, som vill vinna anställning vid mejeri, skall genom intyg av läkare, vilket icke är äldre än trettio dagar, styrka, att han är fri från sjukdom eller smitta, som i första stycket sägs. Minst en gång varje år skall läkare undersöka, att mejeripersonal är fri från sådan sjukdom och smitta.

Har någon, som är anställd vid mejeri, anledning att misstänka, att han är behäftad med sjukdom eller smitta, som förut sagts, eller har han gemensam bostad med någon, som är behäftad med sådan sjukdom eller smitta, skall han ofördröjligen därom underrätta mejeriets föreståndare eller dennes ställföreträdare. Har föreståndaren eller dennes ställföreträdare erhållit sådan underrättelse eller eljest beträffande sig själv eller vid mejeriet anställd fått anledning till antagande om farlighet, som nyss sagts, skall han därom ofördröjligen göra anmälan till vederbörande stads- eller provinsialläkare, som har att föreskriva åtgärder till förhindrande av sjukdomens eller smittans spridande.

12 §.

Mejeripersonal skall under arbetet iakttaga noggrann renlighet beträffande egen person och klädedräkt.

Den, som har att hantera mjölk, grädde eller mejeriprodukter, skall därvid bära särskild arbetsdräkt och huvudbonad av tvättbart tyg. Arbetsdräkten får ej användas annat än vid arbete av nu angiven beskaffenhet.

Ombyte och förvaring av kläder må i mejeri allenast äga rum i särskilda därför avsedda lokaler.

Om tillsyn.

13 §.

Tillsynen över denna stadgas efterlevnad utövas av lantbruksstyrelsen.

14 §.

Mejeriinspektör eller annan lantbruksstyrelsens tjänsteman äga för fullgörande av dem enligt 13 § åliggande skyldighet när som helst tillträde till mejeri samt äga rätt att, där så anses nödigt, taga prov för undersökning av i mejeri befintlig mjölk, grädde och mejeriprodukter ävensom av sådant vatten och sådan is, som i 6 § andra och tredje styckena avses.

Lantbruksstyrelsen meddelar de närmare bestämmelser, som för verkställande av provtagning och undersökning enligt första stycket befinnas erforderliga. Med sådan provtagning och undersökning förenade särskilda kostnader bestridas av vederbörande mejeri.

15 §.

Vad i 47 § lagen om arbetarskydd är stadgat rörande förbud för den, som innehar eller innehaft befattning såsom yrkesinspektör, att röja yrkeshemlighet eller yppa driftsanordning eller affärsförhållande samt om påföljderna för överträdelse av detta förbud gälle ock om den, som utövar eller utövat tillsyn över denna stadgas efterlevnad.

16 §.

Ägare eller innehavare av mejeri åligger att till lantbruksstyrelsen insända de uppgifter angående mejeriet och där anställd personal, vilka lantbruksstyrelsen finner erforderliga i och för tillsynen över denna stadgas efterlevnad.

17 §.

Därest det befinnes, att verksamheten vid mejeri icke behörigen bedrives, samt rättelse icke sker oaktat anmaning, kan lantbruksstyrelsen förordna, att verksamheten vid mejeriet skall upphöra för viss tid eller tills vidare. Där lantbruksstyrelsen prövar nödigt så föreskriva, länder utan hinder av besvär beslut, som nu avses, till efterrättelse, intill dess annorlunda kan bliva i vederbörlig ordning beslutat.

18 §.

Mot beslut, som lantbruksstyrelsen enligt denna stadga meddelar, äger den, som anser sin rätt därav förnärmad eller obehörigen inskränkt, att hos Ko-

nungen söka ändring genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet.

Ansvarsbestämmelser m. m.

19 §.

1 mom. Ägare eller innehavare av mejeri, som driver mejerirörelse utan att iakttaga i denna stadga därför meddelade bestämmelser; eller

föreståndare för mejeri, som åsidosätter i 7 §, 8 § första eller andra stycket, 11 § eller 12 § meddelade föreskrifter eller i strid mot bestämmelserna i 14 § vägrar där omförmäld person tillträde till mejeriet; eller

den, som eljest bryter mot bestämmelse i 8 § första eller andra stycket, 11 § eller 12 §,

straffes, där ej strängare straff enligt allmän lag eller författning bör följa å förseelsen, med dagsböter.

2 mom. Ägare eller innehavare av mejeri, som uraktlåter att efter anmaning insända i 16 § angiven uppgift, straffes med böter från och med fem till och med trehundra kronor.

Till enahanda straff vare ock den förfallen, som bryter mot bestämmelse i 8 § tredje stycket eller 9 §.

20 §.

Den, som under den tid, han är ställd under åtal för förseelse mot denna stadga, fortsätter samma förseelse, skall för varje gång, åtal därför anhängiggöres, fällas till särskilt ansvar.

21 §.

Husbonde ansvarar för förseelse mot denna stadga, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

22 §.

Åtal för förseelse mot denna stadga anhängiggöres vid allmän domstol samt utföres av allmän åklagare.

Böter, som ådömas enligt denna stadga, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna stadga skall träda i kraft den 1 januari 1937; dock att bestämmelserna i 2 §, 3 § 2—6 mom. och 10 mom. samt 4 § andra stycket icke skola äga tillämplighet å den 1 januari 1937 befintliga mejerier, förrän två år förflutit, från det stadgan trätt i kraft.

Personal, som den 1 januari 1937 är anställd vid mejeri och där alltjämt tjänstgör, skall senast den 1 juli 1937 hava undergått i 11 § andra stycket, andra punkten omförmäld läkareundersökning.

b. Förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919.

Härigenom förordnas, att 11 § 1 mom. och 46 § 1 mom. i hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 skola erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår:

11 §.

1 mom. Lägenhet — — — gödselbehållare.
Sådan lägenhet — — — uppkomma.
Utöver vad sålunda stadgats gäller för slakteri och charkuteri, att golv däri skall vara av sten, betong eller annat lika tjänligt ämne samt försett med avlopp för spillvatten.
Om mejeri är därjämte särskilt stadgat.
Lägenhet — — — därtill.

46 §.

1 mom. Lägenhet — — — — — spillning.
Sådan lägenhet — — — — — uppkomma.
Utöver vad sålunda stadgats gäller för slakteri och charkuteri, att golv däri skall vara av sten, betong eller annat lika tjänligt ämne samt försett med avlopp för spillvatten.
Om mejeri är därjämte särskilt stadgat.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1937.

4. Speciell motivering.

1 §.

Begreppet mejeri synes varken i litteratur eller genom författning vara på ett enhetligt sätt definierat. I en mejeristadga torde sålunda vara ofrånkomligt att lämna en definition härå. Härvid kan erinras, att statistiska centralbyrån i Sveriges officiella mejeristatistik för år 1913 lämnat en redogörelse för vad som i denna statistik avses med mejeri, till vilken redogörelse centralbyrån följande år hänvisar.

Centralbyrån förklarar till en början, att den fattat begreppet mejeri i ganska vidsträckt betydelse för att i mejeristatistiken få med så många företag som möjligt, vilkas verksamhet avsåge förädling av inköpt eller från egen ladugård levererad mjölk. Härvid anföres bland annat, att från mejerierna hade avskilts rena mjölkhandelsföretag, vilka uteslutande dreve handel med mjölk eller grädde. Så snart verksamheten till någon del bestått i tillverkning av smör eller andra produkter, hade däremot företaget hänförts till mejerierna. Därigenom hade visserligen mejeristatistiken kommit att omfatta åtskilliga företag, som till sin huvudsakliga karaktär vore mjölkaffärer, men denna olägenhet hade icke kunnat undvikas, enär mejerirörelse och mjölkhandel mycket ofta vore förenade i samma företag och någon uppdelning av de båda verksamhetsgrenarna i dessa fall icke lämpligen läte

sig göra. Såsom självständiga mejerier hade icke räknats skumningsstationer eller mjölkuppsamlingsställen, som icke själva förädlade mjölken utan sände mjölken eller grädden till ett centralt mejeri för vidare behandling. Den av dylika företag bedrivna verksamheten hade redovisats tillsammans med huvudmejeriets, och detta hade jämte sina underavdelningar räknats såsom ett mejeri.

I likhet med centralbyrån anser utredningen, att med mejeri icke bör förstås lägenhet, där mjölk och grädde allenast försäljas. Dessa lägenheter falla sålunda utanför stadgans bestämmelser. Så snart mjölk eller grädde förädlas, t. ex. förarbetas till smör eller ost, bör däremot lokalen, där detta äger rum, anses såsom mejeri. Enligt utredningens uppfattning bör under begreppet mejeri falla jämväl sådana lägenheter, där mjölk eller grädde undergår behandling, vilken visserligen icke kan betecknas såsom förädling men likväl kräver viss apparatutrustning, såsom pastörisering, separering, rening och dylikt. Av centralbyrån omnämnda skumningsstationer liksom även rena distributionsmejerier skola sålunda enligt stadgan vara att anse såsom mejerier.

Från stadgans tillämpningsområde bör emellertid enligt utredningens uppfattning undantagas sådana lägenheter, där hanteringen har karaktären av egentlig hemmatillverkning. Driften vid mejeriet måste sålunda i sin helhet eller till viss del vara att anse såsom yrkesmässig. Produkterna, som där beredas eller behandlas, skola vara avsedda till försäljning eller byte.

Även beträffande rent yrkesmässigt bedriven mejerirörelse synes det utredningen oundvikligt, att från stadgans giltighet visst undantag göres, nämligen beträffande företag med synnerligen ringa driftsomfattning. När det gäller att avväga denna begränsning, bör det förhållandet uppmärksammas, att därest mejerierna skola kontrolleras, kontrollen, för att bliva effektiv, måste komma att omfatta största möjliga antal företag. Risk kan nämligen föreligga, att mjölkproducenter för att av dem drivet mejeri skall undgå kontroll. övergå till hemmatillverkning. Under beaktande av nu angivna omständigheter vill utredningen föreslå, att allenast sådana yrkesmässigt drivna företag undantagas från stadgan, vilka endast förarbeta mjölk från en producent och därvid dagligen erhålla mindre än 3 000 kg mjölk pr månad. Även ett gårdsuppköpsmejeri, som förutom gårdens egen mjölk mottager mjölk från endast en leverantör, faller sålunda alltid under stadgans bestämmelser.

2 §.

I hälsovårdsstadgan återfinnas, såsom utredningen redan förut berört, bestämmelser, avsedda att förhindra mejerianläggning å plats, som kan väntas medföra vissa synnerligen besvärande sanitära olägenheter. Utredningen finner en skärpning av gällande bestämmelser i detta hänseende nödvändig. För närvarande är sålunda icke i författningen utsagt, att mejeri icke får vara så beläget, att driften menligt påverkas av lukt, rök, damm eller liknande olägenheter.

Enligt utredningens uppfattning synes det lämpligt att skärpa den hittillsvarande bestämmelsen, att platsen för mejerianläggning måste väljas så, att grannskapet såvitt möjligt icke inverkar menligt å mejeridriften, genom föreskrift därom, att vissa inrättningar, vilka utgöra speciell fara för att grannskapet bereder obehag i sanitärt hänseende, över huvud taget icke få ligga närmare mejeri än 15 meter. Härigenom har föreskriften i den nu gällande hälsovårdsstadgan så till vida skärpts, att avståndet utökats från 6 till 15 meter. Därjämte hava orden stall, fähus och svinhus utbytts mot husdjursstall, vilket sistnämnda begrepp torde inbegripa jämväl bland annat hönshus och kaningård. Slutligen anser utredningen, att grannskapet av rastgårdar för kreatur innebär en sådan fara för mejeridrift, att dessa böra jämställas med de nu i hälsovårdsstadgan särskilt angivna inrättningarna.

Bestämmelserna i andra stycket återfinnas i hälsovårdsstadgan. Utredningen har emellertid föreslagit en förtydligande omredigering för att angiva, att jämväl till bostäder hörande utrymmen, exempelvis förstugor och trappuppgångar, icke få stå i direkt förbindelse med mejerilokaler.

3 §.

Då stadgan givetvis icke får förhindra utvecklingen på området, har utredningen ansett, att i stadgan endast böra upptagas vissa allmänna föreskrifter rörande mejeribyggnadens inredning.

1 mom. I detta moment lämnas allmänna föreskrifter, vilka avse samtliga rum i ett mejeri. Ehuru dessa bestämmelser erhållit en formulering, som nära anknyter till nu gällande, är utredningen ingalunda av den uppfattningen, att rådande förhållanden härvidlag alltid äro tillfredsställande. Utredningen förutsätter emellertid, att efterlevnaden av stadgans föreskrifter framdeles kommer att effektivt övervakas.

För uppnående av ett tillfredsställande arbetsresultat vid mejerierna spelar tillgången till goda utrymmen en avgörande roll. De olika lokalerna måste vara så avpassade, att maskiner och annan utrustning kunna uppställas på ändamålsenligt sätt och lätt kunna hållas rena. Lokaler, där produktberedning äger rum, måste vara så ljusa, att personalen utan svårighet kan utföra förekommande arbeten. Även sådana lagerlokaler, vilka i regel hållas mörka, måste med hänsyn till rengöring och tillsyn av produkterna vara utrustade med tillräckliga belysningsanordningar. Ventilationen måste i produktberedningsrummen vara så effektiv, att väggar och tak hållas torra. I lagerlokalerna skall ventilationen noga kunna anpassas med hänsyn till där förvarade produkter.

2 mom. Rum, som här avses, äro de egentliga mejerilokalerna, d. v. s. bland andra mejerisal, ysteri och smörrum. Redan tidigare har angivits, att luftens fuktighet i dessa rum ofta blir hög. Golv, väggar och tak måste därför vara så beskaffade, att utvecklingen av mikroorganismer och uppkomsten av röta i möjligaste mån förhindras.

Särskild uppmärksamhet måste ägnas golvens beskaffenhet. Mjölkrester och sköljvatten måste ovillkorligen kunna avrinna, och rengöring genom

spolning med vatten skall vara möjliggjord. Vid val av material för golvbeläggningen måste särskilt beaktas, att golven utsättas för stark slitning och påverkan av mjölksyra. Det i hälsovårdsstadgan för golvbeläggning föreskrivna materialet betong, vilket icke i allmänhet är tillräckligt motståndskraftigt mot mjölksyra, bör helst icke användas, såvitt icke betonggolvets yta genom särskild behandling eller beläggning gjorts mera motståndskraftig mot mjölksyra. Lämpligt golvmaterial är klinkerplattor.

För att i möjligaste mån utesluta risk för fukt och röta i väggarna genom att vatten inträngер i fogen mellan golv och väggar, böra jämväl väggarna åtminstone ett stycke från golvet vara beklädda med material, som är hållbart och ogenomträngligt för fukt. Då emellertid golven dagligen spolas med vatten, utsättas väggarna jämväl rätt högt från golven för stänk. Väggarna böra därför till en höjd av 1·5 m vara beklädda med material, som nu sagts.

Då relativt stora vätskemängder skola kunna bortledas från mejerilokalerna, måste avlopp från dessa ordnas genom tillräckligt antal golvbrunnar. Att dessa böra förses med vattenlås torde framgå av den tidigare framställningen.

3 mom. På grund av den starka slitning, golvet är utsatt för i de delar av mejeriet, som utgöra mottagningen, måste detsamma vara belagt med särskilt slitstarkt material, helst järnplattor. Att golvet skall vara lagt med fall till avlopp framgår redan av stadgande i 2 mom. Då golvet här förorenas ej allenast av spillmjölk utan jämväl genom transportkärl och den därstädes livliga trafiken, bör golvet luta från mejerisalen.

Vid ny- eller ombyggnad av mejeri bör beaktas, att lastbrygga eller plattform av ändamålsenlig konstruktion anlägges samt att mottagningen tillfredsställande avgränsas från den övriga mejerisalen.

4 mom. Golv, väggar och tak i lagerrum för smör böra vara av enahanda beskaffenhet som i de egentliga mejerilokalerna. Anordnas golvet på lämpligt sätt, torde särskilt avlopp i kylrummet ej erfordras.

5 mom. Då lagring av olika ostslag ställer skilda anspråk på lagringslokalerna, kan i stadgan icke i detalj angivas, huru dessa rum skola vara beskaffade och utrustade. De allmänna bestämmelserna beträffande mejerilokalerna och deras inredning gälla även för lokaler, där ost lagras. Direkt förbindelse mellan ostlagerlokal och smörrum bör ej förekomma.

6 mom. I åtskilliga mejerier bedrives en omfattande detaljhandel med mjölk och mejeriprodukter. Enär allmänheten icke bör beredas tillträde till mejerilokalerna, måste i dylika fall särskild försäljningslokal inrättas. Beaktas bör, att bestämmelserna i 2 mom. äro tillämpliga jämväl för försäljningslokal.

7 mom. För rationell mejeridrift kräves, att mjölk, grädde och mejeriprodukter på lämpligt sätt kunna förvaras i mejeriet. Ändamålsenliga kylningsanordningar måste sålunda finnas. I annat sammanhang får utredningen tillfälle att närmare beröra nödvändigheten av kylningsanordningar för pastöriserad mjölk.

8 mom. Detta moment torde icke behöva närmare motivering.

9 mom. På grund av de olägenheter, vilka, enligt vad som framhållits i den allmänna motiveringen, uppkomma vid uppställande av ångpanna eller ångmaskin i de egentliga mejerilokalerna, hade utredningen helst velat föreskriva, att där sådana förekomma, dessa skola vara uppställda i särskilt rum. I vissa delar av vårt land har emellertid, huvudsakligen av klimatskäl, tämligen allmänt förfarits så, att ångpanna uppställts i mejerisalen. Utredningen anser sig med tanke härpå icke kunna föreslå införande av förbud mot att ångpanna förekommer i de egentliga mejerilokalerna. Samtidigt som utredningen uttalar, att uppställande av ångpanna i de egentliga mejerilokalerna endast bör förekomma i undantagsfall, vill utredningen understryka vikten av att allt göres för att de härigenom uppkommande olägenheterna så långt möjligt undvikas.

10 mom. Inom utredningen har övervägts, huruvida icke avloppsanläggningen bort i stadgan närmare beskrivas, såsom fallet är i motsvarande danska författning. Likaså kan omnämnas, att dåvarande statskonsulenten i mejerihushållning i yttrande över livsmedelslagstiftningskommitténs tidigare berörda betänkande föreslagit införande av bestämmelse därom, att avloppsvattnet från mejeri skulle uppfångas i en rensbrunn, vilken med lämpliga mellanrum borde rensas. Utredningen finner det emellertid icke lämpligt att föreskriva avloppsanläggning av viss typ, varför i bestämmelsen allenast allmänt beskrives, huru avloppet bör vara beskaffat.

4 §.

Av bestämmelse i 2 § framgår, att mejeri skall vara beläget å sådan plats, att damm såvitt möjligt icke inträngер i byggnaden. Emellertid föreligger alltid — hur omsorgsfullt läget än väljes — risk härför från mejeriets tillfartsvägar. På grund härav synes det nödvändigt att såsom komplettering till bestämmelserna om mejeriets läge foga vissa föreskrifter beträffande området i dess omedelbara närhet.

Härvid synes erforderligt, att gård och vägar intill mejeri, i den mån de icke äro permanentbelagda, behandlas med tjänligt ämne, som binder dammet. Därest icke dylik behandling med hänsyn till trafiken i allmänhet utföres av väghållningsdistriktet, bör det åligga mejeriet att utföra och bekosta detta arbete.

Med hänsyn till förut omtalade allvarliga olägenheter, som lätt uppkomma därigenom, att området omedelbart invid mottagningen eller lastbryggan icke hålles i lämpligt skick, har det synts utredningen nödvändigt, att i stadgan införas särskilda föreskrifter rörande markens beskaffenhet å detta område.

5 §.

Föreskrifterna i första stycket återfinnas i nu gällande hälsovårdsstadga.

Vid valet av material för kärl, redskap, maskiner, rörledningar och förpackning måste noga iakttagas, att sådant material väljes, som åstadkommer minsta möjliga skada å produkterna.

6 §.

Att mejeri skall hava god tillgång till vatten, föreskrives redan i nu gällande hälsovårdsstadga. I gällande författningar saknas emellertid föreskrift rörande vattnets kvalitet. Hälsovårdsstadgan ålägger allenast hälsovårdsnämnd att hålla noggrann tillsyn över vattnets beskaffenhet på de ställen, där sådant hämtas för att användas till dryck, matlagning eller andra hushållsbehov.

Under beaktande av bland annat här förut omtalade smittorisk vid användning av visst vatten, föreslog livsmedelslagstiftningskommittén i sitt betänkande, att föreskrift skulle införas därom, att allt vatten, som användes vid livsmedelsberedning eller vid rengöring av föremål, vilka kunde komma i beröring med livsmedel, skulle motsvara de fordringar, som ställdes på dricksvatten. Flera av de myndigheter, vilka sedermera yttrade sig över livsmedelslagstiftningskommitténs betänkande, framförde i anledning av nu angivna förslag rörande beskaffenheten hos visst vatten betänkligheter. Sålunda erinrade förste provinsialläkaren i Örebro län, att för åtskilliga trakter av landet över huvud taget endast funnes tillgång till ofiltrerat flod- eller sjövatten såväl till dricksvatten som till andra ändamål, varför föreslagna bestämmelser näppeligen kunde tillämpas överallt. Medicinalstyrelsen, som kraftigt underströk behovet av bestämmelser rörande vatten, som direkt eller indirekt komme i beröring med livsmedel, ansåg det dock tveksamt, huruvida för dylikt vatten skäligen kunde göras gällande samma fordringar, som i allmänhet ställdes på dricksvatten. Styrelsen föreslog emellertid, att vattnet skulle »vara av sådan beskaffenhet, att det kan användas till dricksvatten».

Nu angivna betänkligheter mot införande av förbud att för särskilda ändamål använda visst vatten, torde alltjämt vara befogade. Beskaffenheten hos vattnet är dock enligt utredningens bestämda uppfattning av sådan central betydelse för god mejeridrift, att bestämmelser härom måste givas. Härvid är icke allenast hälsofaran att beakta. Jämväl för mejeriprodukternas kvalitet är det, såsom utredningen förut framhållit, av avgörande betydelse, att vattnet icke innehåller otjänliga ämnen eller mikroorganismer i sådan mängd, att skada därav kan uppkomma.

Mejerier, där tillgängligt vatten icke är av god beskaffenhet, böra vara skyldiga att genom rening eller annan behandling av vattnet göra det lämpligt för sitt ändamål.

Att i författning noga föreskriva, vilka anspråk, som skola ställas på mejerivatten, synes utredningen icke vara lämpligt. Att välja den utväg, som livsmedelslagstiftningskommittén och medicinalstyrelsen föreslagit, torde knappast heller vara ändamålsenligt. Vatten, som utan olägenhet kan användas såsom dricksvatten eller i allmänhet motsvarar de fordringar, vilka skäligen kunna ställas på dricksvatten, kan mycket väl hava sådana egenskaper, att allvarliga skador uppkomma å mejeriprodukterna.

Av dessa anledningar har det synts utredningen lämpligt att överlåta åt den myndighet, som skall handhava kontrollen över stadgans efterlevnad, att lämna föreskrifter om beskaffenheten hos det vatten, som får användas i me-

jerierna. Därvid kunna antingen genom utfärdade kungörelser allmänna bestämmelser uppställas, eller ock kunna i vissa fall speciella föreskrifter lämnas. Under alla omständigheter böra mejerierna vara skyldiga att underkasta sig en kontinuerlig kontroll beträffande vattnets beskaffenhet.

Is, som kommer i direkt beröring med mjölk, grädde och produkter, bör givetvis härröra från sådant vatten, som fyller ovan angivna krav.

7 §.

I stadgan kan helt naturligt icke detaljerat angivas, huru renhållningen i mejerierna bör genomföras. Emellertid synes fog föreligga att i författningen omnämna, att vissa rum och redskap skola, då mejeriet hålles i drift, minst en gång dagligen effektivt rengöras. Härvid torde böra framhållas, att kärl, redskap, rörledningar och maskiner i de delar, som komma i beröring med mjölk, grädde eller mejeriprodukter, efter rengöringen måste behandlas med kokhett vatten eller ånga eller ock med vatten, försett med lämpligt desinfektionsmedel. I rörledningar och vissa apparater, där mjölk och grädde passera, utfälles ofta s. k. mjölksten. Rengöringen av dessa ledningar måste givetvis anpassas efter detta förhållande.

8 §.

Gällande hälsovårdsstadga innehåller föreskrift om att mejeri icke får användas till annat ändamål än det, för vilket det är avsett.

Enär, som utredningen redan förut berört, stundom förekommer, att olika inventarier i mejerierna användas för främmande ändamål, har utredningen funnit erforderligt att föreslå särskilt förbud häremot.

Förråd av olika förnödenheter, vilka måste finnas i ett mejeri, såsom bränsle och förpackningsmaterial, måste förvaras antingen i särskilda rum eller i slutna skåp. Förnödenheter, vilka skola användas vid produktberedning, t. ex. salt, böra förvaras på ett sådant sätt, att de ej åsamkas skada.

9 §.

Såsom utredningen i annat sammanhang närmare kommer att beröra, måste personer, vilka hantera mjölk och mejeriprodukter, vara fria från sjukdomar och smitta, vilka genom produkterna kunna spridas till konsumenterna. Uppställas av denna anledning vissa regler för mejeripersonalen, bliva dessa illusoriska, om främmande personer i större utsträckning och utan kontroll tillåtas att beträda mejerilokalerna.

Från paragrafens huvudregel, att främmande personer icke äga tillträde till mejeri, givas undantag dels för sådana, som på grund av tjänst eller uppdrag hava anledning att besöka mejeriet, till exempel person, som skall övervaka stadgans efterlevnad, mejerikonsulent eller revisor och styrelseledamot i företag, som äger mejeriet, dels ock för leverantörer av mjölk och grädde. För sistnämnda personer bör emellertid undantaget inskränkas på sådant sätt, att de äga tillträde allenast till mejeriets mottagning.

Av allmänt hygieniska skäl torde den regeln kunna uppställas, att djur icke få förekomma i mejeri. Att i vissa fall särskilda åtgärder för utestängande av råttor och insekter äro nödvändiga torde vara uppenbart. Utredningen anser emellertid ett vidtagande av dylika anordningar så viktigt, att särskild föreskrift därom bör intagas i stadgan.

10 §.

Enligt utredningens mening är det av synnerligen stor vikt, att mejeripersonalen äger ändamålsenlig utbildning. Vid övervägande av vilka närmare kvalifikationer, som lämpligen böra föreskrivas för mejeripersonalen, framstår det för utredningen tydligt, att denna fråga intimt sammanhänger med frågan om den lägre mejeriundervisningen. Utredningen kommer senare, i enlighet med erhållet uppdrag, att närmare behandla denna fråga. Innan den lägre mejeriundervisningen blivit definitivt ordnad, synes det olämpligt att i stadgan angiva, vilken utbildning personalen bör hava undergått. Likväl har utredningen ansett, att i stadgan bör angivas särskilda bestämmelser beträffande kompetensen för mejeriföreståndare samt att dessa bestämmelser sedermera komma att meddelas av Konungen.

11 §.

Erfarenheten har visat, att åtskilliga sjukdomar, såsom tuberkulos, tyfus, paratyfus, undulantfeber, difteri, halsfluss m. fl., genom mjölk och mejeriprodukter kunna överföras från en person till en annan.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att en 1909 tillsatt kommitté, som bland annat utredde frågan om ny hälsovårdsstadga, i avgivet betänkande med förslag till sådan stadga föreslog införandet av den bestämmelsen, att person, som vore behäftad med sjukdom eller smitta, ej finge deltaga i eller användas till arbete med beredning eller hantering av födoämne eller dryckesvara, förrän det utrönts, att menlig inverkan på varans beskaffenhet därav icke kunde uppstå.

I proposition till 1919 års riksdag med förslag till hälsovårdsstadga anmärkte statsrådet och chefen för civildepartementet, att det icke syntes honom böra komma i fråga att på av kommittén föreslaget obestämda sätt ålägga de i en näringsgren sysselsatta personerna att styrka sig vara fria från sjukdom eller smitta. Med anledning därav hade han ersatt den av kommittén föreslagna bestämmelsen med ett stadgande, som berättigade hälsovårdsnämnd att på given anledning anordna läkarundersökning av person, som vore sysselsatt i arbete av förevarande art, samt, därest denne vid undersökningen funnes behäftad med sjukdom eller smitta, varav menlig inverkan på den av honom bearbetade eller hanterade varans beskaffenhet kunde uppstå, förbjuda att han deltoge i eller användes till ifrågavarande arbete. Någon bötespåföljd för åsidosättande av hälsovårdsnämnds därutinnan meddelade förbud hade han icke ansett lämpligt att stadga, utan det syntes böra överlämnas åt nämnden att genom föreläggande av vite göra sig

hörsammad. Stadganden av denna innebörd återfinnas i 12 och 47 §§ hälsovårdsstadgan.

De betänkligheter, departementschefen framställt mot införandet av bestämmelser rörande hälsotillståndet hos personal, sysselsatt vid livsmedelsberedning, finner utredningen icke vara i lika hög grad beaktansvärda, därest stadgandet endast avser mejeripersonal. Faran för överförande av smitta torde vara avsevärt större genom mjölk och produkter därav än genom de flesta andra livsmedel.

Genom den utformning, det av utredningen föreslagna lagrummet erhållit, torde en tillämpning därav icke kunna anses vara särskilt betungande för personalen. Att vid mejerier icke få sysselsättas personer, som kunna utsätta produkterna för smitta, torde jämväl anses kunna utläsas av gällande hälsovårdsstadga. Denna stadga har emellertid lagt hela kontrollen i hälsovårdsmyndigheternas hand. Enligt utredningens uppfattning hava dessa myndigheter mångenstädes i vårt land icke kunnat fullgöra denna uppgift på ett tillfredsställande sätt. För att på detta område nå en viss grad av effektivitet torde icke kunna undvikas, att jämväl enskilda genom straffhot tvingas till uppmärksamhet.

Det torde böra ankomma på medicinalstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter angående i 11 § omförmäld läkarundersökning ävensom upprätta formulär för läkarintyg.

Bestämmelsen, att personer, som hantera mjölk och mejeriprodukter, icke få vara behäftade med bölder, variga sår eller utslag eller hava händer eller ansikte förbundna, motiveras därav, att mejeriprodukter i dylika fall lätt utsättas för infektion.

12 §.

Föreskrifterna i denna paragraf innebära så till vida en nyhet, att mejeripersonal föreslagits skola under arbetet bruka särskild, allenast därför avsedd, tvättbar arbetsdräkt jämte huvudbonad. Å välordnade mejerier är detta redan fallet. En närmare redogörelse för de hygieniska fördelar, som härigenom vinnas, torde icke vara erforderlig.

13 §.

Som redan tidigare berörts tillkommer närmaste tillsynen över hälsovårdsstadgans efterlevnad hälsovårdsnämnderna. Utredningen anser det önskvärt och nödvändigt, att tillsynen över mejerierna hädanefter kommer att ske jämväl genom myndighet, där mejerisakkunskap finnes representerad. Huru denna övervakning närmare skall utövas, kommer utredningen att längre fram behandla. Som av stadgeförslaget framgår, har utredningen velat föreslå, att lantbruksstyrelsen skall få sig kontrollen över mejeristadgan anförtrodd. Därvid skulle hos lantbruksstyrelsen anställas två nya tjänstemän, benämnda mejeriinspektörer. Dessa skulle genom inspektionsresor utföra den omedelbara kontrollen över stadgans efterlevnad.

Inom utredningen har övervägts, huruvida vid sidan av denna kontroll

jämväl hälsovårdsnämnderna lämpligen borde åläggas kontroll över efterlevnaden av de speciella, huvudsakligen av mejeritekniska hänsyn betingade bestämmelser, som återfinnas i förslaget till mejeristadga. Mot en sådan anordning tala bland annat de olägenheter, som kunna uppkomma därigenom, att två olika organ med delvis olikartad kompetens samtidigt erhålla huvudsakligen sammanfallande uppgifter. Framför allt av detta skäl har utredningen ansett sig böra föreslå, att kontrollen över mejeristadgans efterlevnad skall utövas av lantbruksstyrelsen ensam.

Då mejerierna alltjämt äro att hänföra till de lägenheter, som avses med 11 och 46 §§ hälsovårdsstadgan, torde hälsovårdsnämnderna komma att bibehålla sin befogenhet och skyldighet att enligt hälsovårdsstadgan ingripa mot mejerier, som eftersätta allmän hygien. Föreskriften i 11 § 1 mom. hälsovårdsstadgan, att i detta moment avsedd lägenhet icke må tagas i bruk, förrän hälsovårdsnämnden lämnat sitt tillstånd därtill, lärer hädanefter jämväl böra gälla för mejerier. Det måste givetvis vara hälsovårdsnämnd, som finner överträdelser av mejeristadgan hava ägt rum obetaget att därom underrätta lantbruksstyrelsen eller allmän åklagare.

Vid sidan av i mejeristadgan angiven kontroll torde det därjämte alltjämt komma att åligga tjänsteläkare och länsveterinär att enligt deras allmänna instruktioner ägna hygienen vid mejerierna tillsyn.

14 §.

I denna paragraf meddelade bestämmelser torde vara erforderliga för kontrollens och tillsynens utförande. Utredningen utgår ifrån, att undersökning av produkterna endast i undantagsfall behöver förekomma vid inspektionerna. Däremot torde analyser av vatten vid mejerierna bliva erforderliga i stor omfattning. Enär det ligger i mejeriernas eget intresse att erhålla kännedom om hithörande för driften betydelsefulla förhållanden, synas de med dylik provtagning och undersökning förenade särskilda kostnaderna böra bestridas av vederbörande mejeri. Analyserna å mejeriernas vatten torde i största möjliga utsträckning böra utföras vid svenska smörprovningarna, enär det är av betydelse, att mejeritekniska synpunkter anläggas vid bedömningen av analysresultaten.

15 §.

Då kontrollen över stadgans efterlevnad — för att bliva effektiv — torde komma att förutsätta ingående undersökningar i mejeriet, anser utredningen lämpligt, att vad som vid dessa undersökningar kan framkomma av yrkeshemligheter icke får yppas.

16 §.

För tillsynen över stadgans efterlevnad synes det vara erforderligt, att kontrollmyndigheten äger rättighet att infordra nödiga uppgifter rörande mejeriet och där anställd personal.

17 §.

Överträdelser av stadgans föreskrifter skola beivras vid allmän domstol. Emellertid torde de påföljder, som därigenom inträda, icke alltid vara tillfyllest. En företagare, som åsidosätter stadgans föreskrifter, kan obehindrat utan annan påföljd än möjligen tid efter annan ådömda böter fortsätta sin rörelse och därigenom åstadkomma allvarlig skada för konsumenter och lojala mejeriföretag. Det synes utredningen därför nödvändigt att för stadgans effektiva efterlevnad giva lantbruksstyrelsen möjlighet att hindra en dylik tredskande företagare att fortsätta sin rörelse.

Beslut enligt denna paragraf torde i regel komma att grunda sig på att vissa bestämmelser i stadgan blivit åsidosatta. I beslutet bör därför ingå uttalande om att verksamheten skall upphöra, till dess rättelse i angivna hänseenden företagits.

För att omedelbart kunna hindra flagranta och mera allvarliga överträdelser av stadgan bör lantbruksstyrelsen kunna förordna, att beslut, som här avses, skola gå i verkställighet utan hinder av däremot fullföljd talan.

18 §.

Bestämmelsen i denna paragraf torde icke tarva särskild kommentar.

19 §.

Påföljd för överträdelse av stadgans föreskrifter torde i första hand böra träffa mejeriets ägare eller innehavare. Sådan person bör givetvis ensam vara ansvarig för att mejeriet uppförts och utrustats på föreskrivet sätt. Härutöver kan fordras, att ägaren och innehavaren av mejeri jämväl till en viss grad vakar över att anställd personal ställer sig författningens bestämmelser till efterrättelse. Straffbestämmelsen i denna paragraf har därför kompletterats med stadgandet i 21 §, att husbonde ansvarar för förseelse, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja. Utan särskilt stadgande torde gälla, att där mejeri äges eller innehaves av juridisk person, den som har att företräda den juridiska personen blir ansvarig enligt detta lagrum.

Närmast ägaren och innehavaren av mejeri är föreståndaren den, som ansvarar för driftens behöriga gång. Föreståndarens straffrättsliga ansvar bör på sådan grund bliva ganska omfattande. Slutligen torde vissa bestämmelser i stadgan för efterlevnad jämväl kräva, att andra personer än nu nämnda kunna straffas för överträdelser.

Vidkommande straffskalan synas dagsböter i allmänhet böra ifrågakomma. Stadgan överensstämmer härvid med hälsovårdsstadgan. För överträdelser, vilka uppenbarligen äro att anse såsom brott mot rena ordningsföreskrifter, synes straffet lämpligen kunna bestämmas lägre.

20 §.

Paragrafen torde icke erfordra någon motivering.

21 §.

Denna paragraf är behandlad under 19 §.

22 §.

Utredningen är av den uppfattningen, att särskild åtalsrätt icke torde behöva tillkomma lantbruksstyrelsen. Åtal utföres lämpligen efter anmälan från övervakningsorganet av allmän åklagare.

Då den egentliga kontrollen rörande stadgans efterlevnad är avsedd att tillkomma statlig myndighet, synes det utredningen motiverat, att böter, ådömda enligt stadgan, i motsats till böter enligt hälsovårdsstadgan, tillfalla kronan.

Övergångsbestämmelser.

Då utredningen avsett, att stadgan skall träda i kraft snarast möjligt, synes det nödvändigt, att sådana föreskrifter rörande själva mejeribyggnaden, vilka kunna föranleda vissa byggnadsarbeten i redan befintliga mejerier, icke träda i kraft, förrän två år förflutit från det stadgan i övrigt skall tillämpas.

Särskild bestämmelse rörande läkarundersökning av mejeripersonal, som tjänstgör vid stadgans ikraftträdande, torde vara erforderlig.

5. Kontrollen över mejeristadgans efterlevnad.

a. Kontrollens ställning i förhållande till mejerikonsulentverksamheten.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 1 december 1933 anförde *statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet,* att tillkomsten av en mejeristadga torde förutsätta viss fortlöpande kontroll från det allmännas sida över mejeriernas verksamhet. Denna kontroll syntes böra åligga statlig myndighet, varvid ett övervägande av mejerikonsulenternas ställning ansågs nödvändigt. Sålunda borde omprövas, huruvida icke för den egentliga kontrollverksamheten statliga konsulenter lämpligen kunde anställas hos kontrollorganet, medan konsultationsverksamheten överlätes å befattningshavare hos mejeriorganisationerna. Dessutom ansågs det behövligt, att även svenska smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter gjordes till föremål för överväganden i samband med mejerikontrollens tillkomst.

Enligt utredningens mening bör den omedelbara kontrollen över mejeristadgans efterlevnad utövas av personer, som äga ingående kännedom om mejerihanteringen inom landets olika delar såväl som nödiga förutsättningar att bedöma, vilka fordringar beträffande mejerierna och den anställda personalen, som kunna anses skäliga. Den sistnämnda förutsättningen är nödvändig av den anledningen, att stadgans bestämmelser i flera fall endast kunnat givas en mera allmän formulering.

Inom mejerihanteringen föreligger alltfort ett behov av konsulterande verksamhet. Såväl vid smör- som ostmejerierna förekomma sålunda tillverk-

ningstekniska brister, vilka medelst mejeristadgans bestämmelser ej äro åtkomliga. Dessutom måste den vid mejerierna bedrivna produktionen inriktas efter de olika marknadernas starkt växlande krav. Mejeridriften måste vidare anpassas efter den alltjämt fortgående tekniska utvecklingen på området. Ävenledes kräves för undervisningen vid de lägre mejeriskolorna såväl som vid anordnade specialkurser för mejeripersonalen särskilt utbildade personer. För dessa mångskiftande uppgifters handhavande krävas allsidigt utbildade tjänstemän. Mejerikonsulentverksamhetens organisation behandlas emellertid av utredningen först i ett följande kapitel.

För kontrollen över mejeristadgans efterlevnad synes en fortlöpande inspektion av mejerierna vara erforderlig. Härvid bör enligt utredningens mening kontrollorganet i vissa fall kunna förordna, att verksamheten vid mejeri skall upphöra för viss tid eller tills vidare, i fall denna verksamhet icke behörigen bedrives. Det ligger i sakens natur, att mejeriinspektionens verksamhet är en uppgift av grannlaga natur, enär denna ofta leder till ålägganden för mejerierna, vilka dessa måhända i vissa fall mindre gärna vilja åtaga sig. Med hänsyn härtill anser utredningen det ej vara möjligt att uppdraga den kontrollerande uppgiften åt mejerikonsulenterna, enär en dylik sammankoppling av uppdragen torde komma att medföra, att konsulenternas rådgivande verksamhet härav skulle bliva lidande. Sammanförandet av dessa båda uppgifter skulle nämligen i vissa fall kunna antagas medföra obenägenhet hos mejerierna att anlita konsulenterna, och detta bleve kanske särskilt fallet med mejerier, som i hög grad vore i behov av rådgivning. Anförda skäl tala för att den kontrollerande uppgiften anförtros åt ett särskilt organ, och att även i fortsättningen mejerikonsulenternas uppgifter begränsas till den rådgivande verksamheten.

Ett särskiljande av den kontrollerande och konsulterande verksamheten synes utredningen även vara nödvändig därest, såsom i ett följande kapitel föreslås, mejerikonsulenterna framdeles anställas hos svenska mejeriernas riksförening. Inspektionen av mejerierna synes nämligen böra handhavas av ett statligt organ.

Denna uppdelning av verksamheten på två olika slag av befattningshavare bör dock ej utesluta ett visst samarbete mellan dessa. När direktiv lämnas av kontrollen beträffande erforderliga förändringar vid ett mejeri, bör sålunda vederbörande konsulent kunna tillkallas för rådgivning i och för bristernas avhjälpande. Dessutom bör givetvis konsulenten, som måste förutsättas äga god kännedom om mejeristadgans fordringar, på frivillighetens väg kunna få förbättring till stånd vid många mejerier. En för mejerihanteringens utveckling intresserad konsulent bör därför kunna underlätta kontrollens arbete i mycket väsentlig grad.

Utredningen har sålunda vid övervägandet av inspektionsuppgiftens samband med konsulentverksamheten kommit till den uppfattningen, att den förra bör organiseras skild från den senare, även om ett visst samarbete mellan ifrågavarande befattningshavare bör kunna äga rum.

b. Kontrollens organisation och kostnader.

Tillsynen över mejeristadgans efterlevnad bör enligt utredningens mening handhavas av ett statligt organ. Utredningen har härvid övervägt inrättandet av ett fristående organ för hithörande uppgifter. Enär lantbruksstyrelsen redan handlägger mejeriärenden av olika slag, har det dock synts utredningen ligga närmast till hands, att uppdraget anförtros åt detta ämbetsverk.

En direkt anknytning av kontrollen, som skall omfatta landets alla mejerier, till svenska smörprovningarna har också övervägts men befunnits mindre lämplig med hänsyn till smörprovningarnas karaktär av speciellt kontrollorgan för runmärkesberättigade mejerier, runmärkt smör samt smör- och äggexporten. Ärenden berörande mejeristadgan synas i stället böra handläggas direkt av lantbruksbyrån inom lantbruksstyrelsen, dit även de personer, som skola utöva den omedelbara kontrollen över mejeristadgans efterlevnad, böra vara anknutna. Dessa befattningshavare torde lämpligen böra benämnas mejeriinspektörer.

Då det gäller att avgöra, vilka arbetskrafter, som äro erforderliga för kontrolluppgifternas fullgörande, bör beaktas, att kontrollen skall begränsas till efterlevnaden av mejeristadgans bestämmelser och ej skall omfatta en fullständig kontroll över mejeridriften i dess helhet. Man synes lämpligen kunna utgå från, att varje mejeri skall besökas tillsvidare i medeltal en gång vart annat år. Utredningen räknar härvid med att för vissa mejerier, om vilka det på förhand är känt, att de äro i fullgott skick, tiden mellan två på varandra följande inspektioner kan vara längre än två år. För andra mejerier torde däremot inspektion böra ifrågakomma oftare än vart annat år, enär det i åtskilliga fall gäller att kontrollera, att ålagda förbättringar utföras.

För att mejeriinspektörernas arbetskraft skall kunna utnyttjas på ett tillfredsställande sätt, synes det vara nödvändigt, att de sättas i tillfälle att i stor omfattning begagna automobil under resorna. Mejerierna ligga nämligen i stor utsträckning på ett större eller mindre avstånd från järnvägsstationerna, varför enbart järnväg ej kan användas. Det lämpligaste synes därför vara, att inspektörerna kunna resa direkt från ett mejeri till ett annat, utan att järnväg behöver anlitas, enär härigenom ofta en betydande tidsvinst kan göras. Om automobil användes, torde man kunna räkna med att i medeltal omkring tre mejerier kunna medhinnas pr dag, när det gäller södra och mellersta Sverige, medan däremot för nordliga Sverige på grund av de större avstånden i medeltal endast omkring två mejerier torde kunna besökas.

I fråga om antalet behövliga mejeriinspektörer bör beaktas, att dessa skola hava tid övrig för expeditionsarbete. Man synes därför ej kunna räkna med mera än omkring 175—200 inspektionsdagar pr år. Enligt den officiella statistiken uppgick hela antalet mejerier inom landet under år 1933 till 1 492. Även om antalet mejerier, som skola kontrolleras, kan komma att avvika härifrån, torde dock avvikelsen ej bliva avsevärd. Med utgångspunkt från ovan angivna förutsättningar torde man därför kunna räkna med att arbetet kan medhinnas av två mejeriinspektörer.

I anslutning till det här anförda skulle följande distriktsindelning kunna tänkas.

Distrikt I

län	antal mejerier
Malmöhus	95
Kristianstads	87
Blekinge	20
Kalmar	106
Kronobergs	61
Jönköpings	97
Hallands	71
Göteborgs och Bohus	18
Älvsborgs	118
Östergötlands	85
Södermanlands	39
Gotlands	24
Summa	**821**

Distrikt II

län	antal mejerier
Stockholms	21
Uppsala	21
Västmanlands	45
Örebro	42
Skaraborgs	341
Värmlands	23
Kopparbergs	37
Gävleborgs	30
Västernorrlands	15
Jämtlands	39
Västerbottens	31
Norrbottens	26
Summa	**671**

Enligt detta förslag skulle det ena distriktet omfatta 821 och det andra 671 mejerier, vilket enligt de anförda förutsättningarna kan anses lämpligt. Detta förslag kan dock endast betraktas som preliminärt, och det bör ligga i lantbruksstyrelsens hand att vid behov kunna företaga förskjutningar av gränserna.

Tills vidare torde mejeriinspektörerna böra uppföras å extra stat, varvid lönen bör utgå enligt lönegrad B 21. Därjämte bör dyrtidstillägg utgå enligt för nyreglerade verk gällande grunder. Till täckandet av mejeriinspektörernas resekostnader beräknas ersättning enligt rese- och traktamentsklass II D, varjämte ersättning för automobilkostnaderna bör utgå. I likhet med vad fallet i allmänhet är för de nuvarande mejerikonsulenterna synes denna böra utgå med ett belopp av 1 500 kronor pr år som fast bidrag jämte 10 öre pr km körd vägsträcka.

Om lönerna sättas som för dyrortsgrupp G och om för varje mejeriinspektör beräknas 200 resedagar med en tillryggalagd vägsträcka med automobil av 2 500 mil årligen, skulle följande stat kunna uppställas.

Stat för två mejeriinspektörer.

Avlöning:			
lön	kronor	13 500	
dyrtidstillägg, 9 % å lönen	»	1 215	14 715
Traktaments- och resekostnad:			
traktamenten, 400 dygn à kronor 16	kronor	6 400	
resekostnader: fast anslag för automobil	»	3 000	
för körd vägsträcka	»	5 000	
för järnvägsresor	»	1 000	15 400
	Tillsammans kronor		**30 115**

Dessutom torde en viss ökning av lantbruksstyrelsens expenser vara behövlig.

Kap. II. Mejerihanteringens koncentration.

1. Inledning.

I en på uppdrag av *Tjustbygdens mejerikretsförening* till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, daterad den 19 oktober 1933, framhöllo kaptenen S. Welin-Berger och mejerikonsulenten O. Hesselberg, att mejeridriftens ökade centralisering skulle innebära betydande fördelar av ekonomisk art. Vikten av en dylik utveckling hade även från statsmakternas sida understrukits i och med att i bestämmelserna för lån från statens mejerilånefond angivits, att en »planmässig lösning av frågan om mejeriernas storlek och förläggning bör eftersträvas». Man borde därför kunna vänta, att en utveckling i riktning mot en centralisering av mejerihanteringen härigenom skulle främjas. Trots denna bestämmelse skulle emellertid enligt skrivelsen varje plan för mejeriväsendets utbyggnad saknas, varför någon hänsyn till nämnda huvudvillkor vid låneverksamhetens bedrivande ej kunnat tagas. I anslutning härtill hemställdes i skrivelsen, att en dylik plan måtte utarbetas samt att en allsidig utredning angående mejerihanteringens centralisering måtte igångsättas.

Lantbruksstyrelsen åberopade i sitt yttrande över ovannämnda skrivelse en av t. f. byråinspektören för mejeriärenden upprättad, bifogad promemoria i ärendet samt anförde därjämte, att mejerilånefondens bestämmelser ingalunda åsidosatts, enär lånerörelsen, i den mån så varit möjligt, bedrivits med hänsyn till ett planmässigt ordnande av mejerihanteringen. Härvid hade enligt ovannämnda promemoria det tillvägagångssättet följts, att vid varje särskild låneansökans behandling en noggrann utredning verkställts beträffande mejerihanteringens organisation i trakten. Vid denna hade hänsyn tagits till mjölktillförseln inom området såväl som till redan befintliga mejeriers verksamhet, varjämte även övriga förhållanden beaktats, i den mån dessa kunde inverka på planläggningen av ifrågavarande företag. Vid varje låneansökans behandling hade därför enligt styrelsens förmenande en fullt planmässig lösning av frågan om mejeriernas storlek och förläggning eftersträvats. I promemorian framhölls dock, att möjligheten att med hjälp av statens mejerilånefond uppnå mera genomgripande resultat vore relativt starkt begränsad. Ett mejeri, som inlämnat ansökan om lån men som fått denna avslagen eller endast bifallen under visst förbehåll, hade nämligen full frihet att anskaffa kapital från annat håll och att sedan igångsätta driften efter egen önskan. Enligt lantbruksstyrelsens mening vore det därför

ej möjligt att medelst mejerilånefondens bestämmelser uppnå mera påtagliga resultat beträffande mejerihanteringens rationalisering. På grund härav instämde lantbruksstyrelsen i det framförda kravet på en utredning i ärendet.

I anslutning till förutnämnda skrivelse samt lantbruksstyrelsens yttrande anförde *statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet* i sitt uttalande till statsrådsprotokollet den 1 december 1933, att frågan om mejeriernas förläggning ute i bygderna och deras kapacitet vore ett viktigt produktionsekonomiskt problem, som borde övervägas med tanke på ernående av en centralisering till större och tekniskt välutrustade driftsenheter. De vägar, varpå staten kunde främja en utveckling i antydd riktning, borde enligt statsrådets mening klarläggas, därvid bland annat kunde tänkas, att genom statens försorg utarbetades en plan för den erforderliga rationaliseringen i avseende å mejeriernas storlek och förläggning.

Med anledning härav har 1933 års mjölk- och mejeriutredning i det följande i första hand sökt närmare klarlägga de fördelar, som stå att vinna genom en ökad koncentration inom mejeridriften. Härvid har sambandet mellan å ena sidan de tillverkade produkternas kvalitet och de uppnådda ekonomiska driftsresultaten samt å andra sidan mejeriernas storlek undersökts och belysts med hjälp av förefintligt material. Därjämte har den nu inom landet pågående utvecklingen i detta avseende behandlats, varjämte möjligheterna för en ytterligare koncentration undersökts. I sista delen av kapitlet upptagas sedan till närmare diskussion de åtgärder, som från det allmännas sida kunna ifrågakomma, när det gäller att främja rationaliseringen inom den svenska mejerihanteringen.

2. Sambandet mellan mejeriernas storlek och de tillverkade produkternas kvalitet.

Ett flertal olika förhållanden inverka givetvis på de erhållna produkternas kvalitet. En viktig faktor är sålunda bland andra mejeribyggnadernas ändamålsenlighet. Endast i rymliga, ljusa och väl ventilerade mejerilokaler kan nämligen råvaran bliva föremål för den omsorgsfulla behandling under produktionsprocessens fortgång, som är en nödvändig förutsättning för erhållandet av slutprodukter av hög klass.

Dessutom inverkar den maskinella utrustningens beskaffenhet på de framställda produkterna. Endast vid användningen av fullt förstklassiga maskiner och apparater kan sålunda produkternas behandling fram till det färdiga stadiet bli den bästa möjliga. Det är dock ofta svårt för ett mejeri att följa med i utvecklingen, när det gäller maskin- och apparatutrustning. I många fall behöva nämligen de äldre typerna ersättas av nyare konstruktioner, innan de äro i egentlig mening utslitna.

Vidare äro den vid mejerierna anställda personalens förutsättningar för arbetets utförande av synnerligen stor betydelse för de framställda produkternas kvalitet. En väl utbildad, yrkesskicklig personal är sålunda en nöd-

vändig förutsättning för att vid mejerierna ett gynnsamt produktionsresultat i kvalitativt avseende skall kunna erhållas.

Av rent ekonomiska skäl är det ofta ej möjligt för de mindre mejerierna att ifråga om byggnader, maskin- och apparatutrustning, personal eller övriga faktorer, vilka äro av betydelse för den producerade varans kvalitet, tävla med de större. För att kostnaden i förhållande till mjölkmängden ej skall stiga alltför starkt, tvingas de mindre mejerierna ofta till sparsamhet i de nämnda avseendena. Sålunda åtnöja dessa mejerier sig ofta med mindre tillfredsställande byggnader, varjämte maskin- och apparatutrustningen många gånger är tämligen ofullständig och omodern, samtidigt som den anställda personalen i många fall är i avsaknad av yrkesutbildning i egentlig mening.

Vid de större mejerierna möjliggör däremot den invägda och förarbetade mjölkmängdens storlek ett bättre tillgodoseende av de förutnämnda produktionsfaktorerna. Ändamålsenligare byggnadsanordningar, fullständigare och modernare maskin- och apparatutrustning samt i yrkeshänseende skickligare personal kännetecknа sålunda i stort sett de större mejerierna gent emot de mindre.

På grund av dessa förhållanden kan man vänta, att ett samband mellan mejeriernas storlek och de tillverkade produkternas kvalitet skall vara för handen. Några undersökningar, som visa att så är fallet, synas dock ej vara utförda, varför utredningen verkställt en bearbetning av vid svenska smörprovningarna under år 1933 erhållet material. Mejerierna ha härvid grupperats efter den under året tillverkade smörmängden, enär uppgift å den invägda mjölkmängden saknats. Som mått på smörkvaliteten har den vid de ordinarie provningarna för varje mejeri erhållna medelpoängen använts.

För att en så fullständig överblick som möjligt skall erhållas rörande här behandlade samband, har detta först undersökts distriktsvis, varvid i regel två eller flera angränsande län sammanslagits till ett distrikt, enär eljest antalet mejerier inom varje område skulle ha blivit alltför litet för en statistisk behandling. Inom Malmöhus län var dock antalet mejerier så stort, att dessa behandlats utan sammanslagning med mejerier från annat län. Till slut har ifrågavarande samband undersökts för samtliga medtagna mejerier.

De erhållna resultaten framgå av *tabell 1,* i vilken för varje distrikt såväl som för hela landet först antalet mejerier inom varje storleksklass införts, varefter den för dessa erhållna medelpoängen för smöret angivits.

Härav framgår, att antalet mejerier med över 350 ton årligen tillverkad smörmängd endast uppgår till 5. Detta antal är givetvis alltför litet, för att det skall vara möjligt att draga några slutsatser rörande det samband, som förefinnes mellan smörkvaliteten och mejeristorleken, då denna överstiger en tillverkad årlig smörmängd av 350 ton. Det synes därför vara lämpligast att bortse från dessa 5 mejerier, då resultatet av undersökningen bedömes, isynnerhet som vid åtminstone det mejeri, som har den allra största smörtillverkningen, speciella förhållanden kunna sägas föreligga.

Göres detta, visar sammanställningen, att inom varje distrikt medelpoän-

Tabell 1. Sambandet mellan tillverkad smörmängd och erhållen medelpoäng för smöret vid mejerier i södra och mellersta Sverige under år 1933.

Distrikt	Medelpoäng för smöret vid en årligen tillverkad mängd i ton av											
	25	75	125	175	225	275	325	375	425	475	525	575
Malmöhus län:												
antal mejerier	7	9	16	15	9	6	2	1	—	—	—	—
smörpoäng	10·5	10·6	10·8	10·7	10·8	10·9	11·0	10·7	—	—	—	—
Kristianstads och Blekinge län:												
antal mejerier	22	33	12	10	3	4	2	—	—	—	—	—
smörpoäng	10·4	10·6	10·6	10·9	10·7	10·8	11·0	—	—	—	—	—
Hallands, Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län:												
antal mejerier	17	34	8	4	1	—	—	1	—	—	—	—
smörpoäng	10·5	10·6	10·6	10·5	10·7	—	—	11·0	—	—	—	—
Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län:												
antal mejerier	45	23	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—
smörpoäng	10·4	10·6	10·6	10·9	—	—	—	—	—	—	—	—
Östergötlands, Skaraborgs och Örebro län:												
antal mejerier	18	11	6	—	1	—	—	—	—	—	1	—
smörpoäng	10·4	10·5	10·5	—	11·0	—	—	—	—	—	10·8	—
Övriga län (Gotlands, Uppsala och Värmlands län):												
antal mejerier	2	3	1	1	—	—	—	—	—	1	—	1
smörpoäng	10·2	10·1	10·5	10·7	—	—	—	—	—	10·9	—	9·6
Alla tillsammans:												
antal mejerier	**111**	**113**	**51**	**32**	**14**	**10**	**4**	**2**	—	**1**	**1**	**1**
smörpoäng	10·4	10·6	10·6	10·7	10·8	10·8	11·0	10·9	—	10·9	10·8	9·6

gen för smöret tämligen regelbundet steg med ökad storlek hos mejerierna. Sålunda förekom inom den högsta storleksklassen en medelpoäng för smöret, som med lägst 0·2 och högst 0·6 poäng översteg den inom lägsta storleksklassen i varje särskilt distrikt förefintliga. Ännu tydligare framträder dock detta förhållande för samtliga de undersökta mejerierna, i det för dessa medelpoängen för smöret steg från 10·4 till 11·0 eller med 0·6 enheter, då mejeriernas smörtillverkning ökade från 25 upp till 325 ton i medeltal pr år. Erinras bör dock, att variationerna kring gruppmedeltalen äro ganska stora och att även enstaka mejerier i de lägre storleksgrupperna visat sig kunna producera ett förstklassigt smör.

Undersökningen visar emellertid, att ett visst samband synes förefinnas mellan mejeriernas storlek och kvaliteten hos det tillverkade smöret. Den bekräftar sålunda vad ovan anförts, att det med hänsyn till smörkvaliteten skulle vara till fördel, om en ökad koncentration inom mejeridriften genomfördes.

Något material, varmed sambandet mellan mejeriernas storlek och kvaliteten hos den tillverkade osten kan belysas, har ej kunnat erhållas. Av allt att döma förefinnes dock även i detta fall ett liknande samband som det för smörmejerierna konstaterade. Att även för ostmejerier lokalernas och utrustningens beskaffenhet är av stor betydelse är nämligen väl känt. Sålunda spela särskilt lagringslokalerna en viktig roll för ostmognadens gynnsamma förlopp. Dessutom är personalens yrkesskicklighet särskilt betydelsefull, om vid osttillverkningen en god produkt skall erhållas. Med all sannolikhet skulle det i många fall vara till stor fördel med hänsyn till ostens kvalitet, om särskilt de minsta ostmejerierna kunde sammanföras till eller uppgå i större, bättre utrustade och skötta företag.

Det förtjänar dessutom framhållas, att det med hänsyn till produkternas avsättning är i hög grad fördelaktigt, om jämförelsevis stora och enhetliga partier av såväl smör som ost kunna utbjudas. Detta är ej möjligt, om produkterna härröra från ett större antal små mejerier. Även om vid dessa samma medelkvalitet för tillverkningen skulle kunna uppnås, brister det nämligen ofta i fråga om enhetligheten.

3. Sambandet mellan mejeriernas storlek och de uppnådda driftsekonomiska resultaten.

Redan i det föregående har anförts, att de smärre mejerierna ofta hava svårigheter att hålla ändamålsenliga lokaler, lämplig utrustning och yrkesskicklig personal. Orsaken härtill är, att under i övrigt lika förhållanden omkostnaderna vid tilltagande storlek hos mejerierna stiga långsammare än den invägda mjölkmängden, varför dessa kostnader, då de fördelas pr ton invägd mjölk, i regel falla med ökad storlek hos mejerierna.

Detta förhållande framgår bland annat av Sveriges officiella statistik rörande mejerihanteringen, vilken sedan 1925 innehållit uppgifter rörande driftskostnaderna vid mejerier inom olika storleksklasser. Belysande härför äro de medeltal, som för åren 1931, 1932 och 1933 erhållits för smörmejerier samt för de två förstnämnda åren jämväl för ost- och distributionsmejerier, vilka införts i *tabell 2*.

För smörmejerierna visa de angivna medeltalen, att mejerier med högst 1 000 ton årligen invägd mjölkmängd under två av de tre åren hade högre driftskostnader pr ton mjölk än övriga mejerier. För de båda största storleksgrupperna voro resultaten olika under olika år, i det under åren 1931 och 1932 storleksgruppen med 1 000—4 000 ton årligen invägd mjölkmängd framvisade de lägsta driftskostnaderna, medan under år 1933 detta var fal-

Tabell 2. Sambandet mellan den invägda mjölkmängden och driftskostnaderna vid mejerierna enligt Sveriges officiella statistik.

Driftskostnad utom transportkostnad i kronor pr ton invägd mjölk								
invägd mjölk i ton per år	smörmejerier			distributions-mejerier		invägd mjölk i ton pr år	ostmejerier	
	1931	1932	1933	1931	1932		1931	1932
under 1 000	11·30	10·10	10·20	18·30	14·70	under 100	38·00	34·50
1 000—4 000	10·60	8·70	8·50	13·30	12·30	100—300	32·50	25·90
över 4 000	11·30	9·10	7·50	11·00	—	över 300	24·10	24·30

let med den storleksgrupp, som hade en årligen invägd mjölkmängd av över 4 000 ton. Några säkra slutsatser rörande driftskostnadernas förändring med ändrad storlek för mejerier med mer än 1 000 ton årlig mjölkmängd kunna således ej dragas av dessa uppgifter.

För distributionsmejerierna voro driftskostnaderna pr ton invägd mjölk lägst i storleksgruppen med över 4 000 ton invägd mjölk pr år. Dessutom framgår det, att nedgången i driftskostnader vid övergången från den lägsta till den mellersta storleksgruppen var avsevärt större än den vid övergången från den mellersta till den högsta gruppen förefintliga.

Vad slutligen ostmejerierna beträffar framgår det av de införda medeltalen, att även för dessa driftskostnaderna pr ton invägd mjölk nedgingo i och med storlekens ökning. Särskilt ogynnsamt ställda voro mejerier med högst 100 ton årligen invägd mjölk, medan däremot mejerier med minst 300 ton mjölk uppvisade avsevärt bättre driftsresultat. Även för ostmejerierna synes det sålunda, när det gäller driftskostnadernas begränsning, vara fördelaktigt med en ökad koncentration. Det tillgängliga materialet gör det dock ej möjligt att avgöra, huruvida denna för ostmejerier med fördel kan drivas lika långt som för smör- och distributionsmejerier.

I den driftsanalys, som under år 1934 utförts av svenska mejeriernas riksförening i samarbete med Sveriges allmänna lantbrukssällskaps driftsbyrå vid 153 smörmejerier i södra Sverige, är det möjligt att mera ingående studera sambandet mellan mejeriernas storlek samt driftskostnaderna och förädlingsvärdet pr enhet invägd mjölkmängd, enär dessa mejerier uppdelats i 7 olika storleksgrupper. De härvid för år 1933 eller därmed närmast sammanfallande bokföringsår erhållna resultaten framgå av *tabell 3*.

Denna tabell visar, att driftskostnaderna från lägsta till högsta storleksklassen sjönko från 12·60 till 6·70 kronor pr ton årligen invägd mjölk. Särskilt stark var sänkningen för driftskostnaderna vid övergången från den allra lägsta till den närmast högre storleksklassen, medan i fortsättningen sänkningen vid övergången från en storleksklass till den nästföljande blev mindre.

Sammanställningens sista rad visar förädlingsvärdet för mjölken inom de olika storleksgrupperna. Det framgår härav, att det lägsta förädlingsvär-

Tabell 3. Sambandet mellan den invägda mjölkmängden och driftskostnaderna samt mjölkens förädlingsvärde vid mejerierna under år 1933 enligt svenska mejeriernas riksförenings driftsanalys.

	Mejeriernas årliga mjölkmängd i ton						
	under 1 000	1 000–2 000	2 000–3 000	3 000–4 000	4 000–5 000	5 000–7 000	över 7 000
Driftskostnader, kronor pr ton mjölk:							
Arbetslön	3·50	2·80	2·20	2·30	2·00	1·90	1·90
Produkttransport	0·70	0·30	0·20	0·20	0·10	0·20	0·20
Bränsle och kraft	1·30	1·30	1·00	1·00	0·90	0·90	0·80
Emballage	1·10	1·20	1·10	1·00	1·20	1·10	0·90
Div. förnödenheter	1·10	1·00	0·80	0·50	0·50	0·60	0·60
Allm. omkostnader	1·40	1·10	1·00	0·80	0·70	0·80	0·70
Kapitalkostnad, korrigerade tal	3·50	2·80	2·50	2·20	2·00	1·80	1·60
Samtliga driftskostnader	**12·60**	**10·50**	**8·80**	**8·00**	**7·40**	**7·30**	**6·70**
Förädlingsvärde, öre pr kg mjölk	8·95	9·18	9·38	9·56	9·56	9·55	9·75

det — 8·95 öre pr kg mjölk — uppnåddes inom den minsta storleksgruppen. Sedan steg förädlingsvärdet upp till storleksgruppen med en invägd mjölkmängd av 3 000—4 000 ton årligen, varefter värdet höll sig ungefär konstant upp till den högsta storleksgruppen, som uppvisade en ökning av värdet till 9·75 öre pr kg.

Denna undersökning visar sålunda, att det ekonomiska resultatet av driften vid de undersökta mejerierna förbättrades i och med ökad storlek hos dessa. Särskilt framträdande var förbättringen för de lägsta storleksklasserna. Uppenbarligen är det därför av särskild vikt, då det gäller att genomföra en ökad koncentration inom vårt lands mejeridrift, att i första hand antalet egentliga småmejerier kommer att nedgå.

Den svenska driftsanalysen ger på grund av de varierande transportförhållandena icke användbara medeltal för bedömandet av transportkostnadernas storlek inom de olika mejerigrupperna. Det är därför ej möjligt att enbart på grundval av denna undersökning bedöma den inverkan på mejeridriftens ekonomiska resultat, en ökad koncentration kan beräknas medföra. I Danmark, där man sedan långt tillbaka årligen utfört fullständig driftsanalys vid ett mycket stort antal mejerier, har däremot även mjölkens transportkostnad medtagits. Med det danska materialets hjälp kan därför en fullständigare bild erhållas av det här behandlade sambandet än av det förut utnyttjade svenska materialet, varför i följande sammanställning de under år 1933 från 848 mejerier erhållna resultaten äro återgivna. Av den vid dessa mejerier invägda mjölken användes 93·4 % till smör, 2·6 % till ost, 1·9 % till direkt försäljning samt 2·1 % till grädde i och för försäljning. Huvuddelen av de mejerier, som ingingo i dessa undersökningar, voro rena smörmejerier. De härvid erhållna resultaten framgå av *tabell 4*.

Tabell 4. Sambandet mellan den invägda mjölkmängden och driftskostnaderna samt mjölkens förädlingsvärde vid mejerierna under år 1933 enligt dansk driftsanalys.

Invägd mjölk i ton pr år	Antal mejerier	Driftsutgifter i kronor pr ton mjölk								Utbyte i öre pr kg mjölk
		mjölktransport	räntor	underh. av byggn. och invent.	bränsle	förest. lön	lön till övrig pers.	övriga utg.	tillsammans	
under 1 000	14	2·82	1·30	1·16	2·40	2·62	1·00	1·95	13·25	8·1
1 000—2 000	128	2·96	0·84	0·86	1·67	1·60	1·37	2·82	12·12	8·4
2 000—3 000	239	3·09	0·61	0·88	1·39	1·16	1·54	2·67	11·34	8·5
3 000—4 000	200	3·09	0·60	0·77	1·25	0·92	1·45	2·80	10·88	8·6
4 000—5 000	130	3·03	0·46	0·78	1·16	0·77	1·37	2·72	10·29	8·6
över 5 000	137	3·17	0·37	0·73	1·04	0·64	1·28	2·82	10·05	8·7

Av denna sammanställning framgår, att största delen av mejerierna hade 2 000—4 000 ton invägd mjölk årligen. Anmärkningsvärt många mejerier funnos dock även inom de båda högsta grupperna, medan däremot de till de båda lägsta grupperna hörande mejerierna, i jämförelse med vad fallet är i Sverige, voro relativt fåtaliga.

Av driftsutgifterna intogo kostnaderna för mjölktransporten en särställning, i det dessa voro de enda, som pr ton mjölk stego i och med ökad storlek hos mejerierna. Stegringen från grupp till grupp var dock relativt liten, och det är därför sannolikt, att de största mejerierna lågo i de tätast bebyggda trakterna. Under mera likartade förhållanden kan sålunda antagas, att med tilltagande storlek hos mejerierna denna kostnad skulle ha stigit snabbare än som framgår av sammanställningen.

De övriga utgiftsposterna, beräknade pr ton invägd mjölk, föllo däremot tämligen kontinuerligt i och med en tilltagande storlek hos mejerierna. Räntekostnaden uppgick sålunda för den högsta storleksgruppen knappast till $^1/_3$ av den kostnad, lägsta storleksgruppen framvisade. Kostnaden för underhåll av byggnader och inventarier föll också kontinuerligt, ehuru dock mindre starkt än räntekostnaden.

En liknande nedgång förekom också för bränslekostnaden, som från lägsta till högsta storleksgruppen föll från 2·40 till 1·04 kronor pr ton invägd mjölk. Det använda bränslet var dock av olika slag vid de skilda mejerierna, vilket förhållande möjligen kunde påverka resultatet, varför en särskild undersökning utfördes för de mejerier, som använt enbart kol som bränsle. Resultatet blev för dessa följande.

Invägd mjölk pr år	Kg kol pr ton mjölk
under 2 millioner kg	55
2—3 » »	45
3—5 » »	40
över 5 » »	33

Detta resultat överensstämmer nära med det förut anförda, och det är därför tydligt, att med ökad storlek hos mejerierna följde en starkt minskad bränsleåtgång pr ton mjölk.

I fråga om föreståndarens lön föllo siffrorna från 2·62 till 0·64 kronor pr ton mjölk. Kostnaden för övrig personal steg för de tre lägsta storleksgrupperna och började först därefter sjunka. Den totala personalkostnaden visade på grund härav ett mindre starkt fall än föreståndarens lön.

Övriga utgifter omfattade kostnaderna för emballage, is m. m. Det framgår av sammanställningen, att dessa voro tämligen oberoende av mejerierna storlek.

Samtliga driftsutgifter företedde, som framgår av sammanställningen, en tydlig minskning i och med en ökad storlek hos mejerierna. Från den lägsta till den högsta storleksgruppen sjönko sålunda dessa från 13·25 till 10·05 kronor pr ton invägd mjölk, varför minskningen uppgick till något mera än 0·3 öre pr kg invägd mjölk.

Det i sammanställningens sista kolumn angivna utbytet pr kg mjölk har erhållits, sedan samtliga driftsutgifter dragits från inkomsterna. Detta utbyte, som beräknats pr kg mjölk, visade från den lägsta till den högsta storleksgruppen en ökning från 8·1 till 8·7 öre. Ökningen var sålunda något större än den ovannämnda minskningen i driftsutgifterna. Det torde särskilt böra framhållas, att vid övergången från lägsta till närmast följande storleksklass förbättringen i utbyte var lika stor som för alla de följande klasserna tillsammans.

Enligt Sveriges officiella statistik fördelades år 1933 vårt lands mejerier efter sin storlek på i *tabell 5* angivet sätt, varvid för jämförelse även medtagits uppgifter för de danska andelsmejerierna.

Tabell 5. Mejeriernas fördelning efter storleken under år 1933.

Invägd mjölk i ton pr år	Sveriges		Danmarks andels-mejerier
	samtliga mejerier	smör-mejerier	
under 1 000	960	190	14
1 000—2 000	226	118	128
2 000—3 000	115	59	239
3 000—4 000	67	32	200
4 000—5 000	37	22	130
över 5 000	87	37	137
Summa	1 492	458	848

Det framgår härav, att av vårt lands samtliga mejerier nära två tredjedelar hade mindre än 1 000 ton årligen invägd mjölk, och det synes därför sannolikt, att med avseende på driftsutgifter och utbyte av mjölken det långt övervägande antalet av dessa voro ganska ogynnsamt ställda. Något bättre ställt var det dock för smörmejerierna, enär av dem endast 190 av

Tabell 6. Sambandet mellan den invägda mjölkmängden och mjölkens transportkostnad vid mejerierna enligt statistiska centralbyråns undersökning år 1930.

Mejeriernas		Intransporterad mjölk i ton pr år och mejeri	Körturernas sammanlagda längd i km pr dag och mejeri	Intransporterad mjölk i ton årligen pr km daglig körtur	
invägda mjölkmängd i ton pr år	antal			absoluta tal	relativa tal
under 300	209	296·2	37·2	7·96	68
300—1 000	184	674·8	80·8	8·35	71
1 000—3 000	97	1 933·0	202·2	9·56	82
3 000—5 000	28	3 736·0	658·7	(5·67)	—
över 5 000	25	8 018·8	686·5	11·68	100

458 hade mindre än 1 000 ton invägd mjölk pr år. I jämförelse med det ringa antalet danska mejerier av nämnda storlek var dock även detta tal mycket högt.

Med en ökning av mejeriernas storlek följer, såsom de refererade danska driftsresultaten visa, en ökning av kostnaderna för mjölktransporten pr ton mjölk. För att närmare belysa detta förhållande för Sveriges vidkommande har det av statistiska centralbyrån vid 1930 års undersökning angående mejerihanteringen anskaffade materialet sammanställts och bearbetats, varvid det i *tabell 6* införda resultatet erhölls.

I sammanställningens näst sista kolumn har den pr km daglig körtur intransporterade mjölkmängden angivits i ton pr år. Denna serie visar, såsom redan på förhand kunde väntas, att med ökad storlek hos mejerierna följde en pr km daglig körtur ökad mängd årligen intransporterad mjölk, varvid dock grupp IV bildade ett tydligt avbrott i den i övrigt kontinuerligt fortgående ökningen. Denna grupp omfattade emellertid blott 28 mejerier av de 543 undersökta, och tillfälligheterna kunde därför utöva ett rätt stort inflytande. Att för denna grupp förhållandena verkligen avveko från de i övriga grupper rådande framgår av den omständigheten, att blott 32·5 % av mjölken intransporterades av leverantörerna, medan i de övriga grupperna motsvarande siffra varierade mellan 61·2 (gr. V) och 77·8 (gr. I) %. Sannolikt voro därför hithörande mejerier belägna i sådana trakter, där de stora avstånden omöjliggjorde mjölktransportens utförande av leverantörerna själva i samma utsträckning som inom övriga grupper. På så sätt finner denna grupps avvikande resultat en fullt naturlig förklaring, och denna siffra torde därför ej böra tillmätas samma betydelse som de övriga.

I sammanställningens sista kolumn äro de relativa talen angivna, varvid resultatet i grupp V satts till 100. Det framgår härav, att för en viss körlängd inom grupp I blott erhölls 68 % av den mängd mjölk, som i grupp V för samma körlängd kunde uppbringas. För grupperna II och III voro motsvarande siffror 71 och 82 %.

Härav synes vara bekräftat, vad man av erfarenheten vet, nämligen att de minsta mejerierna i regel äro belägna i trakter, där mjölktillgången pr

viss vägsträcka av körturerna är lägre än i trakter, där de största mejerierna förekomma. Det är därför otvivelaktigt, att till viss grad den ringa storleken hos det övervägande antalet av de svenska mejerierna är betingad av de rådande naturliga förhållandena. Till väsentlig del organiserades vårt lands mejeridrift vid en tid, då praktiskt taget all mjölktransport skedde med hästskjuts, varför man då måste taga en mycket större hänsyn till körturernas längd, än man numera behöver göra. I och med att bilarna även på landsbygden alltmera kommit att tagas i anspråk som transportmedel, ha nämligen förhållandena väsentligt ändrats. Härigenom kunna mejeriernas tillförselområden numera med ekonomisk fördel göras vida större än tidigare.

Den här företagna undersökningen rörande sambandet mellan mejeriernas storlek och de uppnådda driftsekonomiska resultaten synes sålunda visa, att en utveckling i riktning mot en ökad storlek hos mejerierna skulle innebära vissa ekonomiska fördelar. Om såsom sig bör även mjölkens transportkostnad härvid beaktas, torde dock en dylik koncentration bliva av störst betydelse för de minsta storleksklasserna.

4. Den pågående koncentrationen inom den svenska mejerihanteringen samt möjligheterna för en ytterligare centralisering.

För att en uppfattning skall erhållas rörande den utsträckning, i vilken en koncentration inom den svenska mejerihanteringen redan genomförts eller för närvarande pågår, har utredningen dels sammanställt i den officiella mejeristatistiken förekommande uppgifter härom, dels också införskaffat material rörande dessa förhållanden från mejerikonsulenterna. Från de sistnämnda ha dessutom uppgifter rörande möjligheten och lämpligheten av en fortsatt centralisering införskaffats, varvid i flera fall detaljerad plan för koncentrationens genomförande utarbetats.

a. Mejeristatistikens uppgifter rörande den pågående koncentrationen inom mejerihanteringen.

I den svenska mejeristatistiken förekomma årliga uppgifter angående antalet mejerier inom olika storleksklasser. För att en översikt rörande den förändring av mejeriernas storlek, som skett under de senaste årtiondena, skall erhållas, äro i *tabell 7* de härvid för åren 1913, 1925, 1928, 1931 och 1933 erhållna uppgifterna införda.

Härav framgår, att vid tiden närmast före världskrigets utbrott antalet mejerier uppgick till 1 650. Under kriget minskade antalet starkt, men under de följande efterkrigsåren ökade detta åter, så att år 1925 antalet nära överensstämde med 1913 års antal. Ökningen fortsatte dock ytterligare, så att år 1928 antalet hade stigit till 1 673, vilket antal även förekom under år 1929. Sedan dess har emellertid en rätt betydande minskning inträtt, så att år

Tabell 7. Mejeriernas fördelning efter den invägda mjölkmängden enligt Sveriges officiella mejeristatistik.

Invägd mjölk i ton pr år	Mejeriernas fördelning efter storleken år				
	1913	1925	1928	1931	1933
under 100	290	259	190	104	96
100— 300	491	513	452	326	308
300— 500	235	256	249	243	234
500—1 000	277	245	319	336	322
1 000—2 000	192	187	226	242	226
2 000—3 000	77	83	99	113	115
3 000—4 000	35	47	51	66	67
4 000—5 000	20	26	32	41	37
över 5 000	33	32	55	80	87
Summa	**1 650**	**1 648**	**1 673**	**1 551**	**1 492**

1931 antalet nedgått till 1 551 och år 1933 till 1 492. Denna sammanställning visar sålunda, att under de senaste åren en minskning i mejeriernas antal börjat inträda. Samtidigt härmed har den pr mejeri årligen invägda mjölkmängden ökat, i det denna år 1929 endast uppgick till 1 196 ton pr mejeri men 1933 till 1 472 ton.

Utvecklingen under de senaste åren belyses också av det förhållandet, att år 1929 ej mindre än 1 210 mejerier hade under 1 000 ton invägd mjölk pr år, medan år 1933 blott 960 mejerier hörde till denna storleksgrupp. Särskilt påfallande var minskningen inom de allra lägsta storleksklasserna. Antalet mejerier med över 1 000 ton årligen invägd mjölk ökade samtidigt från 463 till 532, varvid ökningen i den högsta storleksklassen var starkare än i övriga klasser.

Den nämnda minskningen i antalet mejerier berörde i främsta hand Skaraborgs län, där enbart under året 1930—31 ej mindre än 41 icke-andelsmejerier nedlade driften. Visserligen tillkommo i stället 7 andelsmejerier under samma år, men minskningen var trots detta ansenlig. Det angives också i statistiska centralbyråns berättelse rörande mejerihanteringen för år 1931, att »förändringarna i mejeriernas antal äro föranledda av det under senare år pågående organisationsarbetet inom mejerihanteringen», och det är tydligt, att redan vid nämnda tid detta arbete medfört vissa påtagliga resultat.

b. Mejerikonsulenternas uppgifter rörande koncentrationen inom mejerihanteringen.

Utredningen utsände i mars månad år 1934 ett cirkulär till Sveriges mejerikonsulenter med anhållan att var och en ville lämna en redogörelse för den utsträckning, i vilken centralisering redan genomförts eller påbörjats inom

distriktet. Samtidigt skulle angivas, i vad mån centralisering ytterligare kunde anses önskvärd eller behövlig, varvid så vitt möjligt en plan för denna skulle uppgöras. Dessutom utsändes ett cirkulär till de mejeriförbund, vilka voro anslutna till svenska mejeriernas riksförening, vari upplysningar begärdes rörande förbundens uppfattning om behovet av fortsatt centralisering.

Mejerikonsulenternas redogörelser åtföljdes i de flesta fall av mer eller mindre fullständiga förslag rörande den fortsatta centraliseringens genomförande. För några distrikt hade dessutom kartor bifogats, varå mejerierna och dessas tillförselområden inlagts. Mejeriförbundens meddelanden ha i regel utgjorts av tämligen allmänt hållna uttalanden rörande önskvärdheten av en fortsatt centralisering.

I det följande lämnas en kort sammanfattning av vad de olika mejerikonsulenterna anfört rörande centraliseringen inom mejerihanteringen.

Första distriktet (Malmöhus län). Mejerihanteringens centralisering i Malmöhus län har dryftats bland mejeriintressenter vid flera tillfällen, och vissa åtgärder i denna riktning ha även vidtagits. Sålunda bildades Malmö mjölkcentral 1930 och Hälsingborgs mjölkcentral 1931, varjämte mjölkhandeln i Landskrona ordnades år 1932. Inga mejerier nedlades dock i någotdera fallet. Å Malmöhus läns landsbygd ha däremot under de senare åren 6 mejerier nedlagts, varvid mjölkmängden från dessa fördelats på närliggande mejerier. En ytterligare centralisering anses kunna äga rum, enär å flera platser såväl andels- som privatmejeri finnes. Härvid angives dock största försiktighet vara nödvändig. Det övervägande antalet mejerier äro nämligen redan nu så stora, att endast i enstaka fall verklig ekonomisk vinst anses kunna uppkomma vid en ytterligare centralisering.

Vid tillverkning av smör för export avrådes bestämt från systemet med skumningsstationer, enär fint och hållbart smör härvid ej anses kunna erhållas. Vid tillverkning av smör för inhemsk förbrukning, då detta således omedelbart föres ut i handeln, anses däremot detta system möjligen vara lämpligt. Det angives främst passa i mjölkfattiga trakter, där mjölkproduktionen kan upparbetas, så att senare skumningsstationen kan omändras till mejeri.

Andra distriktet (Kristianstads och Blekinge län). Inom Kristianstads län finnas 90 och inom Blekinge län 24 mejerier, varför hela antalet uppgår till 114. Av dessa anses inom Kristianstads län 29 och inom Blekinge län 9 kunna nedläggas. Antalet mejerier, som anses behövliga, skulle således uppgå till 66 inom det förra och till 15 inom det senare länet. Ett sammanförande av vissa mejerier under en och samma ledning anses dessutom som önskvärt, enär mjölktransporten härigenom skulle kunna ordnas mera tillfredsställande, än som eljest kan bliva fallet, varjämte även i andra hänseenden rationaliseringen skulle underlättas.

Tredje distriktet (Jönköpings och Kronobergs län samt Kalmar läns södra del). På grund av de stora avstånden och den jämförelsevis glesa bebyggelsen äro mejerierna i regel av tämligen ringa storlek, varför deras sammanföran-

de till större enheter angives som önskvärt i många fall. Härvid beräknas 38 mejerier inom Jönköpings län, 35 inom Kronobergs län och 33 inom Kalmar läns södra del kunna nedläggas, varjämte i några fall ombildning till skumningsstationer föreslås.

Fjärde distriktet (Hallands län och Älvsborgs läns södra del). För vissa delar av området har plan för centralisering uppgjorts enligt vilken 16 mejerier i Halland lämpligen skulle kunna sammanslås till 6, varvid den ungefärliga mjölkmängden vid dessa skulle komma att uppgå till lägst 1·3 och högst 8·5 millioner kg årligen. Inom Älvsborgs södra länsdel finnas ett 60-tal mejerier med tillsammans omkring 35 millioner kg mjölk pr år. Av dessa anses ett 40-tal kunna nedläggas. Av de nuvarande mejerierna skulle härvid ett 10-tal kunna utnyttjas i sitt nuvarande skick, medan däremot nybyggnad anses behövlig för det återstående 10-talet.

Femte distriktet (Östergötlands län och Kalmar läns norra del). Inom Östergötlands läns slättbygd är mjölkproduktionen stor, och de där befintliga mejerierna angivas vara i ett försvarligt skick, varför någon nybyggnadsverksamhet i större skala ej skulle behöva företagas inom den närmaste framtiden. För mejeridriftens ordnande inom distriktet har en plan uppgjorts, enligt vilken de nuvarande 113 mejerierna och 14 skumningsstationerna skulle ersättas av 57 mejerier och 21 skumningsstationer.

Sjätte distriktet (Skaraborgs län). Under de sista 7 åren har mejeriernas antal inom länet minskats med 235, varvid dock de nu kvarvarande mejerierna uppgå till ett antal av 332. Av dessa äro 10 smörmejerier, 239 ostmejerier samt 83 smör- och ostmejerier. Den årliga mjölkmängden synes understiga 1 million kg vid ungefär halva antalet mejerier.

En fullständig koncentrationsplan har uppgjorts för hela länet. Enligt denna skulle antalet mejerier begränsas till 92, av vilka 9 skulle behöva nybyggas. Dessutom beräknas 5 skumningsstationer vara behövliga.

Sjunde distriktet (Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del). Inom Göteborgs och Bohus län beräknas enligt uppgjord plan 2 av de nuvarande mejerierna kunna användas i befintligt skick, samtidigt som 4 mejerier och 1 skumningsstation skulle behöva nybyggas. Enligt planen skulle 9 av de nuvarande mejerierna nedläggas. Inom Älvsborgs läns norra del anses 13 av de nuvarande mejerierna böra bibehållas, samtidigt som 2 nya mejerier skulle uppföras. Av de nu befintliga mejerierna anses 48 kunna nedläggas.

Åttonde distriktet (Örebro och Västmanlands län). Enligt uppgjord plan för centraliseringen skulle inom Örebro län 19 mejerier, 8 skumningsstationer och 2 uppsamlingsställen behövas. Härvid beräknas endast två mejerier behöva nybyggas, och av dessa är det ena redan under uppförande.

Inom Västmanlands län mottager nu mjölkcentralen i Stockholm omkring 48 % av den till mejerierna levererade mjölken. Detta företag har börjat genomföra en centralisering, och den för länet av konsulenten uppgjorda planen ansluter sig till mjölkcentralens centraliseringsplan. Härvid skulle för hela länet 19 mejerier, 11 skumningsstationer och 1 uppsamlings-

ställe vara behövliga. Nybyggnad av mejeri skulle ej behöva utföras vid planens realiserande. Omändring eller tillbyggnad angives däremot som nödvändig i vissa fall.

Nionde distriktet (Stockholms, Uppsala, Södermanlands och Gotlands län). Inom detta distrikt har mjölkcentralen i Stockholm den största delen av sin verksamhet förlagd. En viss centralisering av smörtillverkningen har genomförts, i det en del småmejerier nedlagts eller omändrats till skumningsstationer.

Av de inom Stockholms, Uppsala och Södermanlands län nu förekommande mejerierna beräknas en del kunna nedläggas, medan andra böra omändras till skumningsstationer eller uppsamlingsställen. Enligt uppgjort förslag skulle 77 mejerier, 23 skumningsstationer och 39 uppsamlingsställen motsvara behovet, varför ett 20-tal av de nuvarande mejerierna anses kunna helt nedläggas. För Gotlands vidkommande beräknas behovet till 7 avkärningsmejerier och 24 skumningsstationer. Endast 2 av de nuvarande mejerierna anses böra helt nedläggas.

Värmlands län. I vissa delar av länet skulle förändringar i mejeridriften kunna genomföras, varigenom en viss koncentration skulle uppnås. Någon detaljerad plan härför har dock ej uppgjorts.

Tionde distriktet (Kopparbergs och Gävleborgs län). Detta distrikt är i fråga om mjölk- och mejeriprodukter ett underskottsområde. I vissa fall ha mejerierna sammanförts till fusioner, inom vilka en viss koncentration redan genomförts, varvid i Dalarna sista året 5 mejerier nedlagts, samtidigt som 12 andra omändrats till skumningsstationer eller uppsamlingsställen. En fortsatt koncentration angives dock som önskvärd och möjlig. En del skumningsstationer och uppsamlingsställen anses vara berättigade inom distriktet, enär betydande avstånd i förening med mycket små brukningsdelar förekomma.

Elfte distriktet (Västernorrlands och Jämtlands län). Inom Västernorrlands län har mejeriförbundet sammanfört mejerierna i fusioner, och allt eftersom mejerierna inom dessa blivit bristfälliga, har centralisering genomförts. Nya mejerier anses behövliga inom fem olika socknar, varvid mindre ostmejerier med möjligheter för mesosttillverkning angivas som mest lämpliga.

Inom Jämtlands län tillverkas huvudsakligen ost och mesost vid mejerierna. Särskilt under åren 1905—10 tillkom ett mycket stort antal små ysterier, varvid man sökte undvika långa transporter för mjölk och bränsle. Trots att förhållandena senare i hög grad ändrats, ha dock de små enheterna i det väsentliga förblivit oförändrade. För närvarande finnas 56 mejerier inom länet.

Enligt uppgjord koncentrationsplan böra i vissa fall en del av de nuvarande mejerierna sammanföras till centralmejerier med tillhörande skumningsstationer. Härvid skulle antalet mejerier kunna begränsas till närmare hälften av det nuvarande.

Tolfte distriktet (Västerbottens län). För närvarande finnas 51 mejerier

inom detta distrikt. De flesta av dessa hava mycket små årliga mjölkmängder, i det endast 5 mejerier förfoga över mera än 1 million kg mjölk årligen. Ej mindre än 15 mejerier hava under 100 000 kg mjölk pr år.

Under de senare åren ha sju mejerier nedlagts, varvid dessas leverantörer övergått till andra redan befintliga mejerier. Enligt uppgjord plan skulle ytterligare 22 av mejerierna kunna nedläggas. Som följd av en dylik sammanslagning beräknas vissa mejerier behöva ombyggas och utvidgas.

Trettonde distriktet (Norrbottens län). Inom detta län finnas för närvarande 28 mejerier, varjämte 3 nya anses behövliga. Enligt uppgjord plan borde totala antalet lämpligen kunna nedbringas till 17.

c. Några sammanfattande synpunkter rörande koncentrationen inom mejerihanteringen.

Av de i det föregående sammanställda uppgifterna från mejeristatistiken framgår, att ett betydande koncentrationsarbete redan utförts inom den svenska mejerihanteringen. Härvid har minskningen i antalet mejerier helt och hållet berört de lägsta storleksklasserna. Följden härav har givetvis blivit, att den pr mejeri invägda mjölkmängden ökat.

Ovannämnda förändring belyses ytterligare av konsulenternas uttalanden. Det framgår av dessa, att utvecklingen i denna riktning försiggått inom hela landet, varvid dock inom vissa områden en starkare koncentration genomförts än inom andra. Dessutom giva uttalandena vid handen, att dessa strävanden alltjämt pågå, i det inom de flesta landsdelarna smärre mejerier sammanslås till större, varigenom antalet undan för undan nedgår. Särskilt inom de glesast bebyggda trakterna av landet nedläggas dock ej småmejerierna helt utan omändras i många fall till skumningsstationer eller mottagningsställen.

De kvarblivande mejerierna måste vid koncentrationens genomförande ofta omändras på ett eller annat sätt. I många fall måste de härvid helt ny- eller ombyggas, för att de skola kunna mottaga den genom tillförselområdets ökning uppkommande större mjölkmängden. I andra fall behöver däremot endast en tillbyggnad företagas. Stundom äro dock de förefintliga mejeriernas lokaler så stora, att förändringar av byggnaderna ej äro behövliga.

I regel måste dessutom de kvarblivande mejerierna moderniseras med avseende på inredningen, i det ofta nya maskiner och apparater äro behövliga, för att den större mjölkmängden skall kunna förarbetas. På grund av dessa förhållanden är koncentrationens genomförande i regel förenad med rätt betydande engångskostnader, vilka givetvis mycket ofta sätta en gräns för den snabbhet, med vilken koncentrationen kan genomföras.

Av konsulenternas yttranden och uppgjorda förslag till mejeridriftens koncentration framgår, att en fortsatt utveckling i denna riktning är behövlig. Inom samtliga distrikt, Malmöhus län undantaget, har sålunda ett tämligen stort antal mejerier ansetts kunna antingen nedläggas eller ock omändras till skumningsstationer eller uppsamlingsställen.

Förhållandena äro dock, såsom av det föregående redan framgått, mycket växlande inom landets skilda delar. Inom Malmöhus län beräknas sålunda praktiskt taget alla de nu förefintliga mejerierna vara behövliga, medan däremot inom vissa andra delar, såsom inom Skaraborgs län, endast omkring 30 % av det nuvarande antalet angivits som erforderligt. I medeltal för hela landet torde man kunna räkna med att 60 à 70 % av det nuvarande antalet äro behövliga, varför antalet mejerier inom landet skulle kunna minskas till omkring 1 000. Av de nu befintliga mejerierna torde dessutom en del lämpligen kunna omändras till skumningsstationer eller uppsamlingsställen.

Att en utveckling i riktning mot större mejerier med vidsträcktare tillförselområden kan anses önskvärd står i nära samband med den förändring av transportmöjligheterna för den till mejerierna levererade mjölken, vilken inträtt under det senaste årtiondet. Med transportväsendets snabbt ökade motorisering har det sålunda blivit ej blott tekniskt utan även ekonomiskt möjligt att transportera mjölken längre sträckor än förut. Mjölkens transport utgör därför ej längre den starka begränsningsfaktor i fråga om mejeriernas storlek, som den tidigare utgjort. Då övriga driftsutgifter pr ton invägd mjölk — åtminstone upp till en viss gräns — kontinuerligt sjunka i och med tilltagande storlek hos mejerierna, har en sådan förändring inträtt, att möjligheterna för en ytterligare koncentration inom den svenska mejeridriften avsevärt ökats.

Den optimala mejeristorleken synes dock vara mycket olika inom landets skilda delar. Som allmän regel gäller härvid, att inom de tättbebyggda, starkt mjölkproducerande slättlandsområdena mejerierna med fördel kunna vara större än inom de glesare befolkade och i produktionsavseende sämre ställda skogsbygderna. Även andra faktorer än bebyggelsens täthet och produktionens relativa storlek inverka dock på den lämpligaste mejeristorleken i varje särskilt fall. Vid koncentrationens genomförande måste givetvis hänsyn tagas även till dessa, varför en rationalisering av mejeriväsendet inom en bygd förutsätter en ingående kännedom om de lokala förhållandena.

Det lämpligaste förfaringssättet torde i många fall vara, att ett större eller mindre antal smärre mejerier sammanslås eller uppgå i ett större företag. I vissa fall torde systemet med centralmejerier och skumningsstationer erbjuda fördelar, förutsatt att även skumningsstationerna hållas välutrustade och välskötta. Under sådana förhållanden kan även systemet med centralmejerier och uppsamlingsställen ifrågakomma.

5. Åtgärder för koncentrationens befrämjande.

I vilken omfattning en koncentration av mejeridriften inom ett område med ekonomisk fördel kan genomföras är, såsom ovan anförts, beroende av en hel mängd faktorer, varav åtskilliga äro av synnerligen svårbedömbar art. Ett starkare tvångsmässigt ingripande på detta område såsom i vissa andra

länder, till exempel genom införande av koncessionstvång vid nyanläggning eller ombyggnad av mejerier, är enligt utredningens uppfattning åtminstone för närvarande icke att tillråda. Med utgångspunkt från denna uppfattning vill utredningen i det följande anföra vissa åtgärder och förhållanden, som kunna antagas befrämja en gynnsam utveckling av koncentrationen inom mejerihanteringen.

Sedan en hela landet omfattande organisation på mejerihanteringens område tillkommit, kan det förväntas, att denna på ett verksamt och ändamålsenligt sätt skall kunna främja koncentrationssträvandena inom näringsgrenen. Centraliseringen måste nämligen enligt det föregående betraktas som ett verksamt medel för mejerihanteringens ekonomiska förkovran. Detta har också beaktats av de redan tidigare förefintliga ekonomiska sammanslutningarna på området, vilka sedan länge arbetat i angiven riktning. Om den av utredningen föreslagna överflyttningen av mejerikonsulenterna till svenska mejeriernas riksförening kommer till stånd, synes koncentrationens genomförande ytterligare kunna främjas. Konsulenterna besitta givetvis en god lokalkännedom, och i direkt samarbete med organisationen böra de kunna göra en kraftig insats i avseende på mejerihanteringens rationalisering. De planer för koncentrationens genomförande, som av konsulenterna i ett stort antal fall uppgjorts, böra härvid kunna tjäna till ledning i arbetet.

Bestämmelserna rörande utlämnandet av lån från statens mejerilånefond taga även sikte på främjandet av koncentrationssträvandena inom mejerihanteringen. Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 12 september 1930 (nr 339) kunna lån från denna fond beviljas ekonomisk förening, vars ändamål är att driva andelsmejeri och vars flesta medlemmar äro jordbrukare. Lånen utgå för anläggande av mejeri med tillhörande inredning och utrustning, för ombyggnad av mejeri eller för vidtagande i mejeri av tekniska förbättringar med avseende å inredning, maskinutrustning, vattenanskaffning, kylanordning eller dylikt. Lånebeloppet motsvarar högst fem sjättedelar av den beräknade och av lantbruksstyrelsen godkända kostnaden för de avsedda åtgärderna. Lån må dock ej beviljas, för såvitt särskilda skäl ej föreligga, därest mer än 20 % av kostnaderna för mejerimaskiner och tekniska apparater, med undantag av maskiner för framställning och transmission av kraft och ånga, avse dylika av utländskt ursprung. Räntan utgår med 4·5 % om året från lyftningsdagen. Amorteringen börjar från och med tredje året efter det kalenderår, varunder första delen av lånet lyftats, och sker med lika belopp årligen under tid, som av lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall bestämmes, varvid dock skall iakttagas, att tiden sättes till högst 10 år, när det gäller lån för tekniska förbättringar, samt i övriga fall till minst 10, högst 20 år.

Ansökan om lån ställes till lantbruksstyrelsen samt insändes till vederbörande hushållningssällskap. Vid ansökningen skall bland annat fogas styrkt uppgift om föreningens ekonomiska ställning, plan för rörelsens ordnande, nödig utredning för bedömandet av behovet och lämpligheten av ifrågavarande åtgärder, detaljerade ritningar med beskrivning och kostnadsförslag rörande avsedda arbeten samt, där fråga är om maskininköp, uppgift å dessas

fabrikat, storlek och pris. Hushållningssällskapet har att med eget yttrande översända lånehandlingarna till lantbruksstyrelsen.

Lånen beviljas av lantbruksstyrelsen efter hörande av styrelsen för svenska smörprovningarna och av representativ mejerisammanslutning, där sådan finnes för det område, inom vilket anläggningen skall utföras. Låneverksamheten bör så handhavas, att genom densamma en planmässig lösning av frågan om mejeriernas storlek och förläggning befrämjas. Då lånet gäller anläggning av mejeri för distribution av konsumtionsmjölk bör därjämte beaktas, att förslaget medför nytta jämväl för konsumenterna och, där så ske kan, bedrives i samverkan med konsumentorganisation i orten. Vidare bör särskilt iakttagas, att den norrländska mejerihanteringen icke eftersättes.

Den utsträckning, i vilken fonden under de gångna åren anlitats, framgår av *tabell 8.*

Tabell 8. Utlämnade lån ur mejerilånefonden.

År	Antal företag	Beräknad anläggnings-kostnad, kronor	Godkänd anläggnings-kostnad, kronor	Beviljat lånebelopp, kronor
1931	10	1 010 955	1 008 910	818 700
1932	16	2 441 301	2 252 419	1 858 400
1933	8	1 202 985	1 199 425	995 200
1934	1	126 000	105 000	102 250
1935, första halvåret	1	80 000	80 000	—
Summa	**36**	**4 861 241**	**4 645 754**	**3 774 550**

Denna sammanställning visar, att antalet årligen utlämnade lån var störst år 1932. Att antalet senare sjunkit torde i mycket hög grad ha berott på att lån kunnat erhållas på gynnsammare villkor hos andra långivare, enär låneräntan de senare åren starkt nedgått. Med anledning härav väcktes vid 1935 års riksdag tvenne motioner (I: 195 och II: 356), vari hemställdes, att riksdagen för sin del ville besluta, att å lån ur statens mejerilånefond skulle erläggas en årlig ränta med högst 3·5 %. Efter att hava inhämtat yttranden av statskontoret och fullmäktige i riksgäldskontoret anförde jordbruksutskottet i sitt utlåtande (nr 49), att en sänkning av räntefoten i enlighet med motionärernas förslag skulle innebära, att betydande belopp av lånemedelskapital skulle behöva ersättas av skattemedel. Ehuru utskottet delade motionärernas åsikt, att lånen från sådana fonder, som tjäna samhällsnyttiga ändamål, borde vara begärliga för lånesökandena, kunde utskottet likväl ej tillstyrka så stora uppoffringar, som krävdes för genomförandet av nämnda räntesänkning. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet skulle följa denna fråga och att det rådande låga ränteläget så snart som möjligt skulle utnyttjas för statens upplåning, varigenom möjlighet beredes för räntans sänkning. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

I likhet med jordbruksutskottet vid 1935 års riksdag anser utredningen, att en sänkning av räntan å lånen från statens mejerilånefond skulle vara i hög grad önskvärd. Utredningen vill därför kraftigt understryka, vad utskottet framhållit med avseende på vikten av att åtgärder vidtagas, så att en dylik sänkning fortast möjligt kan företagas. Om räntan kan sättas så låg, att lånen göras begärliga, torde det bliva möjligt att vid låneverksamhetens bedrivande främja koncentrationssträvandena inom mejerihanteringen i betydligt större utsträckning, än som under de senaste åren kunnat ske. Förutsättningen härför är dock, att vid lånens beviljande städse beaktas, dels att uppgjorda förslag och planer till mejerier tillgodose rimliga krav i tekniskt och driftsekonomiskt avseende och dels att mjölktillförsel med säkerhet är garanterad och står i proportion till det planerade mejeriets storlek.

Utredningen anser vidare, att utvecklingen i riktning mot en ökad centralisering kommer att främjas i och med det förslag till mejeristadga, som i det föregående redan behandlats. Denna stadgas bestämmelser äro nämligen så avfattade, att det finnes grundad anledning antaga, att nedläggning av smärre, dåligt utrustade mejerier i avsevärd omfattning kommer att äga rum, varigenom mejeridriftens rationalisering främjas.

Genom mejeriorganisationens verksamhet, genom mejerikonsulenternas överflyttning till denna organisation, genom sänkning av räntan å lån ur mejerilånefonden samt genom mejeristadgans tillkomst anser utredningen, att förutsättningar skapas för en fortsatt, sund utveckling i riktning mot ökad koncentration inom den svenska mejerihanteringen.

Kap. III. Mejerikonsulentverksamhetens organisation.

1. Konsulentverksamheten före 1930 års omorganisation.

För att främja mejerihanteringens utveckling tillsattes hos hushållningssällskapen under 1880- och 1890-talen fackutbildade rådgivare till tjänst för näringens utövare. Antalet dylika rådgivare ökades efter hand, så att detta år 1899 uppgick till 20, av vilka 14 voro mejerikonsulenter, 2 mejeriinstruktörer, 3 länsmejerister och 1 länsmejerska.

Senare minskades emellertid antalet särskilt anställda mejerikonsulenter, så att under åren 1925—29 endast 7 sådana funnos. Antalet andra konsulenter ökade samtidigt, och i många fall fick en och samma person sköta konsulentverksamhet på mejeriområdet jämsides med annan befattning, vanligen jordbruks- eller husdjurskonsulentbefattning. Mot slutet av 1920-talet funnos sålunda ej mindre än 10 på dylikt sätt kombinerade konsulentbefattningar.

På grund av denna ur näringens synpunkt mindre gynnsamma utveckling föreslog redan år 1913 *styrelsen för svenska smörprovningarna,* att landet skulle uppdelas i 15 mejerikonsulentdistrikt och att avlöning till i dessa distrikt anställda konsulenter skulle med halva beloppet utgå av statsmedel. Detta förslag ledde dock ej till någon åtgärd.

År 1926 framlades av *lantbruksstyrelsen* ett nytt förslag till konsulentfrågans lösning. Enligt detta skulle hushållningssällskapen gruppvis sammansluta sig till lämpliga distrikt, så att inom vart och ett av dessa en konsulent kunde anställas och erhålla full sysselsättning. Förslag till distriktsindelning hade samtidigt uppgjorts, varvid hänsyn tagits till det då förefintliga antalet mejerier såväl som till den invägda mjölkmängden och den tillverkade smör- och ostmängden samt till kommunikationernas beskaffenhet i olika landsdelar. Enligt detta skulle för hela landet 10 konsulenter behövas. Verksamhetens ledning skulle i de fall, då två eller flera hushållningssällskap anställde gemensam konsulent, överlämnas antingen åt ett av de ifrågavarande sällskapen eller också åt en av dessa utsedd delegation. Kompetensfordringar hade i förslaget uppställts för konsulenterna, varjämte detta innehöll vissa riktlinjer rörande arbetets bedrivande.

I proposition till 1927 års riksdag upptogs dock av statsfinansiella skäl ej detta förslag, utan Kungl. Maj:t föreslog endast inrättandet av tvenne till svenska smörprovningarna knutna konsulentbefattningar. De härför nödiga medlen beviljades av riksdagen.

Med anledning av väckta motioner avlät 1928 års riksdag en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande konsulentfrågan. Detta uppdrag överlämnades åt *jordbruksutredningen,* som i sitt den 6 februari 1930 avgivna betänkande (stat. off. utredn. 1930:4) bland annat anförde, att en rådgivande och upplysande verksamhet, utförd av särskilt härför utbildade personer, hade en viktig uppgift att fylla, när det gällde mejeridriftens rationella ordnande eller de framställda produkternas förbättrande. Den sedan 1900-talets början fortgående minskningen av antalet särskilda mejerikonsulenter överensstämde enligt utredningens mening ej med tidens krav, enär mejerihanteringen allt mera komplicerats, varför den fordrade större detaljkännedom och skicklighet än förut. Bristfälligheten i konsulentverksamhetens organisation ansågs sålunda ha starkt bidragit till att mejerihanteringen under de senare åren ej kunnat tillräckligt snabbt följa utvecklingen och anpassa sig efter de rådande förhållandena. Denna hantering hade under tiden allt mera ställts inför nödvändigheten att genomföra en teknisk och organisatorisk omdaning, och en rådgivande verksamhet på detta område vore därför synnerligen betydelsefull. Dessutom hade vid många äldre mejerier den maskinella utrustningen blivit otidsenlig, varför fackkunnig hjälp behövdes för mejeriernas modernisering.

En förbättrad kontroll av exportsmöret ansågs därjämte nödvändig, och fackutbildade personer krävdes, vilka i samarbete med smörprovningarna kunde besöka mejerierna och lämna anvisningar för bristernas avhjälpande. Även för osttillverkningens del ansåg jordbruksutredningen en utökad konsulentverksamhet nödvändig, enär tillverkningen behövde standardiseras och i kvalitativt avseende förbättras. Konsulenterna borde dessutom organisera och övervaka utbyteskontrollen samt kontrollera bränsleekonomien vid mejerierna. Konsulentverksamheten ansågs jämväl hava betydelse för den vidare utbildningen av den i tjänst varande mejeripersonalen. Dessutom krävde konsumtionsmjölkens behandling och avsättning ökad uppmärksamhet från konsulenternas sida. Dessa skulle även arbeta för organiserandet av mjölkbedömning och för genomförandet av mjölkens betalning efter fetthalt och kvalitet i övrigt. I samband härmed borde de bedriva upplysningsverksamhet beträffande mjölkens lämpliga behandling å produktionsplatsen.

Jordbruksutredningen ansåg därför, att en utökad konsulentverksamhet å mejeriområdet vore starkt av behovet påkallad. En grundförutsättning för en dylik utökning vore dock, att konsulenterna vore särskilt utbildade fackmän å mejeriområdet, vilka hade till uteslutande uppgift att ägna sig åt mejerihanteringen. Varje konsulent borde vidare som regel ha sin verksamhet förlagd till ett visst begränsat distrikt, varför konsulenten i mån av behov borde kunna ägna sig åt alla grenar av mejerihanteringen. Härvid skulle konsulenterna, utan att vara kallade, äga tillfälle att besöka mejerierna, varför tillräckliga reseanslag borde stå till deras förfogande.

Genom uppdelningen av konsulentverksamheten distriktsvis ansåg jordbruksutredningen, att konsulenterna skulle erhålla en noggrann kännedom om förhållandena inom en viss ort och om de inom denna befintliga meje-

rierna. Då konsulenterna ej alltid kunde besitta förutsättningar för vissa speciella uppgifters lösande, vore det därjämte nödvändigt, att experter anställdes för dessa uppgifter.

Med avseende på distriktskonsulenternas anställningsförhållanden upptog jordbruksutredningen följande fyra alternativ till prövning:

1. konsulenter, helt avlönade med statsbidrag och ställda under svenska smörprovningarnas ledning och kontroll,
2. statsanställda konsulenter, direkt ställda under lantbruksstyrelsens ledning och kontroll,
3. konsulenter, avlönade och anställda hos hushållningssällskapen i huvudsak enligt gällande bestämmelser för med bidrag av statsmedel anställda jordbrukskonsulenter,
4. konsulenter, anställda hos mejerisammanslutningar (mejeriförbund).

Anställningen enligt första alternativet ansågs vara mindre lämplig än enligt något av de övriga. Att det upptagits berodde närmast på att hos svenska smörprovningarna sedan 1927 tvenne mejerikonsulenter varit anställda som mejeriinspektörer. Mot detta alternativ anförde jordbruksutredningen, att smörprovningarnas verksamhet begränsats till de sidor av mejerihanteringen, som särskilt beröra smörets tillverkning, förvaring och avsättning. Konsulentverksamheten måste emellertid även tillgodose andra krav, vilket skulle förutsätta, att smörprovningarnas verksamhet utsträcktes till att omfatta hela mejerihanteringen, varigenom en fullständig omläggning av denna organisations arbetsuppgifter bleve nödvändig. Även om en dylik omläggning ur vissa synpunkter kunde anses lämplig, borde dock den konsulterande verksamheten inom mejeriområdet ej i sin helhet förläggas till denna institution. Smörprovningarnas arbete måste nämligen i främsta hand inriktas på kontrollen, och en till denna knuten konsulentverksamhet bleve därför ensidigt orienterad. Av denna anledning kunde konsulenterna väntas bliva mindre uppskattade av mejerierna, varför de i önskvärd utsträckning ej komme att tillkallas för rådgivning. Kontrollens förläggning till Malmö och Göteborg utgjorde dessutom ett hinder för ledandet av en konsulentverksamhet, som även skulle omfatta landets nordliga delar. De båda redan befintliga mejeriinspektörerna borde dock enligt jordbruksutredningens mening fortfarande bibehållas hos smörprovningarna.

Med avseende på det andra alternativet anförde jordbruksutredningen, att en fullständig mejeribyrå inom lantbruksstyrelsen härvid måste förutsättas, varigenom betydande extra kostnader skulle uppkomma. Den härmed följande centraliseringen av verksamheten vore dessutom av tvivelaktigt värde. Till förmån för detta alternativ talade emellertid det förhållandet, att härigenom en distriktsindelning skulle möjliggöras, som vore oberoende av länsgränser, varjämte en enhetlig ledning skulle erhållas, som gav mindre anledning till friktion, än om två eller flera hushållningssällskap skulle hava gemensam konsulent. Det syntes emellertid svårt för en central ledning att taga hänsyn till förhållandena inom landets olika delar. Därjämte vore det viktigt, att näringen själv eller dennas företrädare inom olika län hade direkt

inflytande på och ansvar för verksamheten, för såvitt denna skulle komma att omfattas med förtroende och intresse.

Konsulenternas anställning enligt tredje alternativet syntes i huvudsak utesluta de olägenheter, som voro förenade med de båda föregående. Genom hushållningssällskapen skulle jordbrukarna kunna utöva ett mera direkt inflytande på verksamhetens ledning, ehuru dock den ur denna synpunkt bästa lösningen ej heller härigenom skulle uppnås. Formen anslöte sig emellertid nära till den förutvarande organisationen, varför den innebure den enklaste och lättast genomförbara övergången. Den kunde dessutom förenas med en viss överledning och kontroll från lantbruksstyrelsens sida, varjämte en samverkan med svenska smörprovningarna och andra institutioner möjliggjordes.

För mejerikonsulenternas anknytning till mejerisammanslutningarna i enlighet med det fjärde alternativet talade viktiga praktiska skäl såväl som också erfarenheter från andra länder. Denna form hade sålunda genomförts i Holland och Finland, och den hade på grund av de goda erfarenheter, man där gjort, vunnit livligt beaktande även i svenska mejerikretsar. Den viktigaste fördelen syntes härvid vara, att mejerihanteringen själv erhölle den närmaste ledningen och det egentliga ansvaret för konsulentverksamheten, varför näringen direkt måste bliva intresserad av konsulenternas bästa möjliga utnyttjande. Särskilt syntes verksamheten härigenom kunna inriktas på uppnåendet av en fullt affärsmässig mejeridrift. Vid denna organisationsform skulle dessutom den lämpligaste avvägningen mellan kontrollerande och konsulterande uppgifter kunna erhållas, enär det statliga kontrollorganet, som hade att föreskriva de krav, vilka i kvalitativt avseende måste uppställas, kunde till sammanslutningarna lämna uppgifter rörande förekommande fel och brister, varefter det bleve näringens egen sak att med hjälp av de fackmän, denna hade till förfogande, efterkomma fordringarna och avhjälpa bristerna.

Enligt jordbruksutredningens mening skulle därför konsulenternas anknytning till mejeriförbund innebära den lyckligaste lösningen. Vid nämnda tid saknades dock mejeriförbund i de flesta län, och där sådana funnos, ägde de i regel endast liten tillslutning och ringa fasthet i organisationen, varför grundvalen för denna anställningsform till väsentlig del saknades. Då jordbruksutredningen ej ansåg det försvarligt att uppskjuta konsulentverksamhetens ordnande, tills mejeriorganisationen erhållit nödig tillväxt och stadga, förordades det tredje alternativet såsom varande det för tillfället lämpligaste. Härvid anfördes dock, att en framtida utveckling i riktning mot konsulenternas anknytning till mejerisammanslutningar vore önskvärd. För att möjliggöra och befrämja denna utveckling ansågs det lämpligt, att konsulenterna, i den mån mejeriförbunden erhölle nödig omfattning och fasthet, överfördes till dessa och ställdes under deras ledning, varvid åtminstone till en början bidrag av statsmedel alltjämt borde kunna utgå till konsulenternas avlöning.

Dessutom ansåg jordbruksutredningen, att i särskilt arbetskrävande distrikt en eller flera mejeriassistenter med mejerikonsulents utbildning skulle

kunna anställas. Härigenom skulle vinnas, att personer, som avlagt mejerikonsulentexamen, under äldre konsulents ledning kunde förvärva erfarenhet rörande en mejerikonsulents arbetsuppgifter, varjämte deras lämplighet för verksamheten kunde prövas.

Med avseende på distriktsindelningen ansåg jordbruksutredningen, att hushållningssällskapens områden i största möjliga grad borde följas beträffande gränserna. Med hänsyn till antalet mejerier såväl som till dessas behov av hjälp och till kommunikationsförhållandena i landets olika delar stannade utredningen för ett krav på 20 konsulenters och 3 assistenters anställning, varvid samtidigt gränserna för de 20 mejerikonsulentdistrikten uppdrogos.

Då det ej kunde förväntas, att fullt kompetenta mejerikonsulenter för dessa 20 befattningars omedelbara tillsättande skulle kunna påräknas, borde för det närmast följande budgetåret medel endast anvisas till 10 sådana befattningar. Härvid förutsattes, att vid tillsättandet sökandenas kompetens noggrant skulle prövas av lantbruksstyrelsen och att nya konsulenter ej skulle tillsättas, om ej verkligt kompetenta krafter funnes att tillgå. Dessutom förutsattes, att Kungl. Maj:t skulle avgöra, i vilka distrikt konsulenter i första hand skulle tillsättas. Där anställd mejerikonsulent redan förekom, borde avlöning kunna utgå till denne, under förutsättning att han ägde nödig kompetens för sin befattning. Av staten anvisade medel skulle dock i främsta hand förbehållas helt nya befattningar.

I de fall då ett mejerikonsulentdistrikt komme att omfatta mer än ett hushållningssällskaps område, borde enligt jordbruksutredningens mening samarbetet mellan sällskapen ordnas genom en särskild mejerinämnd. En dylik vore emellertid även önskvärd i de fall, då konsulentdistrikt helt komme att sammanfalla med hushållningssällskaps område.

Statsbidrag till konsulenternas avlöning skulle enligt jordbruksutredningens förslag utgå efter samma grunder som för jordbrukskonsulenterna eller med en minimigrundlön av 4 200 kronor jämte tre ålderstillägg å 500 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad anställning. Dessutom borde resebidrag utgå av statsmedel, enär det vore av vikt, att konsulenterna erhölle tillräcklig rörelsefrihet, så att de kunde besöka mejerierna även utan att ha blivit kallade. Vidare skulle konsulenterna vara skyldiga att efter anmodan av svenska smörprovningarna besöka mejerierna inom distriktet. Dessa bidrag beräknades till 2 000 kronor pr år och konsulent.

Med avseende på frågan om mejeriexperters anställande ansåg jordbruksutredningen, att vid mejeriers uppförande och maskinella utrustning ett behov av ökad sakkunskap gjorde sig starkt gällande. Lantbruksstyrelsen hade också i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 oktober 1929 framhållit önskvärdheten av att vid smörprovningarna anställdes en person med särskild sakkunskap i fråga om mejeribyggnader och mejerimaskiner, vilken skulle hava att granska och avgiva yttranden över sådana ombyggnader m. m., vilkas utförande skulle underlättas genom lån ur statens mejerilånefond. Till detta förslag anslöt sig jordbruksutredningen, varjämte enligt dennas mening experten borde uppgöra typritningar till mejerier samt stå smörprovningarna,

mejerikonsulenterna och mejerierna till tjänst med råd och anvisningar i byggnadstekniska och maskinella frågor. Experten borde benämnas mejeriingenjör och ha en grundlön av 9 000 kronor jämte dyrtidstillägg och reseersättning.

Lantbruksstyrelsen anförde i yttrande över jordbruksutredningens förslag, att inom vissa av de föreslagna distrikten full sysselsättning ej skulle kunna beredas där anställd konsulent. Med ledning av infordrade uppgifter rörande den konsulterande verksamhetens omfattning inom landets olika delar uppgjorde därför styrelsen ett nytt förslag, upptagande 13 distrikt. Härvid anfördes bland annat, att det vore lättare att i mån av behov utöka antalet distrikt än att göra indragningar, ifall ett för stort antal sådana tillkommit. Anställandet av mejeriassistenter vore ej behövligt, enär det härmed avsedda ändamålet kunde vinnas genom anställning av nödigt antal stipendiater i mejerihushållning. Statsanslag utginge blott till en sådan, medan efter ökning av konsulenternas antal två stipendiater kunde anses behövliga.

Förslaget om statsbidrag till resekostnaderna betecknades av lantbruksstyrelsen som ett i viss mån betänkligt avsteg från de principer om statsbidrag till hushållningssällskapen, som dittills tillämpats. Enligt dessa principer hade nämligen utgifter av detta slag alltid täckts av sällskapens allmänna anslag. Därjämte ställde sig lantbruksstyrelsen tveksam om lämpligheten av att konsulent utan därom gjord framställning skulle äga regelbundet inspektera ett distrikts mejerier annat än efter anmodan av svenska smörprovningarna. På grund härav avstyrktes jordbruksutredningens förslag om allmänt resebidrag till konsulenterna, varvid dock styrelsen förordade statsanslag till täckandet av kostnader för resor, som verkställdes på uppdrag av smörprovningarna. Detta anslag ansågs böra ställas till den sistnämnda organisationens förfogande mot redovisningsskyldighet.

Beträffande den av jordbruksutredningen föreslagne mejeriingenjören ansåg lantbruksstyrelsen, att eftersom utredningen föreslagit mejerilånefondens anlitande för uppförande av såväl smör- som ostmejerier, det vore lämpligast, att experten placerades i Stockholm och komme att sortera under styrelsen. En lön av 6 000 kronor borde enligt lantbruksstyrelsens mening utgå, varjämte ersättning för verkställda förrättningar skulle erhållas enligt särskild taxa.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap anförde i sitt yttrande, att jordbruksutredningens förslag borde kompletteras, så att anslag även kunde utgå till avlöning av sådan mejerikonsulent, som anställdes av mejeriförbund eller större mejerisammanslutning. Härvid borde kompetensen prövas och tjänstgöringsvillkoren fastställas efter samma grunder som vid anställning hos hushållningssällskap. Som skäl härför anfördes, att särskilt i Norrland dylika mejeriförbund redan voro i verksamhet, varjämte inom övriga delar av landet ett livligt arbete för bildandet av större mejerisammanslutningar påginge. Enligt sällskapets mening kunde väl organiserade mejeriförbund anses vara ett livsvillkor för en allmän uppryckning och rationalisering av

mejerihanteringen, varför möjlighet borde finnas för den av sällskapet förordade anordningen rörande konsulenternas anställning.

Svenska mejerikonsulentföreningens styrelse ansåg i sitt yttrande, att det vore mindre lämpligt, att svenska smörprovningarna hade två mejerikonsulenter anställda. Dessa konsulenter utförde nämligen tvångsinspektioner av mejerierna, vilka voro oförenliga med en rådgivande konsulentverksamhet. Enligt styrelsens mening borde mejerikonsulenterna vara statligt anställda och placerade distriktsvis. Att denna uppfattning företrädde berodde på att mejerihanteringen ansågs röra sig med komplicerade problem, vilka mindre krävde en lokalt betonad uppfattning än genom samarbete med statens organ och övriga konsulenter erhållna insikter.

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anslöt sig i den vid 1930 års riksdag framlagda propositionen i ärendet rörande antalet distrikt helt till lantbruksstyrelsens uppfattning, i det han ansåg, att en viss försiktighet borde iakttagas till förhindrandet av en överorganisation. En framtida utvidgning ansågs sålunda vara lättare genomförbar än en ändring i motsatt riktning. Konsulenterna skulle enligt propositionen anställas hos hushållningssällskapen, enär åtminstone tills vidare förutsättningar för anknytning till mejerisammanslutningar ej vore för handen. Anslag begärdes sålunda för avlönandet av 13 mejerikonsulenter, varvid Kungl. Maj:t skulle föreskriva de närmare villkoren för statsbidragens utgående. Dessutom anslöt sig departementschefen till lantbruksstyrelsens förslag om inrättandet av ytterligare en stipendiatbefattning. Vidare föreslogs, att den ena konsulentbefattningen vid svenska smörprovningarna skulle indragas, enär mejerikonsulenterna skulle företaga inspektionsresor på smörprovningarnas uppdrag. Rörande konsulenternas avlöning anslöt sig propositionen till jordbruksutredningens förslag, medan med avseende på resebidraget lantbruksstyrelsens uppfattning biträddes.

Departementschefen anslöt sig i propositionen till jordbruksutredningens förslag om anställandet av en expert å mejeribyggnader och mejerimaskiner. Denne skulle dock placeras i Stockholm och sortera direkt under lantbruksstyrelsen. I lön skulle 6 000 kronor årligen utgå, varjämte ersättning för verkställda förrättningar enligt särskild taxa skulle lämnas.

I riksdagen behandlades propositionen av *särskilda utskottet,* som den 15 maj 1930 avgav sitt utlåtande. Enligt utskottets mening vore konsulentverksamheten på mejeriområdet i särskilt hög grad ägnad att omhändertagas av mejeriernas egna sammanslutningar. I detta avseende delade utskottet sålunda jordbruksutredningens uppfattning. Då emellertid utredningen — och jämväl Kungl. Maj:t — stannat vid en annan lösning, kunde utskottet ej ansluta sig till den tankegång, som låg till grund härför. Enligt utskottets uppfattning utgjorde avsaknaden av en allmänt utbredd sammanslutning mellan mejerierna en allvarlig organisatorisk brist, som snarast borde avhjälpas. Som åtgärder i denna riktning vore å bane, kunde det anses mindre ändamålsenligt att gå in för en sådan ordning, att den skulle förorsaka svå-

righeter, när det framdeles gällde att genomföra den mest lämpliga organisationen.

Utskottet ansåg på grund härav, att skäl kunde föreligga att ställa sig avvaktande, då det gällde statens medverkan för mejerikonsulentverksamhetens ordnande. På grund av det trängande behovet av en rådgivande verksamhet, bedriven i större utsträckning än dittills, ansåg sig dock utskottet böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i vad detta avsåg anvisande av medel. En lämplig utväg syntes härvid vara, att erforderligt anslag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande att användas för anställandet av mejerikonsulenter hos mejerisammanslutningar eller hos hushållningssällskap eller eljest på sätt Kungl. Maj:t prövade lämpligt. Vid en sådan mera provisorisk lösning av frågan förutsattes dock av utskottet, att anslag i första hand skulle komma att utgå till för ändamålet lämpliga mejeriförbund. I den mån bidrag för anställande av konsulent utlämnades till hushållningssällskap, borde sådana villkor uppställas, att konsulentverksamheten utan svårighet framdeles kunde överföras till mejeriernas egen sammanslutning.

I fråga om statsbidrag för mejerikonsulenternas avlöning anslöt sig utskottet till Kungl. Maj:ts proposition. Denna biträddes även beträffande resebidrag till konsulenterna i de fall, då resa företogs på uppdrag av svenska smörprovningarna. På grund av synpunkter, som framförts i särskilda motioner, föreslog dessutom utskottet, att resebidrag till begränsat belopp, motsvarande högst halva resekostnaden, skulle utgå även för övriga resor. Förutsättningen härför borde dock vara, att resorna företogos enligt plan, som fastställts av ledningen för den organisation, hos vilken konsulenten vore anställd, eller enligt beslut av sådan organisation i särskilda fall.

Med avseende på förslaget om inrättandet av en mejeriingenjörsbefattning ansåg utskottet, att en verksamhet av det slag, som enligt propositionen skulle åligga befattningens innehavare, icke borde utövas av en statlig befattningshavare. Den rådgivning av detta slag, varav mejerierna voro i behov, borde enligt utskottets mening ombesörjas av mejerierna själva. Det med prövning av ansökningar om lån ur mejerilånefonden förenade arbetet ansågs ej vara av den omfattning, att en särskild befattning härför borde inrättas. — Förslaget om indragning av den ena konsulentbefattningen vid svenska smörprovningarna biträddes av utskottet.

Utskottets hemställan och förslag godkändes senare vid riksdagens behandling av dessa ärenden.

2. Konsulentverksamheten efter 1930 års omorganisation.

I enlighet med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse den 31 oktober 1930 (nr 378) angående statsbidrag till avlönande av mejerikonsulenter. Enligt denna kan hushållningssällskap eller sådan mejerisammanslutning, som med hänsyn till sin verksamhet och organisation prövas vara därför lämplig, erhålla statsbidrag för varje konsulent med 4 200 kronor årligen såsom grundlön jämte det belopp, som kan tillkomma såsom ålders-

tillägg. Anställd konsulent skall hava avlagt examen vid konsulentkurs å mejerilinjen vid lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp eller äga annan därmed jämförlig utbildning, varjämte han av lantbruksstyrelsen skall vara förklarad kompetent till befattningen. Konsulent anställes endast tills vidare och under förbehåll, att befattningen skall frånträdas inom viss tid — minst 3, högst 6 månader — efter å någondera sidan gjord uppsägning. Utan tillstånd av hushållningssällskap och mejerisammanslutning, i vars tjänst konsulenten är anställd, ävensom av lantbruksstyrelsen må ej dylik befattning förenas med annan stadigvarande tjänst.

Enligt samma kungörelse åligger det mejerikonsulent att inom sitt distrikt arbeta för mejerihanteringens tidsenliga ordnande och för höjandet av mejeriprodukternas kvalitet. Sålunda skall han tillhandagå mejeriidkare med råd och anvisningar i mejeritekniska och ekonomiska frågor samt efter anmodan av svenska smörprovningarnas styrelse medverka vid smörprovningarna och verkställa de undersökningar vid i provningarna deltagande mejeri, som smörprovningarna finna skäl föreskriva. Dessutom har konsulent att på uppdrag av lantbruksstyrelsen meddela undervisning vid statsunderstödd mejeriundervisningsanstalt eller av lantbruksstyrelsen anordnade kurser i mejerihushållning. Konsulent har att föra dagbok över utförda förrättningar och företagna tjänsteresor samt att vid varje års slut avgiva berättelse över sin verksamhet.

Ansökan om anslag till avlöning åt mejerikonsulent skall innefatta förslag rörande tjänstgöringsdistrikt. Avser ansökningen anställning hos mejerisammanslutning, skall till ansökningen fogas registreringsbevis och stadgar för sammanslutningen samt uppgift å antalet mejerier inom distriktet ävensom å den kvantitet mjölk, som under det sistförflutna året invägts vid mejerierna. Gäller ansökningen anställning inom större distrikt än ett hushållningssällskaps eller en mejerisammanslutnings verksamhetsområde, skall denna innehålla uppgift om det sätt, varpå ledningen av konsulentverksamheten skall utövas, såväl som också om den överenskommelse, som träffats mellan vederbörande sällskap eller mejerisammanslutningar rörande konsulentens anställning och verksamhet. I samband med statsbidrags beviljande fastställer Kungl. Maj:t för ett år i sänder tjänstgöringsdistrikt för mejerikonsulent.

Bestämmelser rörande statsbidrag till bestridande av mejerikonsulents resekostnader ingå i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 31 oktober 1930 (nr 379). Enligt denna må av statsmedel bidrag utgå till bestridande av kostnader för resor, som av mejerikonsulent företagas i anledning av uppdrag av svenska smörprovningarnas styrelse eller enligt av vederbörande hushållningssällskap eller mejerisammanslutning fastställd plan eller särskilt fattat beslut. I förra fallet utgår bidraget med hela kostnaden och i senare fallet med högst hälften av denna.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 december 1934 (nr 603) angående resekostnads- och traktamentsersättning åt befattningshavare hos hushållningssällskap utgår för mejerikonsulent resekostnads- och traktamentsersätt-

ning högst enligt klass II D av allmänna resereglementet. För tjänsteförrättning inom eget tjänstgöringsdistrikt och därav föranledd resa utgår dock traktamentsersättningen med högst 8 kronor pr dag och 3 kronor pr natt eller med tillhopa högst 11 kronor pr dygn.

Under åren 1930—31 anställdes mejerikonsulenter inom följande distrikt:

1. Malmöhus län;
2. Kristianstads och Blekinge län;
3. Kronobergs och Jönköpings län samt Kalmar läns södra del;
4. Hallands län samt Älvsborgs läns södra del;
5. Östergötlands län samt Kalmar läns norra del;
6. Skaraborgs län;
7. Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del;
8. Örebro och Västmanlands län;
9. Södermanlands, Uppsala, Stockholms och Gotlands län;
10. Kopparbergs och Gävleborgs län;
11. Jämtlands och Västernorrlands län;
12. Västerbottens län samt
13. Norrbottens län.

Enligt den år 1930 förslagsvis uppgjorda planen till distriktsindelning skulle till 8:e distriktet även Värmlands län hava hört. Detta läns hushållningssällskap anslöt sig dock ej till detta förslag utan bibehöll mejerikonsulentverksamheten kombinerad med husdjurskonsulentbefattningen. Sedan denna den 1 januari 1935 blivit ledig, har hushållningssällskapet i skrivelse till lantbruksstyrelsen anmält, att kombinerad befattning ej längre kommer att bibehållas och har samtidigt anhållit, att länet beredes tillfälle att ansluta sig till något av de angränsande mejerikonsulentdistrikten.

De medel, vilka av 1930 års riksdag anvisades för mejerikonsulenters anställning, togos sålunda redan under åren 1930—31 helt i användning, varvid samtliga konsulenter anställdes hos hushållningssällskap. Denna anställningsform tillämpas fortfarande, och någon mejerisammanslutning har ännu ej utnyttjat de av riksdagen givna möjligheterna att med hjälp av statsbidrag anställa mejerikonsulent.

Enligt från vederbörande hushållningssällskap erhållna uppgifter utgår efter den 1 juli 1935 inom de olika distrikten mejerikonsulenternas lön enligt de grunder, som framgå av *tabell 9*.

Härav framgår, att den till mejerikonsulenterna utgående grundlönen varierar något, i det att inom vissa distrikt en högre grundlön utgår än som motsvarar det till avlöningen utgående statsbidraget. I de flesta av de distrikt, inom vilka den förhöjda grundlönen utgår, lämnas dock intet eller endast ett mindre dyrtidstillägg, varför härigenom en viss utjämning uppkommer. Utöver grundlönen utgå i samtliga fall tre ålderstillägg à 500 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring.

De anställda mejerikonsulenterna hava i pensionsavseende vunnit anslutning till statens pensionsanstalt, där de jämställts med jordbrukskonsulenterna. På grund av konsulenternas anknytning till hushållningssällskapen har denna anslutning kunnat ske utan ändring av anstaltens reglemente.

Tabell 9. Mejerikonsulenternas löneförhållanden efter den 1 juli 1935.

Distrikt	Grundlön och i förekommande fall lönetillägg	Dyrtidstillägg
I	4 200 kr.	1 353: — kronor år 1934
II	5 800 »	Som för reglerade verk
III	6 000 »	Utgår ej
IV	4 200 »	Hälften av för oreglerade verk
V	6 000 »	Utgår ej
VI	4 200 »	Som för oreglerade verk
VII	4 200 »	Som för reglerade verk
VIII	5 000 »	10 % av lönen
IX	6 200 »	Utgår ej
X	5 000 »	Som för oreglerade verk
XI	4 200 »	Som för reglerade verk
XII	4 200 »	Som för reglerade verk
XIII	4 200 »	Som för reglerade verk[1]

[1] Dessutom utgår 600 kr. som kall- och dyrortstillägg.

För att jämväl en uppfattning skall kunna erhållas rörande de belopp, vartill resekostnaderna under åren 1932, 1933 och 1934 uppgått, ha dessa införts i *tabell 10,* varvid uppdelning gjorts, så att de av statsmedel och av hushållningssällskapens medel utgående beloppen redovisats var för sig.

Härav framgår, att de av statsmedel gäldade resekostnaderna voro avsevärt lägre inom I:a distriktet än inom de övriga, beroende på att inom detta distrikt dessa kostnader till stor del uttagits av rekvirenterna. I övrigt uppgingo i medeltal pr år resekostnaderna till lägst 1 348 kronor (inom XII:e distriktet) och högst 3 402 kronor (inom III:e distriktet). Tillsammans utgingo av statsmedel i medeltal pr år 26 478 kronor, varvid medeltalet pr distrikt uppgick till 2 037 kronor årligen.

Även de av hushållningssällskapens egna medel utbetalade resekostnaderna voro av förut nämnd anledning särskilt låga inom I:a distriktet. Inom de övriga uppgingo dessa kostnader i medeltal pr år till lägst 1 303 kronor (inom VIII:e distriktet) och till högst 4 438 kronor (inom II:a distriktet). Om även de inom Värmlands län utgående resebidragen inberäknas, erhålles ett totalbelopp pr år räknat av 27 351 kronor. Beräknas den i medeltal för de tretton distrikten årligen utgående resekostnaden, erhålles ett belopp av 2 055 kronor.

Den totala resekostnaden uppgick inom I:a distriktet endast till 714 kronor i medeltal pr år. Inom de övriga distrikten förekom den lägsta kostnaden (2 980 kronor) inom IV:e distriktet, medan den högsta kostnaden (7 294 kronor) förekom inom II:a distriktet, där tidvis biträdande konsulent varit anställd. Den totala resekostnaden uppgick i medeltal pr år till

Tabell 10. Mejerikonsulenternas resekostnader i medeltal under åren 1932—1934.

Distrikt	Resekostnad i medeltal i kronor pr år		
	statsmedel	hushållningssällskapens medel[2]	tillsammans
I	505	209	714
II	2 856	4 438	7 294
III	3 402	1 655	5 056
IV	1 513	1 467	2 980
V	2 423	2 359	4 783
VI	1 778[1]	1 813	3 591
VII	2 467	3 189	5 656
VIII	1 754	1 303	3 057
IX	2 764[1]	1 312	4 076
X	2 186	2 701	4 887
XI	2 082	2 239	4 321
XII	1 348	2 257	3 605
XIII	1 400	1 775	3 175
Värmland	—	634	634
Summa	**26 478**	**27 351**	**53 829**
Medeltal pr distrikt	**2 037**	**2 055**	**4 092**

[1] Gälla endast åren 1932 och 1933.
[2] För Malmöhus, N. Älvsborgs och Södermanlands län gälla medeltalen endast åren 1932 och 1933.

53 829 kronor inom hela landet. Om från denna summa den inom Värmlands län utgående resekostnaden drages, erhålles ett belopp, som i medeltal pr mejerikonsulentdistrikt uppgår till 4 092 kronor.

Efter den 1 juli 1935 utgår mejerikonsulenternas reseersättning enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 december 1934 (nr 603). Härigenom har i de flesta fall en sänkning av ersättningen inträtt, varför inom vissa distrikt kompensation härför lämnats i form av förhöjd grundlön.

Inom flera distrikt äger mejerikonsulenten rätt använda egen bil i tjänsten, varvid ersättning för resorna utgår efter särskild taxa. I de flesta fall erhålles härvid en ersättning av 1 400—1 500 kronor pr år jämte 10—12 öre pr km körd vägsträcka. Inom ett distrikt utgår denna ersättning med 300 kronor pr år jämte 20 öre pr km. Inom flera distrikt utgår ej särskild ersättning vid användande av dylikt fordon, men utvecklingen synes dock gå i den riktningen, att man allt allmännare övergår härtill.

För att få en uppfattning om konsulenternas tjänstgörings- och förrättningsdagar, har för varje distrikt medeltalet för åren 1932, 1933 och 1934 angivits i *tabell 11*. I denna ingår dessutom specifikation över förrättningar, som använts utom stationsorten efter visst uppdrag. Samtliga dessa uppgifter äro hämtade ur lantbruksstyrelsens berättelser för ifrågavarande år.

Det framgår av denna sammanställning, att antalet tjänstgörings- och för-

Tabell 11. Mejerikonsulenternas tjänstgörings- och förrättningsdagar i medeltal under åren 1932—1934.

Distrikt	Antal tjänstgörings- och förrättningsdagar	Antal förrättningsdagar utom stationsorten använda				
		på uppdrag av hushållningssällskapen	på rekvisition av		på eget initiativ	för undervisning
			mejeri	svenska smörprovn.		
I	249	5	113	31	29	46
II	288	19	56	65	15	—
III	319	69	57	94	17	9
IV	289	27	23	53	25	5
V	241	71	59	31	4	32
VI	276	20	60	26	12	64
VII	302	6	107	27	44	5
VIII	299	61	57	31	31	18
IX	302	20	69	69	4	66
X	313	62	70	3	—	—
XI	301	16	121	2	18	78
XII	259	46	65	6	12	76
XIII	165 [1]	2	64	—	15	79
Medeltal	**275**	**32**	**71**	**34**	**17**	**37**

[1] Gäller endast år 1932.

rättningsdagar i medeltal under de tre ovan nämnda åren varierat mellan 165 (inom XIII:e distriktet) och 319 (inom III:e distriktet) och att medeltalet för samtliga distrikt uppgått till 275. Av antalet förrättningsdagar utom stationsorten kommo i medeltal 32 på hushållningssällskapens uppdrag, 71 på rekvisition av mejeri och 34 på rekvisition av svenska smörprovningarna, medan 17 utnyttjades på eget initiativ och 37 för undervisning. Hela detta antal förrättningsdagar uppgick i medeltal för samtliga distrikt till 191 årligen.

Av de anförda medeltalen framgår, att det största antalet förrättningsdagar utom stationsorten uppkommit på grund av rekvisition av mejeri, varför den rådgivande verksamheten upptagit en stor del av konsulenternas arbetstid. Dessutom framgår det, att även den för undervisning använda tiden varit rätt betydande. Särskilt inom södra och mellersta Sverige har dessutom ett jämförelsevis stort antal förrättningsdagar använts på uppdrag av svenska smörprovningarna och hushållningssällskapen. Antalet på eget initiativ använda förrättningsdagar är däremot tämligen ringa, vilket förhållande torde visa, att konsulenternas tid till den väsentligaste delen upptagits av förrättningar, vartill särskilt uppdrag erhållits. Så långt man av denna översikt kan döma, synes konsulenternas arbetskraft i stort sett ha utnyttjats på det sätt, man vid omorganisationen avsåg.

Tabell 12. Översikt av mejerikonsulenternas förrättningar åren 1932—1934.

Distrikt	Förrättningarnas slag							
	organisationsverksamhet	mejeribesök för			smör- och bytteprovningar	ostprovningar	sammanträden	föredrag
		produkttillverkning	byggnads- och maskinfrågor	mjölkundersöknings- och bokföringsfrågor				
I	2	54	111	1	1	10	9	24
II	31	116	41	17	12	2	19	1
III	26	94	71	11	20	16	71	27
IV	8	93	11	8	21	2	17	8
V	49	60	40	5	23	48	21	12
VI	30	221	32	2	4	162	6	20
VII	20	45	59	9	19	—	53	8
VIII	73	68	18	10	27	15	20	28
IX	8	80	9	8	13	5	19	8
X	43	27	95	—	—	—	28	6
XI	23	90	30	11	8	21	33	10
XII	3	71	7	41	—	9	5	11
XIII	13	15	19	—	—	—	5	12
Medeltal	**25**	**79**	**42**	**10**	**11**	**22**	**23**	**13**

Då det även är av intresse att erhålla en översikt rörande de olika slag av förrättningar, för vilka de utom stationsorten använda förrättningsdagarna utnyttjats, ha i *tabell 12* medeltal härför införts för de olika distrikten. Även i detta fall hava medeltalen beräknats efter de i lantbruksstyrelsens berättelser för åren 1932, 1933 och 1934 meddelade uppgifterna.

Av denna sammanställning framgår, att pr distrikt och år i medeltal 25 förrättningar gällt organisationsverksamhet, medan 79 avsett produkttillverkning vid mejerierna och 42 byggnads- och maskinfrågor vid dessa. Dessutom utfördes i medeltal 10 förrättningar pr distrikt och år för mjölkundersökningar och bokföringsfrågor, medan 11 avsågo smör- och bytteprovningar samt 22 ostprovningar. Slutligen utfördes i medeltal 23 förrättningar för sammanträden samt 13 för föredrag.

Dessa medeltal giva vid handen, att det största antalet förrättningar gällt produkttillverkningen vid mejerierna. Närmast i antal kommo förrättningar rörande byggnads- och maskintekniska frågor. Dessutom utfördes under den här behandlade tiden ett relativt stort antal förrättningar för organisationsverksamheten, vilket förhållande stod i nära samband med mejeriförbundens tillkomst under dessa år. I övrigt användes de utförda förrättningarna till huvudsaklig del för smör- och ostprovningar. Särskilt inom Skaraborgs län ha ett avsevärt antal förrättningar gällt det senare slaget av provningar.

3. Den rådgivande verksamheten i övrigt efter år 1930.

Behovet av på vissa områden av mejerihanteringen specialiserade rådgivare har allt starkare framträtt under de sedan dess gångna åren. Efter framställning av svenska mejeriernas riksförening beviljade Kungl. Maj:t den 7 december 1934 ett belopp av högst 22 000 kronor av mjölkavgiftsmedel att användas till bestridande intill hälften av dels kostnaderna för anställande av två mejeriexperter i resp. tillverkningsteknik samt byggnads- och maskinteknik, dels ock de kontorskostnader och kostnader för resor, som uppkomma i samband med experternas verksamhet. De uppgifter inom mejerihanteringen, för vilka experterna avsetts, voro i huvudsak följande. Byggnads- och maskinteknikerns arbetsuppgift skulle vara att lämna mejerierna, oavsett om dessa voro anslutna till riksföreningen eller ej, råd och biträde vid uppförandet av mejerier och rörande dessas maskinella utrustning ävensom att tillhandagå med sådana utredningar, som ägde samband därmed. Tillverkningsteknikern skulle biträda mejerierna — jämväl oavsett anslutningen till riksföreningen — i frågor, som hade samband med ost- eller smörtillverkningen.

Hos riksföreningen har i anslutning till detta Kungl. Maj:ts beslut från och med den 15 februari 1935 anställts en mejerikonsulent med uppgift att vara byggnads- och maskintekniker, varjämte beslut fattats om anställandet av tillverkningstekniker.

4. Utredningens förslag till den rådgivande verksamhetens ordnande.

I enlighet med det föregående ordnades konsulentverksamheten under åren 1930—31 på grund av då rådande förhållanden på ett sätt, som av de utredande och beslutande organen betecknats som mindre ändamålsenligt. Enligt jordbruksutredningens mening talade sålunda viktiga praktiska skäl till förmån för konsulenternas anknytning till mejerisammanslutningar, varjämte från utlandet vunna erfarenheter talade i samma riktning. Mejerihanteringen har hittills ej kunnat erhålla den direkta ledningen av eller det egentliga ansvaret för konsulentverksamheten, och den har sålunda ej heller fått det omedelbara intresse för konsulenternas verksamhet, som eljest kunde hava varit förhållandet.

Att den anställningsform, som uttryckligen angavs såsom en provisorisk anordning, alltjämt är den enda förekommande, står givetvis i nära samband med att mejerisammanslutningarnas tillkomst och utveckling krävt en viss tid. Organisationsarbetet på detta område, som på allvar igångsattes år 1930, ledde dock redan 1932 till bildandet av svenska mejeriernas riksförening, varmed en hela landet omspännande mejerisammanslutning tillkom. De skilda mejeriföretagen sammanfördes härvid först i mejeriförbund, vars gränser i vissa fall sammanföllo med men i andra fall voro oberoende av länens eller landskapens. Dessa förbund förenades sedan tillsammans med vissa mejerifusioner i den ovannämnda sammanslutningen

för hela riket. Vid bildandet år 1932 omslöt denna 22 större mejerisammanslutningar, representerande en sammanlagd årlig mjölkmängd av 1·6 miljoner ton.

Organisationsarbetet har sedan dess ytterligare fortgått, så att riksföreningen vid årsskiftet 1934—35 omfattade 27 medlemmar, därav 21 mejeriförbund och 6 mejerifusioner. Dessa medlemmar representerade 764 mejerier samt 173 undermejerier och skumningsstationer. Den vid dessa invägda mjölkmängden motsvarar f. n. omkring 85 % av den i hela landet invägda mängden mejerimjölk, medan den tillverkade smörmängden uppgår till nära 90 % och ostmängden till 65 % av landets totala tillverkning av dessa produkter.

Svenska mejeriernas riksförening arbetar uteslutande för näringsgrenens förkovran i olika avseenden, och i dess arbete ingår sålunda bland annat förbättring av produkternas kvalitet och rationalisering över huvud taget av landets mejeridrift. Dessa uppgifter sammanfalla nära med de uppgifter, som åligga mejerikonsulenterna, och ett samordnande av dessa strävanden skulle därför utan tvivel vara till mejerihanteringens fördel.

Upptagandet av egen konsulentverksamhet har också enligt vad utredningen inhämtat under senare tid börjat på allvar diskuteras inom riksföreningen. Det naturliga anser utredningen härvid vara, att riksföreningen övertager den konsulentverksamhet inom mejerihanteringens område, som nu handhaves av hushållningssällskapen. I enlighet med det föregående skulle en dylik överflyttning av konsulenterna även överensstämma med uttalandena vid 1930 års riksdag.

Härvid kunna två vägar vara tänkbara. Antingen kunna nämligen mejeriförbunden var för sig eller eventuellt två eller flera i förening anställa konsulenter, eller också kan riksföreningen själv anställa det för hela landet nödiga antalet konsulenter. Enligt nu gällande författningar synas båda dessa vägar vara framkomliga.

Mejeriförbunden äro emellertid ej enhetligt organiserade över hela landet, i det vissa av dem äro ekonomiska enheter med omfattande självständig affärsverksamhet, medan andra bedriva dylik verksamhet endast i ringa omfattning. Dessutom äro flera av förbunden alltför små för att anställa egen konsulent, varför det ofta skulle bliva nödvändigt, att två eller flera förbund förenades om en gemensam konsulent. Även om detta kan låta sig göra, medför dock en dylik anordning vissa svårigheter.

Det synes därför vara lämpligare, att riksföreningen anställer det nödiga antalet konsulenter och placerar dessa distriktsvis, varvid dock en viss rörlighet beträffande distriktsgränserna bör kunna förekomma. Vid denna anställningsform erhålles en gemensam ledning för hela konsulentkåren, varigenom samarbetet mellan konsulenterna kommer att främjas. Genom denna gemensamma ledning kunna nödiga direktiv vid behov lämnas, och gemensamma överläggningar med konsulenterna samt konsultationer dem emellan kunna lätt ordnas.

Konsulenternas semesterfråga kan likaledes lösas på ett tillfredsställande

sätt vid denna anställningsform, enär ersättare lätt kan anskaffas genom en mera tillfällig omläggning av distriktsgränserna. Även vid sjukdomsfall för någon av konsulenterna kan ersättare genom en dylik åtgärd relativt lätt erhållas. Det är härvid även tänkbart, att riksföreningen kan ha särskild konsulent anställd, vilken har att tjänstgöra i de fall, då en ordinarie konsulent inom ett visst distrikt av en eller annan anledning är förhindrad att uppehålla tjänsten. Under de tider, då inom ett distrikt överbelastning av arbete förekommer, kan likaledes en tillfällig förskjutning av distriktsgränserna tillgripas, i det en konsulent inom ett annat distrikt, där arbetstillgången för tillfället är mindre, kan övertaga en del uppgifter från distriktet ifråga. Även för dylika eventualiteter är det dock tänkbart, att föreningen anställer särskild konsulent, vilkens verksamhet blir av mera ambulatorisk karaktär än de övrigas.

Genom denna anställningsform komme konsulenterna under gemensam ledning, förlagd till en organisation, som själv utövar en omfattande affärsverksamhet och som i hög grad bär ansvaret för näringens ekonomiska utveckling. Säkerligen skulle härigenom mejerihanteringens ekonomiska problem — marknads- och exportförhållanden, kvalitetsfrågor etc. — vinna ökat beaktande inom konsulenternas verksamhet. Betydelsen härav har, som av det föregående redan framgått, starkt framhållits i samband med 1930 års omorganisation. Det anfördes då också, att det skulle vara till särskild fördel, om mejerihanteringen erhölle det egentliga ansvaret för konsulentverksamheten. Man torde sålunda kunna påräkna, att konsulenternas arbetskraft kommer att utnyttjas på det rationellaste sättet vid denna anställningsform.

Påpekas må ock, att svenska smörprovningarna härvid kunna till riksföreningen framföra allmänna önskningar och krav rörande smörets kvalitet, och de kunna även till föreningen meddela de brister härutinnan, som förekomma vid de olika mejerierna. Av riksföreningen kunna konsulenterna sedan åläggas att ägna speciell uppmärksamhet åt de från kontrollorganet meddelade önskningarna eller kraven. Smörprovningarna böra därjämte fortfarande liksom hittills äga rätt att i särskilda fall påkalla inspektion genom konsulent vid i smörprovningarna deltagande mejeri.

Utredningen anser sålunda, att konsulentverksamheten bör omläggas på ett sådant sätt, att svenska mejeriernas riksförening beredes tillfälle att övertaga denna verksamhet. Detta övertagande kan antingen ske successivt efter överläggningar med respektive hushållningssällskap i varje särskilt fall, eller ock kunna samtliga konsulentbefattningar vid en viss tidpunkt överföras till riksföreningen. Det senare tillvägagångssättet synes vara det lämpligaste, enär härigenom särskild övergångstid med på två olika sätt anställda mejerikonsulenter undgås. Överflyttningen, som enligt utredningens mening bör komma till stånd snarast möjligt, torde behöva föregås av underhandlingar mellan riksföreningen och hushållningssällskapen. I de fall då fråga möjligen kan uppkomma, huruvida konsulent skall vara anställd hos mejerisammanslutning eller hos hushållningssällskap, bör det ligga i Kungl. Maj:ts

hand att avgöra, till vilket organ statsbidrag bör utgå. Utredningen vill i detta samband erinra om särskilda utskottets vid 1930 års riksdag uttalande, enligt vilket anslag i första hand bör utgå till för ändamålet lämpliga mejeriförbund.

Konsulenterna utstationeras sedan distriktsvis, varvid lämplig hänsyn bör tagas till de förefintliga mejeriförbunden. Även enligt denna anställningsform kunna nämligen dessa underorganisationer utöva ett visst inflytande på konsulentverksamheten, och varje konsulent måste givetvis uppehålla en intim kontakt med de olika underavdelningarnas ledning.

Konsulenterna böra givetvis stå alla mejerier till tjänst i sin verksamhet, och varje mejeri bör hava rätt att tillkalla konsulent. Det förhållandet, att riksföreningen ännu ej företräder samtliga landets mejerier, synes härvid ej behöva stå hindrande i vägen. Ej heller bör det möta hinder, att konsulenterna, såsom hittills skett, medverka vid av olika lokala organisationer anordnade utställningar och provningar.

Enligt utredningens mening bör även efter överflyttningen statsbidrag utgå till mejerikonsulenternas avlöning och resekostnader. Vad angår mejerikonsulenternas avlöning kan erinras om att svenska mejerikonsulentföreningen i skrivelse till lantbruksstyrelsen — under anförande såsom huvudsakligt motiv den genom förutnämnda kungörelse den 14 december 1934 (nr 603) föranledda inkomstminskningen — hemställt, att grundlönen för mejerikonsulent, anställd hos hushållningssällskap eller mejerisammanslutning, måtte fastställas till sådant minimibelopp, att den motsvarar de löneförmåner, som utgå till föreståndare för lantmannaskola med längre kurs med tillägg av 1 000 kronor för utgifter för tjänstens uppehållande.

Lantbruksstyrelsen, som till Kungl. Maj:t överlämnat sagda skrivelse i samband med förslag till anslagsäskande hos 1936 års riksdag, säger sig finna de i skrivelsen anförda synpunkterna värda beaktande och föreslår — under hänvisning till sitt samtidigt avgivna förslag till anslagsäskande till bestridande av jordbrukskonsulenters avlöning — att mejerikonsulents minimiavlöning höjes från för närvarande 4 200 kronor till 5 000 kronor samt att hela kostnaden för ifrågavarande lönereglering för dessa befattningshavare bäres av statsverket.

Hushållningssällskapens ombud, som beretts tillfälle att avgiva yttrande över lantbruksstyrelsens ovannämnda anslagsäskande, hava i skrivelse till Kungl. Maj:t tillstyrkt lantbruksstyrelsens förslag i ämnet. Härvid hänvisades till en samtidig skrivelse från ombuden med tillstyrkan av lantbruksstyrelsens förslag att höja grundlönen för jordbrukskonsulenterna, i vilken anfördes, att grundlönen för dessa tjänstemän vore för låg i jämförelse med motsvarande skogsvårdstjänstemäns löner, isynnerhet som jordbrukskonsulenternas inkomster blivit beskurna genom nyligen genomförda ändrade bestämmelser i resereglementet.

Då utredningen finner en förbättring av mejerikonsulenternas ställning i lönehänseende önskvärd, vill utredningen ansluta sig till lantbruksstyrelsens ovannämnda förslag, innebärande en höjning av grundlönen till 5 000 kro-

nor. I likhet med lantbruksstyrelsen finner utredningen det välmotiverat, att hela grundlönen såsom hittills bestrides av statsmedel.

Vad angår resekostnaderna böra dessa, i den mån de ej gäldas av statsmedel, ersättas av riksföreningen, varvid dock denna bör äga rätt att i fråga om mejerier, som ej äro anslutna till föreningen, uttaga ersättningen av vederbörande mejeri.

Vidare uppkommer den frågan, huruvida en ökning av konsulenternas antal är behövlig. Det kan härvid anföras, att inom vissa av de nuvarande konsulentdistrikten arbetet ej synes medhinnas. Hushållningssällskapen i Jönköpings och Kronobergs län samt Kalmar läns södra del anförde redan i sina framställningar om statsbidrag för år 1931 till mejerikonsulentens avlönande, att mejerihanteringens behov av rådgivning inom tredje mejerikonsulentdistriktet ej kunde tillgodoses av en enda konsulent, och i december samma år hemställde de tre hushållningssällskapen om ökat statsbidrag till avlönande av mejerikonsulenter.

I motionerna I: 54 och II: 170 vid 1935 års riksdag anfördes i anslutning härtill, att hittills vunnen erfarenhet tydligt givit vid handen, att syftet med statsanslagets utgående icke uppnåtts för nämnda distrikts vidkommande, i det antalet mejerier och de stora avstånden ej möjliggjort för konsulenten att med erforderlig snabbhet tillmötesgå rekvirenterna. Dessutom anfördes, att konsulenten ej i önskvärd omfattning hunnit medverka i det pågående organisationsarbetet inom mejerihanteringen.

Enligt motionärernas mening kunde det av jordbruksutredningen föreslagna antalet mejerikonsulenter ej anses vara för högt. Med hänsyn till det statsfinansiella läget syntes det dock motionärerna utsiktslöst att söka göra nämnda anspråk gällande, varför endast en mindre förbättring påyrkades. Härvid togs även hänsyn till det förhållandet, att inom andra distriktet, omfattande Kristianstads och Blekinge län, arbetet ej medhunnits av den anställde konsulenten, varför tidvis biträdande konsulent där måst anlitas. På grund härav föreslogs en uppdelning av andra och tredje distrikten, så att Blekinge och Kalmar läns södra del skulle sammanföras till ett nytt distrikt, varvid antalet mejerier inom de tre härvid erhållna distrikten skulle bliva följande.

	Antal mejerier	
Kristianstads län		88
Blekinge län	24	
Kalmar läns södra del	69	93
Kronobergs län	63	
Jönköpings län	84	147

En sådan omläggning ansågs av motionärerna innebära en avsevärd förbättring, enär varje mejerikonsulent finge ett mindre antal mejerier att besöka, varjämte varje distrikts geografiska utsträckning reducerades, så att mindre tid komme att åtgå för resor mellan de olika förrättningsplatserna.

Jordbruksutskottet anförde rörande dessa motioner i sitt utlåtande (nr 1), att motionärerna givit goda skäl för en tredelning av andra och tredje me-

jerikonsulentdistrikten. Enär 1933 års mjölk- och mejeriutredning hade mejerikonsulenternas ställning under utredning, ansåg dock utskottet det mindre lämpligt, att, innan resultatet av denna utredning förelåge, vidtaga utökning av nuvarande antalet med bidrag av statsmedel avlönade mejerikonsulenter.

Då 1933 års mjölk- och mejeriutredning av vad här anförts såväl som också av vad på annat sätt inhämtats anser det vara behövligt, att mejeriernas behov av rådgivning särskilt inom ifrågavarande del av landet kan tillgodoses bättre än hittills, anser sig utredningen böra föreslå, att statsbidrag för avlöning och resor från och med budgetåret 1936/1937 får utgå i och för anställandet av ytterligare en mejerikonsulent inom landet.

Även i vissa andra distrikt äro åtminstone tidvis konsulenterna överhopade med arbete, varför det skulle vara önskvärt, om ytterligare uppdelning av distrikten kunde ske. Utredningen anser sig dock nu ej böra föreslå en sådan, utan det synes böra anstå härmed, tills riksföreningen erhållit erfarenhet om behovet av konsulenter. Ett dylikt uppskov är även motiverat av den anledningen, att anställandet hos riksföreningen av konsulenter för speciella ändamål, i enlighet med vad förut anförts, bör kunna åstadkomma någon lättnad i distriktskonsulenternas arbete. Med hänsyn till dessa förhållanden anser sig utredningen för närvarande böra föreslå statsbidrags utgående till 14 mejerikonsulenters avlöning och resekostnader.

På uppdrag av lantbruksstyrelsen hava vissa mejerikonsulenter att meddela undervisning vid statsunderstödda mejeriundervisningsanstalter eller vid kurser i mejerihushållning, vilka anordnas av lantbruksstyrelsen. Då utredningen först senare kommer att till behandling upptaga frågan om den lägre mejeriundervisningen, synes den nuvarande anordningen tillsvidare böra bibehållas oberoende av konsulenternas överflyttning till riksföreningen.

Enligt reglemente för statens pensionsanstalt, utfärdat den 31 december 1919 med vissa senare ändringar, är mejerikonsulenternas pensionsrätt knuten till deras anställning hos hushållningssällskapen. Med överflyttningen till riksföreningen torde därför en ändring av nämnda reglemente vara behövlig, så att mejerikonsulenterna även efter överflyttningen bliva delaktiga av nämnda pensionsrätt.

Utredningens förslag rörande den rådgivande verksamhetens ordnande inom mejerihanteringen innefattar i sammandrag följande åtgärder:

1. de nu hos hushållningssällskapen anställda mejerikonsulenterna böra överföras till svenska mejeriernas riksförening, så snart framställning härom göres;

2. statsbidrag till mejerikonsulenternas avlöning och resekostnader bör utgå i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag till anslagsäskande hos 1936 års riksdag, varvid dock från och med budgetåret 1936/1937 anslag bör utgå till 14 mejerikonsulenter;

3. reglementet för statens pensionsanstalt bör ändras, så att mejerikonsulenterna även efter anställning hos mejerisammanslutning erhålla pensionsrätt i anstalten.

Kap. IV. Svenska smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter.

1. Inledning.

I uttalandet till statsrådsprotokollet den 1 december 1933 anförde *statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet,* att i samband med utarbetandet av förslag till kontroll över mejeristadgans efterlevnad och konsulentverksamhetens organisation även svenska smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter borde göras till föremål för överväganden. På grund härav har utredningen upptagit dessa frågor till behandling, och resultatet framlägges i det följande. Härvid lämnas först en redogörelse för smörprovningarnas nuvarande organisation och arbetsuppgifter, varefter förslag till vissa förändringar häruti framlägges.

2. Svenska smörprovningarnas nuvarande organisation och arbetsuppgifter.

Det för svenska smörprovningarna gällande reglementet är utfärdat av Kungl. lantbruksstyrelsen den 29 juni 1931 (nr 31) med ändringar den 11 maj 1935 (nr 2). Enligt detta skall ledningen av smörprovningarna utövas av en styrelse, som har sitt säte i Malmö och består av fyra för en tid av två år valda ledamöter jämte provningarnas direktör, vilken jämväl skall tjänstgöra som styrelsens sekreterare. Härjämte skola finnas två styrelsesuppleanter. Ordföranden, en ledamot och en suppleant utses av lantbruksstyrelsen samt två ledamöter och en suppleant av hushållningssällskapens ombud. Styrelsen väljer inom sig vice ordförande. Styrelsen sammanträder på tid och ort, som ordföranden för varje gång bestämmer. Underrättelse om tid och plats för sammanträde ävensom uppgift om de ärenden, som därvid skola förekomma, skola i god tid tillställas chefen för lantbruksstyrelsen, som äger att själv eller genom ombud närvara vid styrelsens sammanträden.

Smörprovningarnas räkenskaper och förvaltning granskas årligen av två för ett år valda revisorer, av vilka en jämte suppleant utses av lantbruksstyrelsen och en jämte suppleant av hushållningssällskapens ombud. Ombuden hava att besluta om ansvarsfrihet åt smörprovningarnas styrelse.

Svenska smörprovningarnas huvudkontor är förlagt till Malmö. Regelbundna provningar av smör anordnas i Malmö och Göteborg.

Enligt reglementet hava smörprovningarna till uppgift att verka för åstadkommande av ett fullgott och likartat smör ävensom att utöva kontroll däröver, att endast fullgott svenskt smör och fullgoda svenska ägg bliva föremål för export.

För åstadkommande av ett fullgott och likartat smör skola smörprovningarna enligt reglementet och lantbruksstyrelsens kungörelse den 11 maj 1935 (nr 3) med särskilda föreskrifter för begagnande av svenska smörprovningarnas varumärke för smör (runmärket) m. m.:

dels genom på lämpligt sätt anordnade provningar verkställa undersökning i olika hänseenden av såväl smörets beskaffenhet som dess förpackning;

dels underrätta varje i provning deltagande mejeri om beskaffenheten av dess smör ävensom om övriga vid provningen iakttagna omständigheter, som kunna tjäna till ledning vid smörtillverkningen;

dels, där förhållandena därtill föranleda, genom anlitande av de med statsunderstöd anställda mejerikonsulenterna eller egna tjänstemän lämna i provningarna deltagande mejerier den sakkunniga handledning ifråga om smörtillverkning, som befunnits vara av behovet påkallad;

dels tillhandahålla varje i provningarna regelbundet deltagande mejeri, som därtill efter ansökan kan finnas vara berättigat och förbinder sig att noggrant iakttaga alla härför utfärdade bestämmelser, ett på svenska smörprovningarna vederbörligen inregistrerat varumärke för smör, det s. k. runmärket, varigenom viss tillverkning av svenskt smör må kännetecknas;

dels ock övervaka transportförhållandena i fråga om till export avsett smör.

Smörprovningarna skola härvid tillse, att anslutet mejeris lokaler och utrustning fylla föreskrivna fordringar. Härför anlitas huvudsakligen mejerikonsulenterna, varjämte en del av härmed förenade inspektioner utföras av den vid smörprovningarna anställde inspektören. Smörprovningarna anordna årligen minst tre ordinarie provningar för varje mejeri jämte erforderligt antal extra provningar, vilka utföras såväl i Malmö som Göteborg. Dessa provningar hava till syfte att utröna smörets allmänna beskaffenhet. Vid dessa bedömas smörets lukt, smak, lake och lakefördelning, konsistens, textur och utseende. Bedömningen sker efter 15-gradig skala och utföres av en nämnd, bestående av fyra personer. I samband med provningarna undersökas vattenhalt, pastörisering av använd mjölk eller grädde, förpackning och mögelförekomst. Dessutom anordnas hållbarhetsprovningar bland annat i syfte att utröna smörets lämplighet för export ur hållbarhetssynpunkt, varför slutbedömningen utföres efter förvaring under 16 och 21 dygn, räknat från tillverkningsdagen. I tillämpliga delar förfares härvid som vid ordinarie provningar.

Den smörprovningarna åliggande exportkontrollen över smör utföres i enlighet med Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 april 1935 (nr 122) med vissa bestämmelser rörande utförsel ur riket av smör och lantbruksstyrelsens kungörelse den 11 maj 1935 (nr 4). I enlighet med lantbruksstyrelsens föreskrifter skall runmärkesförande smör, avsett för export, genom svenska

smörprovningarnas försorg å exportorten underkastas sådan kontroll ifråga om kvalitet, hållbarhet och förpackning, som föreskrives i nyssnämnda Kungl. Maj:ts kungörelse. För exportkontrollen erforderliga undersökningar skola utföras i Malmö å kontrollstationen därstädes och i Göteborg uti exportörens lagerlokal. Vid exportkontrollen skall det bedömda smöret åsättas poäng i enlighet med den för ordinarie smörprovningar fastställda poängskalan. I erforderlig utsträckning uttagas prov även för undersökning av smörets vattenhalt. Smörprovningarna skola även i övrigt vaka över att utförsel av smör icke äger rum i strid mot av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser eller av lantbruksstyrelsen meddelade kontrollföreskrifter ävensom anmäla överträdelser av dessa bestämmelser och föreskrifter till åtal.

I anslutning till kontrollverksamheten åligger det smörprovningarna att vid sitt laboratorium utföra kontrollundersökningar av smör, mejerivatten och övriga hjälpmedel vid smörtillverkningen. Härvid bestämmes smörets vatten- och salthalt, varjämte pastöriseringsgrad för använd mjölk och grädde, mögelförekomst m. m. kontrolleras. Mejerivattnet undersökes bakteriologiskt och kemiskt, varvid dess lämplighet för smörframställning bedömes.

Äggexportkontrollen utföres enligt Kungl. Maj:ts kungörelser den 18 oktober 1929 (nr 354 och 355), den 28 oktober 1932 (nr 489) och den 19 maj 1933 (nr 215) samt lantbruksstyrelsens kungörelser den 6 november 1929 (nr 21) med ändringar och tillägg dels den 20 juni 1932 (nr 4), dels den 1 december 1932 (nr 16). Enligt dessa skola smörprovningarna verkställa erforderlig tillsyn och kontroll såväl hos tullmyndigheten å utförselorten som hos vederbörande exportör i dennes lagrings- och förpackningslokaler över exportäggens beskaffenhet och dessas klassificering, sortering och förpackning. Dessutom skola de efter ansökan tillhandahålla envar exportör, som därtill finnes vara berättigad och förbinder sig att noggrant iakttaga härför utfärdade bestämmelser, ett på svenska smörprovningarna vederbörligen inregistrerat varumärke för ägg, det s. k. runmärket, varigenom svenska ägg av fullgod beskaffenhet må kännetecknas.

Lantbruksstyrelsen har åt smörprovningarna överlämnat förvaltningen av smörkontrollstationen i Malmö.

3. Förslag till vissa ändringar i smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter.

Med avseende på svenska smörprovningarnas ställning anförde de utredningsmän, vilka hade att fullfölja av jordbruksutredningen påbörjad utredning rörande statens understöds- och låneverksamhet för jordbruksnäringens förkovran, i sin den 29 april 1933 avgivna promemoria med vissa synpunkter beträffande nämnda verksamhet, att det kunde ifrågasättas, huruvida det nära beroende av lantbruksstyrelsen, som följde av att smörprovningarna hade karaktären av ett lantbruksstyrelsen underordnat organ, vore lämpligt med hänsyn till de föreliggande arbetsuppgifterna. Dessa uppgifter anknöte nämligen till en praktisk affärsverksamhet, bestående i framställning, av-

yttring och försändning av smör och ägg, varför det ansågs ligga i öppen dag, att kontrollarbetet, för att ej onödiga hinder, förluster och friktioner skulle uppstå, borde fungera med all möjlig smidighet och snabbhet samt läte sig lätt anpassa efter inträdande nya förhållanden. För tillgodoseendet av dessa önskemål på bästa sätt skulle enligt utredningsmännens uppfattning viss förändring i smörprovningarnas organisation vara behövlig. Syftet skulle härvid vara att giva dessa en för deras praktiska uppgifter bättre lämpad ställning än hittills, vilket ansågs innebära, att deras arbete skulle kunna utövas under större frihet och självansvar än för närvarande.

Utredningsmännen hyste den uppfattningen, att smör- och äggprovningarna vore av den vitala betydelse för jordbruket, att det kontrollerande organet borde beredas en förstärkt ställning, varjämte de av smörprovningarnas verksamhet berörda organisationerna inom jordbruket borde vara mera direkt representerade inom styrelsen. För angivna syftemåls vinnande syntes det utredningsmännen lämpligt, att smörprovningarnas styrelse dels utökades, dels utsågs i delvis annan ordning än hittills. Styrelsen borde sålunda bestå av en opartisk, av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, av smörprovningarnas direktör såsom självskriven ledamot samt av fyra andra ledamöter. Av dessa senare borde två utses av svenska mejeriernas riksförening, en av Sveriges fjäderfäavelsförening samt en av styrelsen för lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp. Sistnämnda ledamot syntes behövlig för att bereda styrelsen tillgång till sakkunskap i förekommande vetenskapliga frågor. Utredningsmännen ansågo vidare, att reglemente för smörprovningarnas verksamhet samt föreskrifter för den i samband härmed förekommande runmärkningen av smör och ägg torde böra fastställas av Kungl. Maj:t.

Lantbruksstyrelsen avgav den 29 september 1933 yttrande över utredningsmännens förutnämnda promemoria. Häri anfördes bland annat, att frågan rörande svenska smörprovningarnas framtida organisation i allmänhet icke upptagits till behandling i hushållningssällskapens till lantbruksstyrelsen avgivna yttranden. Uppsala läns samt Älvsborgs läns norra och södra hushållningssällskap hade dock anfört, att då inga olägenheter med den nuvarande organisationen yppat sig, utan denna snarare varit till stor nytta för sitt ändamål, någon omorganisation därav icke syntes erforderlig. Uti av svenska smörprovningarnas styrelse avgivet yttrande hade gentemot utredningsmännens uppfattning angående smörprovningarnas självständighet och anpassningsförmåga anförts, att provningarna ägde all frihet och självansvar vid utövande av sin verksamhet, varför ingen annan ändring av för dem gällande bestämmelser påkallats än sådana, som tid efter annan på grund av nyinträdda förhållanden befunnits lämpliga och förenliga med provningarnas verksamhet. I fråga om styrelsens sammansättning erinrade smörprovningarna, att dessa icke hade till uppgift att direkt leda någon verksamhet i avseende å produktionen av smör och ägg, utan att deras verksamhet vore av mera fiskalisk natur med vidsträckt befogenhet att inskrida vid fall av missbruk och förseelser. Under sådana förhållanden syn-

tes det knappast lämpligt, att de organ, som direkt verkade för produktionen av smör och ägg, samtidigt vore representerade i smörprovningarnas styrelse. Särskilt betänkligt vore detta med hänsyn till exportkontrollens anseende i utlandet. Vad beträffade representanten för lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp samt för övrigt samarbetet med nyssnämnda produktionsbefrämjande institutioner anförde smörprovningarna, att det jämlikt gällande reglemente, § 10, ålåge provningarnas styrelse att söka och upprätthålla samarbete med hushållningssällskap och mejerisammanslutningar samt representanter för smör- och äggexporten ävensom med sådana förekommande statliga och andra institutioner, vilka hade till syfte att främja den svenska smör- och äggproduktionen. Slutligen instämde smörprovningarna i vad utredningsmännen anfört rörande förbättrad kontroll över den inhemska marknaden av smör och ägg samt förordade, att åtgärder härutinnan måtte vidtagas.

I fråga om kontrollen över smör- och äggexporten ansåg sig lantbruksstyrelsen principiellt i allo kunna ansluta sig till vad som anförts av svenska smörprovningarnas styrelse och de hushållningssällskap, som yttrat sig i ämnet. Lantbruksstyrelsen ville emellertid särskilt framhålla, att det måste anses mindre ändamålsenligt att i högre grad än nödvändigheten krävde ställa den kontroll, som anordnades från det allmännas sida, i beroende av de intressen, som kontrollen avsåge. Ju mera fristående från dessa intressen en kontroll stode, dess mera objektivt kunde enligt lantbruksstyrelsens förmenande kontrollen verka.

Vid övervägandet av smörprovningarnas ställning har 1933 års mjölk- och mejeriutredning kommit till den uppfattningen, att de förutnämnda utredningsmännens uttalanden i flera avseenden förtjäna beaktande. Utredningen har härvid övervägt lämpligheten av att kontrollen övertages av mejerihanteringens egna organ. Utredningen anser dock, att ett statligt kontrollorgan bör föredragas, enär härigenom verksamheten erhåller en starkare auktoritativ ställning särskilt med hänsyn till exporten.

Utredningen är emellertid av den uppfattningen, att den nuvarande organisationen av ifrågavarande kontrollverksamhet ej fungerat på ett i allo tillfredsställande sätt. För uppnående av en mera effektiv organisation av verksamheten, som bättre än för närvarande möjliggör dennas anpassning efter de ofta starkt skiftande förhållandena på ifrågavarande marknadsområden, synes det vara önskvärt, att styrelsen tillföres en mera allsidig sakkunskap på de olika områden, som beröras av kontrollverksamheten. För vinnande av dessa önskemål synes det därför lämpligt, att hela styrelsen utses av Kungl. Maj:t och att instruktionen för kontrollorganet likaledes utfärdas av Kungl. Maj:t. I administrativt hänseende skulle sålunda smörprovningarna intaga i huvudsak samma ställning som statens centrala frökontrollanstalt samt stå under lantbruksstyrelsens överinseende. Närmare bestämmelser rörande kontrollarbetets utförande utfärdas av lantbruksstyrelsen efter förslag av kontrollanstaltens styrelse.

Styrelsen bör bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte smörprovningarnas direktör, vilken jämväl skall tjänstgöra som styrelsens sekreterare. För att erforderlig sakkunskap på ifrågavarande område skall förefinnas inom styrelsen, synes denna böra utses på sådant sätt, att den på mejeriområdet bedrivna vetenskapliga verksamheten, den praktiska mejerihanteringen, in- och utrikeshandeln med smör samt in- och utrikeshandeln med ägg bliva företrädda av vardera en representant. Dessutom böra suppleanter utses till lika antal och på enahanda sätt.

I anslutning till den här föreslagna omorganisationen synes det lämpligt, att svenska smörprovningarnas namn ändras till *statens smör- och äggkontrollanstalt*. Med hänsyn till de av kontrollen berörda produkternas ställning på den utländska marknaden torde här föreslagna namnförändring innebära en påtaglig fördel.

Utredningen vill vidare till behandling upptaga frågan om sättet för själva kontrollverksamhetens bedrivande. Det må i detta samband till en början erinras om att den vid ordinarie och extra provningar tjänstgörande bedömningsnämnden tidigare bestod av sex personer men att Kungl. Maj:t, på framställning av lantbruksstyrelsen den 29 december 1933, i proposition till 1934 års riksdag föreslog en begränsning försöksvis av antalet bedömare till fyra. Sedan riksdagen bifallit framställningen har efter den 1 juli 1934 antalet ledamöter av bedömningsnämnden vid ordinarie och extra provningar endast uppgått till fyra.

I skrivelse till riksdagens jordbruksutskott den 23 mars 1934 anförde allmänna svenska mejeristföreningen angående en begränsning av bedömningsnämnden vid dessa provningar följande: »Det synes allmänna svenska mejeristföreningen, att en sänkning av bedömarnas antal från sex till fyra skulle med största säkerhet hava en menlig inverkan på bedömningarnas effektivitet. Bedömarnas antal har av ålder varit sex, och enligt de erfarenheter, som man har av de stora variationer mellan de olika bedömarnas poängsättning och uppfattande av fel och brister och smakkvaliteter hos provsmöret på grund av de stora olikheterna i bedömarnas smakuppfattning, synes en rättvis bedömning av smöret, särskilt med hänsyn till dessa provningars stora betydelse som grundval för runmärkesrätt, icke kunna uppnås med ett mindre antal bedömare än sex. Det torde få framhållas, att vid motsvarande provningar i Danmark, som i kvalitetshänseende anses stå främst bland alla smörexporterande länder, bedömningsnämnden består av 10 personer.»

I skrivelse till svenska mejeriernas riksförening den 23 juli 1935 framhöll Göteborgs smörexportförening vikten av rättvis poängsättning av smöret vid provningarna samt begärde, att riksföreningen ville föranstalta om sådan ökning av bedömarnas antal vid de ordinarie provningarna och vid exportkontrollen, som kan anses motiverad med hänsyn till de numera skärpta bestämmelserna för runmärket. Denna skrivelse har med instämmande i framställningen av riksföreningen överlämnats till utredningen.

Erfarenheten synes tydligt hava visat, att bedömningsnämndens minskning medfört ökad osäkerhet beträffande provningsresultaten. Utredningen anser sig dock ej böra taga ståndpunkt särskilt till antalet bedömare, enär det synes behövligt, att hela frågan om smörbedömningens organisation och utförande i ett sammanhang upptages till omprövning. Sedan smörkontrollstationen i Malmö tillkommit och sedan smörexporten koncentrerats och begränsats till Malmö och Göteborg, synes det nämligen vara möjligt att genomföra en viss omläggning och rationalisering av den med kontrollen sammanhörande smörbedömningen. Även smörhandelns och mejerihanteringens synpunkter böra givetvis beaktas vid smörbedömningens reformering. En förändring av smörbedömningen är emellertid beroende av vissa praktiska och bedömningstekniska spörsmål, som först måste lösas. Enligt vad utredningen inhämtat, ha härmed sammanhörande undersökningar igångsatts vid smörprovningarna i Malmö, och resultaten av dessa måste givetvis inväntas, innan vidare åtgärder vidtagas. Utredningen anser därför, att det bör ankomma på smörprovningarnas (kontrollanstaltens) styrelse att utföra den härmed förenade fortsatta utredningen och sedan vidtaga därav föranledda åtgärder.

I samband härmed bör uppmärksamheten fästas på betydelsen av att det runmärkta smörets marknad inom landet utvidgas. Sålunda anförde de förutnämnda utredningsmännen i sin promemoria den 29 april 1933, att förhållandena på den inhemska smörmarknaden vore synnerligen oordnade, varför ett starkt behov av effektiva kontrollåtgärder här förelåge. Utredningsmännen voro av den uppfattningen, att ifrågavarande behov borde beaktas och snarast möjligt på tillfredsställande sätt tillgodoses. Det torde nämligen enligt utredningsmännens mening kunna anses såsom ett berättigat konsumentintresse, att kontrollen i avseende å smör och ägg icke ensidigt inriktades på den del av de salufördа produkterna, som vore avsedd för exportmarknaden, och även ur jordbrukets synpunkt syntes förbättrade kontrollanordningar på förevarande område utgöra ett viktigt önskemål. Såsom förut anförts hava svenska smörprovningarna anslutit sig till denna utredningsmännens uppfattning.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att runmärket mer och mer blivit ett kvalitetsmärke å den inhemska marknaden och att en ytterligare utveckling i denna riktning synes önskvärd. För att underlätta en ökad anslutning till smörkontrollen från mejeriernas sida synes det böra övervägas, huruvida ej en avdelning av kontrollanstalten borde inrättas inom Mellansverige, exempelvis i Stockholm. Frågan härom sammanhänger emellertid nära med spörsmålet om sättet för hela kontrollarbetets utförande. Denna fråga torde därför böra upptagas i samband med den i det föregående föreslagna närmare utredningen härom.

Utredningen anser sig ej heller för närvarande böra upptaga personalbehovet vid smörprovningarna till närmare omprövning, särskilt som även denna fråga nära sammanhänger med det sätt, på vilket smörbedömningen framdeles kan komma att utföras.

Med avseende på svenska smörprovningarnas ställning, organisation och uppgifter innebär utredningens i det föregående framlagda förslag till ändringar i sammanfattning följande:

1. svenska smörprovningarnas namn ändras till statens smör- och äggkontrollanstalt;
2. kontrollanstaltens styrelse jämte suppleanter utses av Kungl. Maj:t;
3. instruktion för kontrollanstalten utfärdas av Kungl. Maj:t;
4. närmare bestämmelser rörande kontrollarbetets utförande utfärdas av lantbruksstyrelsen efter förslag av kontrollanstaltens styrelse.

Statens offentliga utredningar 1935

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag ang. åtgärder mot statsfientlig verksamhet. [8]
Yttranden över preliminärt förslag till lagstiftning om avbrytande av havandeskap. [13]
Lagberedningens förslag till lag om skuldebrev m. m. [14]
Betänkande med förslag till lagstiftning om avbrytande av havandeskap. [15]
Betänkande med förslag till lag om arbetsavtal. [18]
Betänkande och förslag rörande verksamheten vid skyddshemmen m. m. Förra delen. Skyddshemmens organisation m. m. [35]
Promemoria ang. avveckling av bestående fideikommiss. [50]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. [5]
Yttrande och förslag rörande formulär för tjänstgöringsbetyg som av länsstyrelserna utfärdas. [17]
Utredning ang. införande av ett dagordningsinstitut m. m. [21]
Förslag till nya avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom den allmänna civilförvaltningen. [25]
Betänkande med förslag till ändring i vissa delar av uppbandlingsförordningen. [27]
1934 års nämnd för städningsutredning. Förslag rörande allmänna grunder för ordnandet av städnings- och rengöringsarbetet inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm samt beräknandet av ersättning för nämnda arbete. [37]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande med förslag till ändrad organisation av den statliga verksamheten för bekämpande av olovlig införsel av spritdrycker m. m. [24]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med förslag rörande lån och årliga bidrag av statsmedel för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer jämte därtill hörande utredningar. [2]
Kortfattad framställning av organisationssakkunnigas betänkande med utredning och förslag rörande den samhälleliga hjälpverksamhetens organisation m. m. [3]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Åtgärder mot arbetslöshet. [6]
Konjunkturuppsvingets förlopp och orsaker 1932—1934. [16]
Betänkande med förslag till lag om arbetstiden i jordbruk och trädgårdsskötsel (lantarbetstidslag) m. m. [48]
Betänkande med förslag rörande ändringar i vissa delar av hälsovårdsstadgan samt anordnande av förbättrad bostadsinspektion i städer och stadsliknande samhällen m. m. [49]
Den ekonomiska och sociala utvecklingen under år 1934. [51]
Bostadsproduktionssakkunnigas betänkande med förslag till lag om sparföreningar m. m. [54]

Hälso- och sjukvård.

Kungl. medicinalstyrelsens utlåtande och förslag ang. förebyggande mödra- och barnavård. [19]
Kungl. medicinalstyrelsens utlåtande och förslag ang. statsunderstödd dispensärverksamhet. [33]
Betänkande ang. folktandvård. [46]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande ang. behörighet att utföra elektriskt installationsarbete m. m. [53]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag ang. åtgärder för spannmålsodlingens stödjande. [1]
Promemoria ang. tillsynen över fastighetsregistreringen och fastighetsbildningen. [4]
Utredning med förslag om egnahemskonsulenter hos hushållningssällskapen. [28]
Betänkande ang. husdjursförsöksverksamhetens organisation. [29]
Berättelse över statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1934. [30]
Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning om jordbrukets kreditkassor m. m. [32]
Betänkande med vissa synpunkter och förslag i fråga om den primära fastighetskrediten. [34]
Sociala jordutredningens betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 ang. förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. [47]
Betänkande med förslag till mejeristadga samt vissa andra åtgärder till mejerihanteringens befrämjande. [55]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till omorganisation av den högre skogsundervisningen. [9]
Betänkande ang. råvaruförsörjning, produktion och arbetarantal m. m. vid skogsindustrierna. [36]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 2. Broar. [7]
Betänkande med förslag till förordning ang. allmän automobiltrafik. [12]
Betänkande med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga m. m. [23]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Grunder för kollektiv och individuell pensionsförsäkring. [20]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag ang. rundradion i Sverige. [10]
Betänkande med utredning och förslag ang. inrättande av en statsvetenskaplig examen. [11]
Utredning och förslag rörande frågan om avgift för hemlån av böcker från bibliotek. [22]
Betänkande med förslag rörande det svenska naturskyddets organisation och statliga förvaltning. [26]
Betänkande med förslag till lag om domkapitel m. m. [31]
Betänkande med utredning och förslag ang. folk- och småskoleseminariernas organisation m. m. [44]
Utredning och förslag rörande läroböcker vid allmänna läroverk och folkskolor m. fl. undervisningsanstalter. [45]
Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena. [52]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende. Del 1. Inledande avdelning m. m. [38] Del 2. Arméorganisationen. [39] Del 3. Marinorganisationen. [40] Del 4. Flygvapnets organisation. [41] Del 5. Värnplikten m. m. Bilagor. [42] Del 6. Särskilda yttranden. [43]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Isaac Marcus Boktr.-A.-B., Stockholm 1935.